

Arvi Järventaus

RUNOILIJANA

AATAMI SUUSKOSKEN
ELÄMÄ

W . S . O . Y

ARVI JARVENTAUS

RUNOILIJA
AATAMI KUUSKOSKEN
ELÄMÄ

RUNOILIJA
AATAMI KUUSKOSKEN
ELÄMÄ

1927

Werner Söderström Osakeyhtiö

ARVI JÄRVENTAUS

RUNOILIJA
AATAMI KUUSKOSKEN
ELÄMÄ

PORVOO

Werner Söderström Osakeyhtiö

ARVI JARVENTAUS

RUNOILIJAN
AATAMI KUUSKOSKEN
ELÄMÄ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1925

PORVOO

Werner Söderström Osakeyhtiö

JULKAISIJAN ESIPUHE.

Viime keväänä jouduin yksityisissä asioissani matkustamaan Lappiin. Tällä matkalla tutustuin kertomuksen sankariin Aatami Kuuskoskeen.

Olin tilannut makuuvaunupaikan ja valmistautunut mahdollisimman mukavasti kuluttamaan aikaani, kun havahtuin siitä, että joku naputti vaunuosastoni oven ikkunaan. Katsahdin sinnepäin ja huomasin pitkän, solakan herrasmiehen harmaa »mannerheimari» päässä ja puolittain sotilas- puolittain metsästäjänpukua muistuttava puku yllä seisovan oven takana ja hymyilevän minulle. Hän raotti ovea ja kuiskasi:

— Onko se kirkkoherra?

Osastoon oli majoittunut toinenkin mieshenkilö, joten en päässyt selville, kumpaa meistä hän tarkoitti. En vastannut mitään.

— Onko se kirkkoherra Järventaus?

Nyt olin vakuutettu, että kysymys tarkoitti minua. Nousin seisomaan ihmeissäni, sillä en koskaan ollut nähnyt vierasta, joka nyt reippaasti työntyi osastoomme.

— Saanko luvan esittää itseni. Nimeni on Kuuskoski, Adam Kuuskoski, oikeastaan Kuczowski, sillä olen puolalaista syntyperää.

Minulle valkeni. Vai tässä oli nyt edessäni se kuuluisa mies, josta meidän pitäjässämme niin paljon puhuttiin, vanha peräpohjolainen niinkuin minä itsekin.

Pyysin vierastani istumaan. Meitä oli vaunuosastossa entuudestaan kaksi, joten kolmannen paikka oli vapaa.

Hän istuutui tuollaisella maailmanmiehen huolettomuudella ja rupesi juttelemaan.

— Merkillistä, että olemme koko talven eläneet melkein naapureina emmekä ole ennemmin tavanneet. Minä olen monta kertaa ollut aikeissa tulla teitä tervehtimään, mutta työt . . .

Hän teki laajan liikkeen kädellään.

Tiedustelin, kuinka hän viihtyi Etelä-Suomessa.

— Tjah! Se nyt on, miten sen milloinkin ottaa . . . Jollei olisi erikoisharrastuksia, niin . . . kirkkoherra ymmärtää, mitä minä tarkoitan.

Nyökäytin päätäni.

— Jaa — apropòs! Nythän se sattuihin! Minulla on matkassa käsikirjoitus, jota olen näyttänyt kustantajille. Se sisältää minun elämäkertani. Muutamilla pienemmillä korjauksilla se kuulemma menee läpi. Ehkä saan noutaa sen tänne? Se on matkalaukussani.

Odottamatta vastausta hän syöksyi vaunuosastosta ulos.

Hetken päästä hän palasi, kädessä paksu käsikirjoituspinkka.

— Tässä se on ja — saatte uskoa — minä olen kirjoittanut sen sydän verta vuotaen.

Katselin päällekirjoitusta. »Runoilija Aatami Kuuskosken Elämä» seiso siinä.

Suuni vetäytyi hiukan hymyyn. Luulin, ettei herra Kuuskoski sitä huomaisi, mutta hänellä oli tarkempi silmä kuin arvasinkaan.

— Kirkkoherra hymyilee... niin, minä olen siihen tottunut. Mutta — minä olen runoilija!

Hän lausui sen sellaisella järkähtämättömällä varmuudella, josta ei tuntunut olevan tuumaakaan tinkimisen varaa. Hänen mustat silmänsä säkenöivät.

En oikein tiennyt, kuinka suhtautua tilanteeseen. En luonnollisesti halunnut häntä loukata, mutta en myöskään heti olla valmis ylistämään. Vaikenin ja jäin odottamaan.

Matkatoverini tarkasteli minua tutkivasti. Tuntui, kuin olisi hän katsonut sydämeeni. Sitten hänen ankara ilmeensä lientyi, silmiin tuli kostea kiilto ja hän puheli minulle isällisesti, melkein hellästi:

— Katsokaahan... kun saa vuosikymmeniä tehdä työtä eikä koskaan kohtaa ymmärtämystä, kun saa kärsiä ja kitua eikä yksikään ihminen näe tänne (hän osoitti rintaansa)... kun tuntee poveaan polttavan suuren kaipauksen ja saa sen huutaa kuuroille korville, niin... tahtoo toisinaan hermostua. Te ymmärrätte... te, joka olette pappi...

Hän pyyhkäisi silmänurkkaansa.

— Minäkin olen kerran kuvitellut voivani lähteä saarnaamaan... saarnaamaan uutta uskontoa niinkuin Kristus muinoin. Minulla olisi paljon puhumista.

Hän katseli hetken ohikiitäviä maisemia kuin etsien ajatusta, joka oli häneltä karannut. Sitten hän yhäkkiä tempaisi käsikirjoituksen minulta ja huudahti:

— *Kuulkaapa, kun luen teille palasen! Hän selaili pinkkaa pudistellen päätään ja hymähdellen itsekseen: »Tuossakin... tuossakin...» kunnes hänen kasvosensa yhäkkiä kirkastuivat.*

— *Tässä se on! Se on pieni runonpalanen, mutta niin totisinta totta ja soveltuu minuun (hän laski käden sydämelleen) täydellisesti!*

— *Ken omppi runoniekka? Sekö vain, jot' oma koulukunta kilvan kiittää ja jonka eessä tietä aukiniittää kuuluttajitten joukko kopeain?*

Ja hän luki yhteen menoon runon, johon lukija saa edempänä tutustua.

— *Siinä se on! Jokaisella on oma sisäinen varmuutensa eivätkä sille voi kustantajat mitään.*

Hän lausui peloittavalla äänellä sanan »kustantajat». Minun selkäpiitäni karmi. Tunsin itseni iloiseksi, etten kuulunut siihen ammattikuntaan.

— *Minä olen matkalla Tampereelle; siellä on muuan varkausjuttu selvitettävänä. Olin ajatellut kääntyä jonkun sikäläisen kirjallisuutta ymmärtävän henkilön puoleen pyynnöllä, että hän menisi läpi tämän. (Hän laski kämmenensä käsikirjoituspinkalle.) Mutta — nyt tapasin teidät ja ajattelin: Siinä on mies! Hän on sen tekevä! Ille f a c i e t! Kirkkoherra ymmärtää tietysti latinaa?*

Hänellä oli erikoinen taito puhua varmasti, kuin pitäisi hän itsestään selvänä, ettei kenenkään päähän pälkähtäisikään vastustaa häntä.

— Tämä ei vie suurta aikaa, jatkoi hän. — Minä jätän tämän siis teille . . . Mutta — peijakas! — joko tämä on Tampere?

Emme olleet kumpikaan kiinnittäneet huomiota konduktöörin ilmoitukseen. Todellakin: Tampereen tehtaiden savupiiput näkyivät vaunun ikkunaan.

Herra Kuuskoski ryntäsi vaunuosastosta ulos kuin vimattu. Ovi paukahti hänen jälkeensä ja minä jäin hämmästyneenä istumaan käsikirjoituspinkka kädessäni.

Ensimmäinen ajatukseni oli juosta hänen jälkeensä ja antaa käsikirjoitus takaisin, mutta sitten ajattelin, että se oli turha. Sainhan täten matkalukemista ihan odottamatta. Ja kaikesta päättäen hauskaa.

Sillä matkalla luin käsikirjoituksen läpi ja minun täytyy tunnustaa: harvoin on matkani nopeammin kulunut. Kun saavuin Rovaniemelle, kaikuivat korvissani päähenkilön viimeiset sanat:

»tulevaisten ma toivehet täytän!»

Ja vaikka olinkin selvillä siitä, että kertomuksen sankari tällä loppuvetäisyllä ottikin hiukan koomillisen asenteen, oli mieleeni jäänyt eräänlaatuihin tyytyväisyys, ja hyvilläni minä astelin Rovaniemen tuttuja katuja ja hengitin keuhkoihini Perä-Pohjolan raikasta ilmaa.

Kotia tultuani aioin palauttaa käsikirjoituksen tekijälle takaisin. Mutta — miten lie sattunut — se jäi lojumaan kirjoituspöydälleni. Vasta äskettäin otin sen uudelleen käsilleni ja tein ne pienet korjaukset, jotka olivat osoittautuneet välttämättömiksi. Soitin tekijälle ja ilmoitin, että asia olisi minun puolestani selvä. Hän saisi tulla hakemaan käsikirjoituksensa pois.

Mutta suuresti hämmästyin, kun herra Kuuskoski pyysi minua toimittamaan sen kustannettavaksi. Hän kertoi itsellään olevan tavattoman kiireen. Oli tehty suuria takavarikkoja j. n. e. Hänellä ei ollut aikaa. Ja uudelleen minä tottelin, sillä hänen äänessään oli jälleen tuo merkillinen käskevä sävy, joka ensi tapaamiseltamme oli niin hyvin jäänyt mieleeni.

Kysyin, saisinko varustaa käsikirjoituksen alkulauseella, sillä minun mielestäni se kaipasi sellaista.

»Kyllä... ja loppulauseella myös, jos katsotte tarpeelliseksi. Mutta runoihin ette saa koskea.»

Rauhoitin häntä. En ollut niihin kajonnut ensinkään. Vain aivan toisarvoisia korjauksia olin tehnyt.

»Hyvä on! Antakaa sitten huilata!»

Ja tässä se nyt on tämän merkillisen, itseoppineen miehen elämäkerta. Sillä — merkillinen hän kaikesta päättäen on, tämä Kuivalan nimismies, joka on koko, elämänsä pyhittänyt runottarille siitä huolimatta, että nämä ovat pettäneet hänet kerta toisensa jälkeen. Mutta sitä hän ei usko ja tuossa horjumattomassa, kallionlujassa uskossa on juuri hänen suuruutensa.

Minä olen lukenut tämän käsikirjoituksen uudelleen ja nauranut. Mutta — loppuun päästyäni olen tuntenut myötätuntoa tätä miestä kohtaan.

Jos lukija voi sanoa samaa, silloin on Aatami Kuuskoski saavuttanut ensimmäisen suuren voittonsa.

UUSI SYNNYI SEKÄ MUUTAMIA TIEDEJÄ
KANNEMMISTANI Y. M.

Minä olen syntynyt kristinuskon pitäjässä kaikkein
pöyhäksöisessä, ja
RUNOILIJA on Väylän var-
rella. **AATAMI KUUSKOSKEN**
valon —
jänni kirkkokylyä viikkokokouksissa maanpäällä,
sitten vain kokouksia ja eri vuorokausia. Kirkon
liikenteessä puolesta muista vanhaista kirkon
kirkkokylyistä. — Olla kirkkokylystä kutsuttuna jo muina
kirkkokylyistä kutsuttuna. Koko myöhem-
män, alkuperäisen, elämästä taitelullinen taito on
olennainen, olen nähtävästi kirkkokylystä osuutta osuutta
kirkkokylystä ja kirkkokylystä, olen todennut —
kirkkokylystä osuutta osuutta osuutta, että on
jollin taito kirkkokylystä on ollut jokin erikoinen, tavalli-
sena kirkkokylystä elämästä taitelullinen taito.
Joka on kirkkokylystä jousikin kirkkokylystä kirkkokylystä,
— näköni, jolla tavalla taito taito on näköni
kirkkokylystä kirkkokylystä taitelullinen taito.
Olen näköni rakkautta maanpäällä, josta
kirkkokylystä kirkkokylystä on ollut taito taito.

I.

MINÄ SYNNYN SEKÄ MUUTAMIA TIETOJA VANHEMMISTANI Y. M.

Minä olen syntynyt Ristiniemen pitäjässä kaukana pohjoisessa, suuren ja mahtavan Ison Väylän varrella. Siihen aikaan, jolloin »näin ensi kertaa päivän valon» — niinkuin runoilijat sanovat — oli kotipitäjäni kirkonkylä vielä aivan tavallinen maalaiskylä, eroten vain kokonsa ja eri vuodenaikoina vilkastuvan liikenteensä puolesta muista samanlaisista erämaan kirkonkylästä, — sillä kotikylääni kutsuttiin jo minun lapsuusaikanani »Lapin porstuaksi». Kun myöhemmin, aikamiehenä, elämän taisteluihin tulisesti osaaottaneena, olen mietiskellyt kotikyläni osuutta omaan kehitykseeni ja kutsumukseeni, olen todennut sen maailman historiassa usein nähdyn tosiseikan, että ne, joilla tässä maailmassa on ollut jokin erikoinen, tavallisuudesta poikkeava elämäntehtävä täytettävänään, Jumala panee syntymään jossakin erikoisessa paikassa, — paikassa, jolla tavalla tahi toisella on ratkaiseva merkitys kasvattiansa tulevassa elämäntutsumuksessa. Olen lukenut ranskalaisista runoilijoista, joiden tulevalle elämäntutsumukselle on ollut aivan mää-

räävä heidän syntymäpaikkansa. Jo lapsina he näkivät kotiseutunsa korkeat vuoret, siintävät, autereiset metsät, joen polvekkeen kimmeltävine pintoineen, ja nämä kotiseudun maisemat ovat sitten tavantakaa sukeltaneet esiin heidän runoudessaan. Olen lukenut valtiomiehistä, joille on käynyt samoin: heidän puolue- taisteluissa kovettunut sydämensä värähti, jos jossakin anomuksessa vilahti esiin heidän syntymäkylänsä vaatimaton nimi, ja heitä saattoi vastustaja syyttää puolueellisuudesta, kun he valtiovarojen jakelussa osoittivat tavallisuudesta poikkeavaa runsaskätisyyttä maakunnalle, jossa he pikkupoikina olivat myllyjä puroihin rakentaneet. Katsokaa: kotiseutu puhui pojilleen muistojen kieltä. Olen monta kertaa ajatellut Leonardo da Vinciä ja tullut siihen lopputulokseen, että hänen piti syntyä Italiassa, keskellä renesanssin kiehtovaa elämää, niinkuin minun Ristiniemessä, keskellä Perä-Pohjolan suurta, mahtavaa luontoa humisevine metsineen ja iäti kohisevine koskineen. Me molemmat olemme mitä tyypillisimpiä esimerkkejä siitä, millä tavalla kotiseutu vaikuttaa mieheensä. Leonardo syntyneenä Italian tummansinisen taivaan alla sai väreihinsä sitä ihmeellistä syvyyttä, jota nyt ihailimme hänen tauluissaan. Minä Ison Väylän varrella kasvaneena sain taas luonteeseeni suurpiirteisyyttä, jota ystäväni ovat minussa aina ihailleet. Sillä onhan Iso Väylä tavallaan kuin Perä-Pohjolan valtasuoni, jota pitkin sen erikoinen elämä virtaa alas ja nousee ylös. Ajattelen lähinnä tukkilaisia, jotka keväällä sauvovat sitä ylös ylämaihin ja keski- kesällä viilettävät lauttoineen alas, reippaiden tukki-

laislaulujen kaikuessa ja haitarin sävelten soidessa. Jos miltä kannalta asiaa ajattelen, päädyn aina siihen tulokseen, että olen mitä tyypillisin kotiseutuni tuote. Perä-Pohjolan komeita koskia katsellessani olen tuntenut, että minussa ouruavat tavallista väkevämmät veret. Sen laajoilta, silmänkantamattomilta aavoilta on kotoisin minun omituinen surumielisyyteni, jota vaimonikaan ei ole oppinut ymmärtämään. Saatan toisinaan työpöytäni ääressä istuessani puhjeta kyyneliin. En tiedä itsekään, mitä varten itken; annan vain kyyneleeni vuotaa ja tunnen, kuinka ne helpottavat rinnan alle kerääntynyttä paannetta. Ja Perä-Pohjolasta on varmaan myös kotoisin se rivakkuus, jolla tavallisesti lopetan nämä »kyynelhetket». Sillä — jonkun aikaa kyynelehdittyäni isken nyrkkini pöytään ja huudahdan: »Piru tässä itkemään! Ei se sillä paranel!»

Niin — kuten sanoin — olen Perä-Pohjolaa kiireestä kantapäähän. Sieltä on hurja luontoni, joka elämäni varrella on monta kertaa purkautunut yhtä väkevänä ilmoille kuin jäänlähtö mahtavasta Isosta Väylästä. Sieltä ovat lempeät mielialani, nuo naisellisen vienot ja hellät, jotka muistuttavat rauhallista, leppoisaa iltapäivähetkeä jonkin jokisuvannon varrella. Perä-Pohjolasta on rikas kieleni, jonka sanavarasto ei ole koskaan kesken loppunut ja jota eteläläinen kummakseen kuuntelee. Enkä minä ole tyytynyt vain siihen, että olisin käyttänyt lapsuudessa oppimaani kieltä, — en, vaan olen matkani varrella tehnyt uusia sanoja, sen mukaan kuin tilanne on kulloinkin vaatinut. Niinkuin kevättulviva joki toi-

sinaan puhkaisee itselleen uuden uoman, hyljäten vanhan, niin olen minäkin toisinaan puhkaissut uuden valtavyölään jokapäiväistä kielenkäyttöä paartaviin, tavan ja tottumuksen luomiin rantatörmiin. »Hei, anna huhkia vain!» olen sellaisina hetkinä huudahtanut. »Tämä tulva vie tosin muassaan monta mukavuuslaitosta, mutta kansa tottuu vähitellen, ja sen sijaan, että nyt sanotaan: 'Koira haukkuu', tullaan ennen pitkää sanomaan: 'Koira harjoittaa koiruuttaan'.»

Yksin kotipitäjäni nimessäkin olen keksinyt tunnusmerkillistä omalle elämäni työlle. Miksi sen nimi on juuri »Ristiniemi»? Varmaankin senvuoksi, että minun elämäni on ollut ristin kantamista. En tarkoita ristiä uskonnollisessa merkityksessä, vaan siinä, että minä, joka, jos kukaan, olen povessani tuntenut runouden kalvavan tulen, sen jumalallisen kipinän (jota ilman ei kenestäkään voi tulla suurta runoilijaa), olen saanut koko elämäni ajan vain väärinkäsitystä ja kateutta osakseni.

Se, jos mikään, on ristin kantamista, mutta minä olen kuitenkin kantanut sen iloiten, vakuutettuna siitä, että jälkimaaailma, joka aina on osoittautunut viisaammaksi edellistä aikakauttansa, on ymmärtävä minua paremmin.

No niin — palatakseni lapsuuteeni — olen siis syntynyt Ristiniemellä Ison Väylän varrella. Minun isäni nimi oli Aadam ja sama nimi annettiin minullekin kasteessa. Isäni, joka oli tavattoman väkevä mies, oli sanonut äidilleni, kun minulle oli nimeä etsitty: »Pannaan sille nimeksi Aatami, sillä Aatami oli ensimmäinen»

mäinen mies maailmassa ja minä olen myös ollut monessa asiassa ensimmäinen. Minua ei esim. ole vielä kukaan tappelussa voittanut.» Ja niin oli asia sovittu. Äitini, hiljainen, lempeä ihminen, mukautui miehensä tahtoon. Hänellä oli kyllä ollut oma ehdoituksensa. Hän oli ajatellut Joosuaa, joka valloitti Luvatun maan. Mutta kun isäni oli huomauttanut, että »pannaan vain Aatami, sillä Aatamihan se on pastorinkin etunimi ja sinäkin myönnät, että hän on ensimmäinen pappi maailmassa», oli äitini taipunut. Ja Aatamiksi minut oli kastettu, vaikka minä sittemmin olen kirjoittanut »Adam», koska se — kuten ystäväni kirkkoherra Teofilus Tiennäyttjä (josta enemmän tuonnempana) on monta monituista kertaa huomauttanut — on myös alkukielen muoto.

Olin kuulemma jo lapsena herättänyt huomiota tavallisuudesta poikkeavalla (vaikka en suinkaan epäedullisella) ulkomuodollani. Äitini ihmetteli usein, keneltä olin perinyt uljaan nenäni ja omituiset, kirkaat silmäni. Muistan, kuinka sellaisina hetkinä istuin kotimökin penkillä, pidellen nenääni kouransilmässä ja tunnustellen sen valtavaa kokoa. Isäni huomautti siihen tavallisesti: »Älä ujostele nokkaasi, Aatami. Se on merkinä siitä, että sinä tulet menestymään maailmassa. Sillä tuollaisella nokalla varustetut ne tavallisesti saavat jotakin aikaan.» »Kun tämäkin» — lisäsi hän osoittaen omaansa, joka kasvojen kokoon verrattuna oli pienenpuoleinen — »alkaa punoittaa tanssivuossa, tietää kylänväki kotialähtöajan koittaneen. Sillä olenpa useamman kuin yhden kerran puhdistanut tuvantäydellisen eikä minulla ole ollut

muuta asetta kuin nämä pikkuiset nyrkit». Silloin hän tavallisesti naurahti ja minä katselin kunnioituk-
sella hänen suuria, luisevia käsiään.

Lapsi ei osaa tavallisesti kauan yhtä asiaa miettiä. Niin unohdin minäkin nenäni puristelemisen ja kuullessani »färikellon» soivan kipaisin pihalle katsomaan, ketä sieltä nyt oli yli yrittämässä.

Meidän tupamme oli nimittäin lautturimökki. Isäni, joka aikoinaan oli palvellut eri kauppiaille renkinä, oli lopulta kyllästynyt jauhosäkkien kanteluun ja huutanut kunnalta lautturin viran. Se oli hänen mielestään erinomaisen sopiva toimi, vaikka se sitoi-
kin hänet — varsinkin juhannuksen aikaan — mo-
neksi päiväksi kotiin. Silloin kulki niin paljon hevo-
sia, ettemme me, äiti ja minä, olisi mitenkään jaksaneet niitä kaikkia ylinoutaa. Isoäiti taas oli niin kivuloinen, ettei hänestä ollut niin raskaaseen työhön.

Kuuden vuoden vanhana minä jo autoin isääni lautturintoimessa. Iso Väylä oli meidän kohdalta sangen leveä ja vuolas. Muistan vieläkin, kuinka isäni taisteli kunnanmiesten kanssa sinkkiköydestä, jommoista hän oli jo kauan halunnut tavallisen tervatun vetoköyden tilalle. Hän meni muutamana päivänä kuntakokoukseen, iski märällä köydenpätkällä pöytään, niin että tervansekainen vesi pärskähteli puheenjohtajan silmille, ja huusi: »Jos ei tämän makkaran sijaan laiteta oikeaa sinkkiköyttä, en enää vastaa seurauksista!» En tiedä, mistä isäni tuollaiset sanat sieppasi. Mutta jälkeenpäin historiaa tutkiessani on minulle selvinnyt, että ratkaisevina hetkinä lausutut sanat ovat käänteentekevästi vaikuttaneet suurten

tapausten kulkuun. Niinpä kerran, kun Roomassa nostettiin huuto: »Hannibal porteilla!» tuo yksi ainoa lause sai koko Rooman nousemaan isänmaatansa puolustamaan. Samalla tavalla vaikutti isäni esiintyminen kuntakokouksessa. »Ukot» säikähtivät ja päättivät heti hankkia sinkkiköyden. Jo kahden viikon perästä se oli paikoillaan ja siitä alkaen sujui lautan hilaaminen kuin leikiten vain.

Monta kertaa olen isäni kanssa lauttaa hilatessani ollut kulkevinani elämän virran poikki, noutamaan sen salaperäiseltä vastarannalta »syntyjä syviä». Olen ollut mielestäni kuin Orfeus, joka meni Manalaan puolisoansa hakemaan. Sillä varsinkin syysöinä näytti Ison Väylän vastakkainen ranta salaperäiseltä kuin itse Haades. Olin kuullut pappilan Odon, joka kävi kaupungin koulua, kertovan näistä asioista, ja nuo vanhat tarinat saivat mielikuvitukseni väkevästi toimimaan. Enkä näissä kuvitteluissani varsin väärässä ollutkaan. Sillä muutamana syksynä — taisi olla Mikkelin aika — saimme lautallemme muutamman yliperäläisen, jonka rattailta kyyhötti seitsenvuotias tyttö paksuun lammasnahkaturkkiin kääritynä. Kuulin, kuinka isäni kysyi: »No . . . mitenkä siellä teidän perällä jaksetaan?» Johon yliperäläinen vastasi: »Menehän se . . . piti vain lähteä tätä Aleksantraa kirkolla käyttämään, kun tämä ei enää antanut rauhaa.» En silloin, seisossani lautalla vetopulikka kädessä, aavistanut, että olin todellakin ollut vanhan Orfeuksen tavoin noutamassa itselleni vaimoa. Sillä — tuosta tytön tylleröstä tuli vuosien kuluttua uskollinen elämänkumppanini.

Neljä vuotta sain hyvän, vahvan isäni kanssa lautturina toimia, kunnes kuolema korjasi hänet pois. Hän putosi jokeen muutamana syysyönä, sai keuhko-kuumeen ja viikon sairastettuaan kuoli. Sinä iltana itkin katkerasti, sillä minulle oli selvinnyt, että isäsäni poistui tästä elämästä yksi niitä monia, jotka olivat kutsutut korkeampaan tehtävään, vaikka kova kohtalo ei sallinutkaan hänen päästä lahjojaan toteuttamaan. Mutta sitäpaitsi: hän oli isäni, jolle sain olla kiitollinen elämän kalliista lahjasta. Ja kuinka monta kertaa hän oli taputtanut minua päälle luisevalla kädellään ja sanonut: »Niin, Aatami, sinä teet kerran vanhan nimemme kuuluisaksi!» En silloin käsittänyt, mitä hän tarkoitti. Mutta kun isäni kuoleman jälkeen kuulin isoäidiltäni, että isävainaja oli ollut »parempaa lähtöä», moninkertaistui kunnioitukseni ja rakkauteni häntä kohtaan. Kuulin nimittäin, että isäni oli puolalaista aatelissukua ja että meidän sukunimemme oikeastaan oli Kuczkowski, vaikka suomalaiset olivat sen »Kuuskoskeksi» vääntäneet.

Isoäiti kertoi vielä, että yksi esi-isistäni oli ollut pappi ja voimistaan kuuluisa mies. Hän oli kerran lystikseen kantanut hevosen varsan kainalossaan vainiolta pihaan. Sinä hetkenä minulle selveni sukumme erikoisuus ja minä huudahdin: »Isoäiti, nyt minä ymmärrän! Sieltähän ovat peräisin isävainajan suuret voimat ja minun nokkani!» Isoäiti nyökäytti tyytyväisenä päätään ja vastasi: »Sieltä kai.» Myöhemmän elämäni varrella olen useammasti joutunut toteamaan, että minun lahjani ja luonteeni erikoisuus pohjautuvat vilkkaaseen slaavilaiseen temppeeraan (käytän sanaa

temperamentti-sanan korvikkeena), vaikka Perä-Pohjola onkin ne lopulliseen muotoonsa muovannut.

Rakas äitini ei myöskään elänyt kauan. Hän seurasi miestänsä vuosi ja kuukausi jälkeinpäin ja minä jäin nyt kahden isoäitini kanssa. Muutimme pois lautturin torpasta, koska uusi lautturi otti sen haltuunsa. Mutta — jälkeinpäin kuulin suureksi mielihyvääkseni, etteivät kulkijat olleet tyytyväisiä uuteen lautturiin. He kaipasivat isäni tukevaa olemusta ja hänen rauhallista jutteluaan. Olihan hän palvellut maakuntaa lopulle parikymmentä vuotta. Yksi ja toinen tiedusteli minulta, enkö isoksi tultuani aikonut hakea isän virkaa. En osannut siihen suoraan vastata, sillä kävin silloin vasta kansakoulua. Mutta — ei minulla muistaakseni ainakaan silloin ollut mitään virkaa vastaan. Kohtalo sääsi kuitenkin toisin, niin- kuin edempänä saamme nähdä.

MENEN KANSAKOULUUN JA TUOTAN (IKÄVÄ
 KYLLÄ) OPETTAJALLENI HARMIA. MINUT
 EROTETAAN KOULUSTA Y. M.

Yhdeksän vuoden vanhana menin kouluun. Koti-
 kyläni, vaikka sijaitsikin niin kaukana pohjoisessa,
 ei siinä suhteessa ollut jäänyt jäljelle parempiosaisista
 ja onnellisemmista seuduista. Meillä oli kansakoulu.

Opettajaksi oli siihen äskettäin valittu Uljas Kun-
 nas. Hän oli minun lapsuuteni aikana parhaassa
 miehuuden iässä ja harva pitäjä lienee milloinkaan
 saanut itselleen parempaa ja etevämpää opettajaa.
 Hän oli valmistunut virallista tietä, käynyt semi-
 naarin, ja siis perehtynyt täydellisesti kaikkiin kasva-
 tusopin salaisuuksiin. Sitävastoin naapuripitäjä, jonka
 ei ollut onnistunut saada kompetenttia opettajaa, oli
 pahemmassa kuin pulassa. Siellä toimi eräs rappiolle
 joutunut maisterismies, joka opetuksen asemasta ker-
 toili oppilaille kaikenlaisia hullunkurisia juttuja van-
 han Kreikan jumalista. Minun lapsuuteni aikana
 kerrottiin tästä opettajapoloisesta paljon ja häntä
 kutsuttiin »Seyksi». Kun myöhemmän elämäni var-
 rella olen joutunut ottamaan selkoa myös näistä
 asioista, olen huomannut, ettei opettaja Zeys niin
 väärässä ollutkaan: tarjoaahan vanhan Kreikan ja

Rooman mytologia siksi paljon ajattelemisen aihetta. Onhan maailman runous (minunkin runouteni) ammentanut noista vanhoista aiheista siksi paljon uutta, että elämä varmaankin olisi isosti köyhempi ilman sitä. Mutta — tuon mainitun herra Zeyn taitamattomuuden olen huomannut johtuneen siitä, että hän oli nämä tiedot pöntännyt päähänsä koulunpenkillä eikä ollut pystynyt niitä elämänsä varrella itselleen sulattamaan.

Syyt siihen, minkä vuoksi nykyajan ihmiset pystyvät niin vähän henkistä ravintoa sulattamaan, ovat ilmeisesti nykyisissä oppikouluissamme. Ne antavat ruokaa syöneille eivätkä nälkäisille. Sillä — suurimman osan koulujemme oppilaista muodostaa joukko, joka vanhempien ja holhoojien pakoituksesta niihin lähetetään. Vain aniharva tulee henkistä nälkäänsä tyydyttämään. Toista on sellaisten kuin minunlaiseni, jotka olojen pakosta jäävät n. s. koulusivistyställe. Heissä herää elämän varrella suuri nälkä oppiin ja sivistykseen. Kun ei sitä ole heille kouluissa tarjottu, saavat he ryhtyä sitä omin päinsä hankkimaan. Mutta — millä innolla he sen tekevät! Mikä erotus »syömisen» taidossa! Sillä aikaa kuin toiset vuosikausia vain varovaisesti makustelevat, hotkaisevat toiset saman annoksen muutamassa kuu-kaudessa. He kaluavat luutkin! Eikä yksikään heistä sairastu henkiseen »kalvetustautiin» niinkuin suurin osa kouluakäyneestä nuorisostamme, — vaan he punoittavat henkisestä terveydestä ja pystyvät lyömään laudalta monen akatemian ovia kolkuttaneen ylioppilaan ja maisterin. Vaikka nuoruudessani surin

sitä, että kansakoulunkäyntini jäi kesken (syistä, joista edempänä kerron), olen täytenä miehenä tavallaan siitä iloinnut. Kukaties minutkin olisi lähetetty lyseoihin ja korkeakouluihin opintojani jatkamaan ja niin ollen olisin joutunut edellämainitun kalvetustaudin uhriksi.

Ainoa seikka, jota olen todella surrut, on se, että vallattomuuteni aiheutti koulunkäyntini keskeytyksen, — vaikka tässäkin kohden olen pakoitettu laskemaan suurimman osan opettajani ymmärtämättömyyden tilille. Hän ei — niinkuin niin monta kertaa tapahtuu — osannut erottaa luonteeni erikoisuutta ja minussa jo poikasena piileviä runoilijataipumuksia, vaan näki kujeissani vain tavallisen, niin sanoakseni arkipäiväisen eli proosallisen vallattomuuden oireita. Mielihyväkseni olen myöhemmin todennut, että melkein kaikki etevät miehet, runoilijat ja taiteilijat etenkin, ovat tuottaneet opettajilleen monta epätoivon hetkeä. Mutta mielipahakseni olen taas huomannut, ettei juuri ainoakaan opettaja ole oivaltanut tätä erikoislaatuista vallattomuutta runoilijatemperan ja etevien hengenlahjojen aavistelevaksi edeltäjäksi.

Muistan vallan hyvin sen päivän, jolloin isoäitini saattoi minut kouluun. Muistan, kuinka opettaja Uljas Kunnas katsoi minua tavallista pitempään, ja minusta näytti, että hän kirjoitti nimeni erikoisen hitaasti (siis tavallista huolekkaammin). Varmaankin hän oli tietoinen sukuperästämme, sillä eiväthän pienessä maalaiskylässä sellaiset seikat salassa pysy. Minä seisoin opettajapöydän edessä, seuraten jänni-

tyksellä opettajan kynän liikkeitä, ja hetkeksi vilahti päässäni ajatus: »Tietääköhän hän, että meidän nimemme oikeastaan on Kuczkowski?»

En kuitenkaan uskaltanut sitä opettajalta kysyä, vaan odotin, milloin hän pääsisi valmiiksi. Vihdoin hän kerkesikin ja nytpä hän kiinnitti minuun oikein tutkivan katseen ja virkkoi naurussa suin:

»Sillä pojallahan on merkilliset silmät! Nehän katselevat tätä maailmaa, kuin olisi se yhtä ainoata ihmettä vallan.»

En silloin ymmärtänyt, mitä opettaja tarkoitti; vasta jälkepäin on arvoitus minulle selvinyt. Ja minä olen ihmetellyt hänen tarkkanäköisyyttään. Se oli todellakin paikalleen sanottu. Sillä täytenä miehenä olen huomannut, ettei se ihmeellisyys, mitä lapsena maailmassa ja sen elämässä näin, ole suinkaan vähentynyt vuosien varrella, vaan päinvastoin lisääntynyt. Minä olen saattanut tuntikausiksi vaipua katselemaan esim. muurahaisten elämää. Niin ikään olen joskus myöhästynyt junasta, jäätyäni seuraamaan seinää kiipeilevän leppäkertun puuhia. Sellaisina hetkinä on muu maailma lakannut minulle olemasta. Väkijoukon humu ja junan ryske ei ole silloin kantautunut korviini. Niin olen saanut sitten ihmeekseni huomata, että juna oli mennyt, ja mietteissäni olen tallustellut kotiin. Ja kuitenkin en ole mikään tavallinen uneksija. Sen tietävät ystäväni sangen hyvin, varsinkin kirkkoherra Teofilus Tiennäyttäjä.

Minä siis pääsin kouluun. Ensimmäisistä päivistä en paljon muista. Opettaja oli käsenyt tarkkaavaisesti kuunnella, mutta minäkös olin tarkkaavainen.

(Tavallaan kyllä, mutta en koulusääntöjen mukaan.) Ensi tunnilla koetin laskea, montako naulankantaa näkyi kouluhuoneen katossa. Muistin sangen hyvin, montako niitä oli meidän vanhan lauttamme pohjassa. Samoin olin laskenut lautturimökin peräseinässä näkyvät oksat. Minä tiesin, mistä talosta kirkonkylässä oli kattoränni poissa, ja olisin osannut vaikka unissani vastata, montako törmäpääskysen pesää oli kirkkorannan ja lossipaikan välillä. Sillä minulla on aina ollut erinomainen »numeropää», — niinkuin isävainaja oli useamman kerran huomauttanut.

Minä en siis seurannut »mukana», jonka tähden sain luonnollisesti muistutuksen. Kun näitä alkoi tippua yhä tiheämmin, päätin ruveta seuraamaan. Keskitäen kaikki sielunvoimani katseeseeni minä tuijotin opettajaan niin, että hän lopulta hermostui ja kielsi sillä tavalla tuijottamasta. Silloin en vielä tiennyt, mikä voima silmissäni piili. Jälkeenpäin olen kyllä päässyt siitäkin selville. Olen lukenut historiasta, että keisari Augustuksella oli juuri samanlainen katse: — kukaan ei uskaltanut pitempää aikaa katsoa häntä silmiin. Niistä välkähteli omituinen, kellanhohtoinen valo, joka teki läsnäolijat levottomiksi. En tiennyt koulupoikana, että tuo oli suggestioonia. (Mistäpä olisin sen silloin tiennyt ja — tuskinpa sitä tiesi opettajanikaan.) Mutta — kuten tiedän — myöhemmin olen saanut monen henkilön luomaan katseensa alas enkä minä ole mahtanut sille mitään, että moni n. s. »kauniimman sukupuolen» edustaja on kärsinyt minun tähteni. Minua eivät kerta kaikkiaan ole naiset voineet vastustaa.

Pitkää aikaa ei kuitenkaan kulunut, ennenkuin olin selvillä koulujärjestyksestä. Läksyni osasin loistavasti, sillä minulla on aina ollut erinomaisen hyvä muisti. Opettaja Kunnaskin huomautti siitä useampia kertoja ja silloin minä aina huomasin, kuinka toiset oppilaat katselivat minua kateellisina.

Mutta tuo »vallattomuus», tuo runollinen vallattomuus, josta edellä olen maininnut, teki minulle teposekset useamman kuin yhden kerran. Minun mielestäni oli kouluhuoneen ahtaiden seinien sisään saatava eloa. Minä siis keksin jos jonkinlaisia tuumia. Välistä pyydystin joukon hiiriä ja toin ne kouluun. Sidoin ne ompelulangalla toisiinsa kiinni, asetin tyhjän tulitikkulaatikon kunkin perään, ja — kun opettaja tuli tunnille — laskin tovereitteni avulla koko hiirilauman juoksemaan pitkin paneelin yläosaa reunustavaa seinälistaa. Hei, kuinka ne vilistivät ympäri kuin raitoporit, jotka on kollostettu toisiinsa, ja tulitikkulaatitot poukkelehtivat kuin pulkat alamäessä! Opettaja tyhmistyi hetkiseksi ja seurasi hiirien karkeloa. Ne pysähtyivät opettajapöydän luona kuin arvellen, uskaltaisivatko ohi. Mutta sitten ne karkasivat uudelleen juoksuun, koko luokan innostuttaessa niitä maiskuttamalla, niinkuin hevosille on tapana tehdä. Minä riehuin kaikkein ylinnä. Runoilijatempperani sai minut oikein hihkumaan. Siinähan lasketti Jaakopin poikain kameeliraito Egyptiin viljaa noutamaan! (Meillä oli juuri se paikka läksynä.) Mutta — »Joosef» ei ollut suosiollinen tälle karavaanille. Hän löi nyrkkiä pöytään ja komensi minut ottamaan hiiret kiinni.

Mutta — se oli helpommin sanottu kuin tehty. Pikkueläimet olivat villiintyneet. Ne eivät olleet tottuneet vetojuhdiiksi. Kun lähestyin johtajaa, sinkaisi se ohitseni täyttä vauhtia. Lanka jännittyi ja tulitikkulaatikot heiluivat ilmassa kuin karusellin kei-
nut. Olipa se koko näytelmä! Lopulta juoksimme ympäri luokkaa yhdessä, minä kuin ainakin joku eläintenkesyttäjä. Olipa se sirkus! Luokka nauroi täyttä kurkkua ja luulenpa, että opettajakin hymyili.

Mutta pian hän muisti asemansa. Hänen opettaja-
auktoriteettinsa oli pahanlaisesti vaarassa ja minä olin päivän sankari, »urhoollisista urhoollisin», kuten sotamarsalkka Ney aikoinaan. Opettaja astui siis alas kateederista, tarttui minua niskasta ja tiuskaisi:

»Eikö Kuuskoski aio ottaa niitä kiinni?»

»Kyllä minä ottaisin, mutta ei niitä saa», vastasin minä, silmäten taakseni luokkaan, joka ihan kiehuu.

Hiiriraito oli sillä välin suorittanut tiesi kuinka monta kierrosta. Mutta loppui niiden »Egyptin matka» viimein. Me asetuimme opettajan kanssa niitä vastaan, ja kun johtaja ehti kohdalle, tuuppasi opettaja raamatunhistoriansa eteen, sulkien siten tien. Siitä oli seurauksena, että johtaja putosi lattialle, vetäen koko raidon mukanaan. Ja nyt alkoi yleinen kiinniotto.

Luokka syöksyi paikoiltaan ja lähti juoksemaan ympäri huonetta hihkuen ja kiljuen: »Hei killeri-
riepuja!» Me konttasimme pulpettien alle ja koetimme saada niitä kiinni. Mutta merkillistä! Vaikka oli niin monta kiinniottajaa, ei yksikään hiiristä joutunut satimeen. »Pulkkia» saimme kyllä, mutta itse» veto-
porot» välttivät käsiämme, piiloutuen mikä minnekin.

Tunti oli mennyt pahasti pilalle. Seurasi ankara tutkinto. Opettaja tiukkasi, kuka oli hiiret kouluun tuonut. Minä, joka aina olen kunnioittanut rehellisyyttä ihmisen ensimmäisenä hyveenä, nousin ylös ja tunnustin. Seuraus oli kolmen tunnin jälki-istunto.

Mutta — tämä tapaus antoi ensimmäisen sivalluksen runoratsulleni. Jälki-istunnossa nim. kirjoitin seuraavat säkeet:

»Hiiriraito ravakasti
juoksee ympär' seinii.
Minne määrä matkalaisten?
Noutamaanko heinii?

Ei, vaan itse Egyptihin
reissaa tässä pojat
Jaakopin, kun kameelinsa
laukkoo metsät, ojat.

Tulitikkulaatikoista
pulkat peräss' poukkii.
Kenpä tielle tippuwaitset
perästäpäin noukkii?

Mut ei »Joosef» ota vastaan
tätä karavaanii:
historia kourassansa
killereitä vaanii.

Kunnes joukon johtajalle
sattui kuperkeikka.
Opettajan ansioksi
tulee tämä seikka.»

En tiedä, miten minun olisi mahtanut käydäkään ilman tätä muusain apua. Opettaja oli jo maininnut jotakin koulusta erottamisesta. Pelkäsin siis pahinta. Mutta miten olikaan — hän sai käsiinsä runoni. Ja luultavasti siinä ilmenevä varhaiskypsyys sai hänet aavistamaan erikoiset lahjani ja jättämään asian sillä kertaa.

Tämän jälkeen pysyin siivolla (niinkuin arkikielessä sanotaan) sangen pitkän ajan. Teinhän tietysti yhden ja toisen pikkukepposen, mutta yksikään näistä ei tullut ilmi. Kunnes sitten sattui tapaus, joka lopetti koulunkäyntini yhteen sanaan.

Olin silloin neljännellä osastolla. Olin voittanut opettajani suosion täydellisesti. Hän kiitti minua koulunsa lahjakkaimmaksi oppilaaksi ja siinä hän sanoi totuuden. Minä olin todellakin harvinaisen lahjakas. Luulin jo, että koulu päättyisi onnellisesti. Mutta ei. Kohtalo tahi paremmin sanoen Runotar oli määrännyt toisin.

Oli kaunis kevätpäivä huhtikuun alussa. Meitä oli joukko poikia lossirannassa katselemassa, kuinka lautturi tervasi lauttaansa. (Sinä vuonna tuli kevät harvinaisen varhain.) Lautturi oli hienossa hiprakassa. Miten lie päähäni pälkähtänyt pyytää häneltä ryyppyä.

Lautturi silmäsi minua veitikkamaisesti, iski silmää ja sanoi leikkisästi:

»Kyllä huomaa, että sinä olet Vahvan-Kuuskosken poika. Sinulla on miehen meiningit.»

Tuo yllytti vain minua. Saatuani pullon, kallistin siitä kuin mies ja kehoitin toisiakin ottamaan. Tove-

reitani ei tarvinnut kahdesti käskeä. He olivat liittyneet seuraani, tuntien hengen yhteyttä kanssani; he muodostivat minun henkikaartini. Kun kenraali kallisti pulloa, piti esikunnan seurata esimerkkiä. Me siis ryyppäsimme ja ennen pitkää olimme juovuksissa kuin käet.

Rekilauluja reimakasti vedellen lähdimme sitten marssimaan kouluun. Meissä oli herännyt oikea peräpohjolainen luonto ja me hihkaisimme kirkon kohdalla niin, että kylä kajahti. Ihmiset riensivät ikkunoihin katsomaan ja muistanpa kuulleen useamman kerran nimeäni mainittavan.

Minussa tuo villeys oli kuitenkin enemmän runollista laatua. Se oli boheemiruusu, joka oli puhjennut liian varhaiseen kukkaan. Se johtui luonteestani. Se oli sitä vapautteen pyrkivää, riehahtelevaa tempereraa, joka runoilijoissa aina niin selvästi huomataan. Mutta sitä eivät luonnollisesti kotikyläläiseni ymmärtäneet.

Me siis marssimme maantietä myöten koulutaloa kohti. Kun sen punainen pärekatto rupesi näkymään, vaikutti se meihin kuin punainen vaate härkään. Me hihkaisimme oikein olan takaa ja keksimme hauskan tuuman: me menisimme koulun piharakennuksessa asuvan Ranta-Kustaavan luo kahville. Niinhän tekivät tukkilaisetkin aina keväisin. Me siis talsimme tietä myöten ylpeinä kuin kukot, keikutellen niskojamme ja kajahuttaen aina vähä väliä laulun.

Ranta-Kustaava hämmästyi tavattomasti, kun puoli tusinaa kiljuvia pikkupaholaisia hyökkäsi hänen rauhalliseen tupaansa. Minä vedin kukkaron taskustani ja komensin:

»Pöytä koreaksi, Kustaava! Tässä on remsseitä sälliä, jotka eivät turhia tingi!»

Ranta-Kustaava ihan hätääntyi.

»Opettaja voi tulla», sopotti hän ja lisäsi sitten tiukemmin:

»Mistä te olette viinaa saaneet?»

»Mies syö ja mies saa ja miehelle Jumalakin antaa!» hihkaisin minä ja löin »tolpan» pöytään. »Kahvia!»

Mutta — samassa aukeni ovi ja opettaja Kunnas seisoi kynnyksellä. Hän oivalsi heti tilanteen; hän oli ennenkin sellaista nähnyt. Siepaten seinältä sonnin suoran, jota Ranta-Kustaava käytti matto-piiskana, hän huiteli meitä selkään, niin että hartiat pöllyisivät.

»Vai semmoisia konsteja, koranukset, lurjukset!» karjahteli hän iskujen lomassa.

Ja merkillistä — vaikka olimme niin topakoina tulleet, sulii meiltä nyt sisu. Emme nostaneet sormeakaan puolustukseksemme. Opettajan auktoriteetti painoi meidät maahan ja äskeinen uhmapäisyytemme vaihtui katumukseen ja kyyneleihin.

Johtokunta kokoontui käsittelemään tätä huomiota herättänyttä tapausta. Toverini pääsivät käytöksen alennuksella ja jälki-istunnolla, mutta minä, joka olin asian alkuunpanija, sain lähtöpassin.

Muistan vieläkin opettaja Kunaan vaatekomeron, jossa olin odottamassa johtokunnan päätöstä. Aika tuntui pitkältä ja minä elin uudelleen läpi koko tuon surullisen juopottelukohtauksen. Totesin, että olin menetellyt kurjasti, mutta sittenkin ajattelin, että tuomio, jota opettajan työhuoneessa valmisteltiin,

oli kohtuuton. En silloin ymmärtänyt, mistä tuo kapinoiva mielialani johtui. Myönsin erotuomion aivan koulusääntöjen ja -lakien mukaiseksi. Mutta sittenkin... sittenkin... Jälkeenpäin on minulle selvinnyt, että tuo kapinahenki oli kotoisin korkeammalta, kuin opettaja Kunnas ja arvoisat johtokunnan jäsenet aavistivatkaan. Se oli povessani asuvan Runnottaren rimpuilemista ahdasmielistä, kaistapäistä poroporvarillisuutta vastaan. Se oli kallioon kytketty Andromeda, jonka vapauttaja ei vielä ollut saapunut. Ja tuon kapinahengen (eli tässä tapauksessa runohengen) yllätyksestä minä kostin proosallisuuden proosallisuudella: minä »kastelin» opettajani talvipalttoon ja tunsin sitä tehdessäni valtavaa vapautuksen riemua!

Kuinka samansuuntaisesti juoksevat suurmiesten ajatukset. Kun vuosia jälkeenpäin, toimiessani nimismiehenä Kuivalan kauppalassa, tein tuttavuutta asemapäällikkö Anders Klerckin kanssa, kuulin häneltä, että François Rabelais antaa Gargantuan tehdä tuon saman — ja vielä Notre Dame-kirkon harjalta! Tuon suuren renesanssirunoilijan teoksessa muodostuu tuosta »lämpimästä lähteestä» Seine-virta.

Minäkin siis, seisoessani opettaja Kunaan vaatekomerossa, toteutin tietämättäni suuren runouden esittämiä, tavallisuudesta poikkeavia ajatuksia, — vaikka se »Seine-virta», jonka minun toimenpiteeni synnytti, ei edistänytään liikeyhteyttä eri maakuntien välillä, vaan päinvastoin uhkasi salvata opettajalta tien minun säilytyspaikkani, kun hän saapui minua noutamaan. Parin kirkkaan korvapuustin

jälkeen minä sain seurata häntä johtokunnan eteen, jossa hän vähemmän runollisella tavalla teki selkoa minun viimeisestä edesottamisestani. Tuomio oli järkähtämätön: erottaminen koulusta ikuisiksi ajoiksi. Läksin kotiin opettajan manausten saattelemana. Hän pani päänsä pantiksi, että minä vielä saisin tekemistä vankiloiden kanssa. Sellainen hirtehin minä hänen mielestään olin. Ennustus on toteutunutkin, — vaikka hiukan toisessa muodossa, kuin opettajani oli kuvitellut: — Sen sijaan, että itse olisin istunut lukkojen takana, on elämäntehtäväkseni tullut toimittaa sinne — toisia.

Niin läheltä hipaisee toisinaan ennustuksen nuoli, mutta osuu sittenkin harhaan.

III.

MENEN RIPPIKOULUUN JA PÄÄSEN HOITAMAAN LUKKARINVIRKAA.

Minä olin nyt saavuttanut rippikouluiän. Edelläkerrotusta voisi vetää sen johtopäätöksen, että minunlaiseni hurjapää olisi ollut kaikkein vähimmän sopiva sellaiseen kouluun kuin rippikoulu on. Mutta niin ei suinkaan ollut laita.

Minä olen koko elämäni ajan ollut yllätyksien mies. Jos tahtoisin käyttää vertausta, voisin verrata itseäni myrskyyn, Lapin noiduttuun lumimyrskyyn, yhtä hyvin kuin kesäillan leppeään tuulen hyminään. Niin vaihtelevia ovat mielialani. (Pyydän vain viitata siihen, mitä edellä olen kertonut itkuhetkistäni ja niitä seuranneista nyrkinpaukahduksista.) Tämä mielialojeni vaihtelu on usein tuottanut yllätyksiä ystävilleenikin. Ainoastaan kirkkoherra Teofilus Tiennäyttjä on osoittanut omaavansa eniten kykyä ymmärtää minua. Mutta ei hänkään ole toisinaan käsittänyt minusta kuin ääriä ja laitoja vain. Olen tässä suhteessa Saharan erämaan kaltainen, jonka kartta — niinkuin tiedämme — on yhtä valkoista vain. Vain yksi huomattavampi kaupunki on siihen mer-

kitty: Timbaktu. Mutta voinpa kerskaamatta sanoa, että — samoin kuin tuohon kaupunkiin johtavan karavaanin varsi on täynnä janoon ja nälkään uupunneiden matkamiesten luita, — samoin ovat ystäväni yritykset päästä minua ymmärtämään yksi toisensa jälkeen vaipuneet, ja viimeinen, mikä niistä on jäljellejäänyt, on ollut vain kalvannut huokaus. Näin on käynyt säännöllisesti aina, kun en ole halunnut päästää lähimmäistäni sydämeni komeroita kaivelemaan. Mutta toisinaan, kun seuraani on sattunut sellainen mies kuin esimerkiksi kirkkoherra Teofilus Tiennäyttävä, olen kuin kädestä pitäen opastanut häntä, huudellen lempeästi kuin lapselle: »Hei, ystäväni, tätä tietä, tätä tietä sieluni salaperäiseen Timbaktuun!»

Ei siis ihme, että kotipitäjäni kirkkoherra, korkeastioppinut jumaluusopintohtori Hasael Hillbinger katseli minua hienolla epäluulolla, kun ilmoittauduin rippikouluun. Hän oli kuullut »juopottelustani» eikä luonnollisesti voinut suhtautua minuun muuten kuin eräänlaisella epäilevällä varovaisuudella, joka teki hiukan ahdistavan vaikutuksen. Kunnan kirkkoherra ei tiennyt, että minä olin yksi hänen kaikkein hartaimpia sanankuulijoitaan, — vaikka istuin tavallisesti sellaisessa paikassa, etten sopinut näkymään. Jo kuusivuotiaasta lähtien olin melkein joka sunnuntai käynyt kirkossa ja minä olisin aivan hyvin voinut kirkkoherralle kertoa, missä kohdassa saarnaansa hän lausui tuon joka kerta niin liikuttavan ja sydämelle käyvän lauseen: »Ja niin mekin, rakhat ystävät, dhoivomme kherran saavamme jubileerata ja triumfee-

rata engelden khooreiss'!» Mutta — minä en katsonut sitä tarpeelliseksi. Ajattelin, että saihan aika näyttää, mikä oikeastaan olin miehiäni.

Minä olen aina ollut uskonnollinen. Tämä hyve ei ole minua jättänyt myöhemmänkään elämäni aikana, vaikka elämästäni päättäen saattaisi ajatella toista. Niinpä siis — kuten jo mainitsin — istuin joka sunnuntai kirkossa, puhumattakaan siitä, että auttelin räättäli Tuiskua kellojen soitossa. Minulla oli siis tässä suhteessa varmasti enemmän ansioita kuin monella tovereistani, jotka kuuluivat tavallisten siivojen poikien joukkoon. Ja minä olen varma, että — jos kirkkoherra Hasael Hillbinger olisi tämän tiennyt — hän rehellisenä miehenä olisi sovittanut tovereihini sanat: »Publikaanit ja portot menevät teidän edellänne taivaan valtakuntaan.»

No niin — seisoin siis korkeastioppineen kirkkoherran edessä ja tein selkoa kristillisyyden taidostani. Hänellä oli ilmeisesti matala aita minua kohtaan, sillä hän koetti saada minua kiinni kysymyksillään. Mutta minä, joka osasin katekismuksen ja historian kannesta kanteen, en tuottanut hänelle tätä epäkristillistä iloa. Ja kun vielä päällepäätteeksi luin ulkoa Daniel Jussleniuksen alkulauseen Svebeliuksen katekismuksen kannesta, täytyi kirkkoherran minut hyväksyä.

Minä istuin siis rippikoulussa ja kuuntelin korkeastioppineen jumaluusopintohtorin Hasael Hillbingerin opetusta. Hän puhui synnin voimasta ja maailman viettelyksistä, erikoisesti alleviivaten juoppouden pahetta. Ymmärsin, että hän tarkoitti sillä minua,

jonka ansioluettelossa oli jo yksi tuollainen rentustele-
misen sakara. Toiset pojat kääntyivät katsomaan
minua, joka olin valinnut istumapaikakseni pirtin
etäisimmän sopen. Mutta minä, joka jo olin tarpeeksi
saanut kuulla mokomasta tapauksesta, panin käsi-
varret ristiin rinnoille ja ajattelin kaikkea muuta.
Muistin äskenukemani kuvauksen Meksikon valloi-
tuksesta ja olin erikoisesti ihastunut don Pedro de
Alvaradoon, joka pelastui intiaanien käsistä hyppää-
mällä muutaman leveän kaivannon yli. Minä siis
suoritin hengessäni tuollaisen Alvarado-hyppäyksen
sulkemalla korvani rovastin etsiskeleviltä puheilta.
Siten vältyin niiltä intiaanuolilta, joita tuo kor-
keastioppinut herra ammuskeli pöytänsä takaa. »Oh,
sinä Montezuma», ajattelin minä, »sinä luulet minulle
todistavasi jumaluusopillisen azteekivalentuntasi voi-
man ja viisauden. Mutta sinä unohdat yhden tär-
keän seikan: että espanjalaisilla aatelismiehillä on
pitkät sääret, joilla he hyppäävät yli sinun valli-
kaivantosi ja pakenevat laivoihinsa, joiden purjeita
uskon tuuli pullistaa!» Tällä filosofeerauksellani tein
tyhjäksi rovastin kiinniottoyritykset ja panin samalla
vastalauseeni tuota yksipuolista opetusta vastaan,
jossa ei armon viiri kertaakaan vilahtanut. Ja samalla
tunsin, mikä vahinko oli, etten ollut joutunut hurskaan
kappalaisemme Aatami Aidantaustan oppilaaksi. Hä-
nen osalleen olivat nim. sinä vuonna sattuneet tytöt.
Tuo kunnan kappalaisemme olisi varmaan osannut
puhua niin, että minunkin sieluni olisi tullut lohdute-
tuksi. Nyt sitävastoin vain haarniskoiduin ja tein
hengessäni vastaväitteitä.

Sillä — mitä hyödyttää puhua niin paljon synnistä ja synnissä kahlaamisesta, kun kuitenkin oikea usko vie kirkkaasti perille? Tällaisella opetuksella vain masennetaan mieliä ja kiinnitetään huomio liiaksi matkan vaikeuksiin. Eikö olisi paljon hyödyllisempää innostuttaa ihmisiä hyppäykseen? Siten kasvatettaisiin oikeita hengellisiä Alvaradoja.

Nämä kokemukset tulivat minulle suureksi avuksi, kun minun vuosia myöhemmin piti antaa lausuntoni uudesta katekismusehdotuksesta. Ristiniemen seurakunta valitsi minut tähän vastuunalaiseen toimeen ja toverikseni kauppias Pekka Korvan. Mutta toverini jätti tehtävän minun huolekseni ja minä kirjoitin lausunnon hänenkin puolestaan.

Tässä lausunnossa minä ehdotin uuden muodon kysymykselle: »Mitä on usko?» Komitean ehdotus niin Raamattuun perustuva kuin sen sisältö olikin — oli minun mielestäni liian monimutkainen. Minä kuittasin asian paljon yksinkertaisemmin, mutta samalla runollisemmin.

Kysymys:

Mitä on usko?

Vastaus:

Usko on Alvaradon hyppäys hengellisessä merkityksessä.

Olin kyllä selvillä, että tämän kysymyksen esilletulo antaisi papille aihetta kertoa, mikä Alvaradon hyppäys oli. Mutta — sitenhän saataisiin vain vaihtelua opetukseen, jonka yksitoikkoisuudesta minä kirkkoherra Hillbingerin koulussa sain niin perusteellisen kokemuksen.

Minä olin siis tehnyt Alvarado-hyppäykseni. En kulkenut yhtään allapäin niinkuin monet tovereistani, vaan löin katekismuksella päähäni ja lausuin: »Pysypäs siellä, tietokulta! Sinua tässä tarvitaan.» Olin vakuutettu, että Jumala, joka on ihmissielut rakentanut, ymmärsi, mistä johtui tuo minun surulinen lankeemukseni. Sillä minä olin sitä vilpittömästi katunut ja uskoin sen yhtä vilpittömästi saaneeni anteeksi.

Tunnit kuluivat tavallista menoaan. Me luimme katekismusta ja minä olin ainoa, joka en sotkeutunut tuossa perin mutkikkaassa kysymyksessä: »Mitenkä vesi voi vaikuttaa niin suuria asioita?» Se onkin Vähän Katekismuksen visaisin paikka ja minä puolestani olisin valmis hyväksymään ministeriksi jokaisen, joka sen kunnollisesti ja kompastelematta lukee.

Oltuamme viikon rippikoulussa, sairastui lukkari yht'äkkiä. Häntä oli hevonen potkaissut rintaan ja hän oli saanut sisäisen verenvuodon. Meiltä uhkasi siis nousta tie pystyyn musiikin salaperäisiin maailmoihin pyrkiessämme. Tovereistani suurin osa iloitsi tästä onnenpotkauksesta, sillä lyhenihän päivä nyt yhdellä oppitunnilla. (Sellaista on tämä elämä, että onnettomuuden potkaus on toiselle onnen potkaus.) Mutta minä olin pahoillani tästä tapaturmasta ja noидуin hengessäni hevosta, joka yhdellä kavionsa iskulla särki rouva Musican kultaisen kanteleen. Olin nim. suuresti innostunut veisuuseen. Lukkari olikin jo useamman kerran huomauttanut komeasta lauluäänestäni ja sanonut: »Kuulkaa te tuota Kuuskosken

Aatamia! Se poika vetelee kuin oopperalaulaja!» Varsinkin olin ihastunut muutamiin virsiin aivan erikoisesti. Niinpä muutamana päivänä olin kiskaissut »O Herra korvas kallista» niin voimallisesti, että koko luokka oli kääntynyt katsomaan. Lukkarikin oli silmänyyt minua hyväksyvästi silmälasiansa takaa ja hänen kasvoilleen oli levinnyt kirkastuksen hohde. En osannut silloin aavistaa, että tuo yksi ainoa virsi viittoisi minulle tien pöydän taakse, lukkarin paikalle.

Sillä kun rovasti lukkaria kohdanneen tapaturman jälkeisenä päivänä saapui pirttiin, lausui hän juhlallisesti:

»Koska kanttori Kaveniukselle on sattunut onnettomuus, niin ettei hän voi saapua kouluun, on hän ehdottanut Aadam Kuuskoskea sijaiseksensa. Aadam Kuuskoski» — jatkoi hän katsoen minun nurkkaani — »tästä päivästä alkaen hoidat sinä lukkarin virkaa rippikoulussa siihen saakka, kunnes kanttori Kavenius paranee.»

Minä olin ällistynyt. Minäkö lukkariksi? Johan nyt kummia! Mutta — kun katsoin rovastia ja huomasin hänen pitävän asiaa itsestään selvänä — en empinyt, vaan nousten pystyyn ja kumartaen, niin kuin olin nähnyt kanttori Kaveniuksen tekevän, lausuin lujalla äänellä:

»Teen parhaani, herra rovasti ja jumaluusopintoh-tori!»

Iltapäivällä minä jo aloitin. Pidin pojille pienen puheen, jossa huomautin, etten minä aikonut ruveta rovastille kantelemaan heidän mahdollisia kepposiaan

laulutunnilla, vaan olin uppiniskaiset ojentava omalla tavallani. (Olin siihen aikaan, kuusitoistavuotiaana, melkein täyden miehen mittainen.) Toverini kyllä arvasivat, mikä se »oma tapa» oli. Minä viittasin ulos ja kohotin hiukan oikean käteni nyrkkiä. Tämä heitä kohtaan osoittamani lojaalisuus samoin kuin uhkauksenikin vaikutti, ettei minun tarvinnut heitä kertaakaan rangaista. Myöhemmin olen huomannut, että sillä kertaa tietämättäni seurasin vanhain roomalaisten hallitusperiaatetta: *Divide et impera*, hallitse hajoittamalla.

Kylläpä me sillä viikolla lauloimme . . . sillä ja toisellakin. Olen lukemattomia kertoja joutunut koviin ponnistuksiin tukkijoella, mutta en ole vielä kertaakaan niin hiessä uinut kuin noilla kahdella viikolla veisuutunnin aikana. Ja hikoilla saivat pojatkin. Minä veisautin heillä samaa värssyä monta monituista kertaa, jos vain huomasin, ettei veisuu sulautunut yhteen. Minulla on nim. aina ollut harvinaisen tarkka musiikkikorva. Muutamat rupesivat jo väsymään. Mutta kun nyrkkiä puiden ja hammasta purren huusin: »Jukoliste, jos ette aukaise lauluväylääne, niin kiskon selkänahastanne kengäksiä!» — niin ottivat he kiltisti virsikirjansa ja veisasivat taas. Välistä kun rovasti tuli porstuaan kuuntelemaan, aukaisin minä oven, ja kun me sitten kuudestakymmenestä kurkusta vetäisimme: »Tuomiopäiv' on kauhistava», kuunteli rovasti hetken, mutta hiipi sitten hiljaa pihalle. Mahtava, majesteetillinen veisuumme tulkitsi hänelle varmaankin tuomiopäivän vakavuutta, niin että hänkin, rovasti ja jumaluusopintohtori, tuli

ajatelleeksi omaa kohtaansa tuon päivän tutkimisissa. Nautin hengessäni tästä musikaalisesta mielenosoituksesta, sillä luulenpa sen ainakin panneen rovastin ajattelemaan, ettei tuo hänen halveksimansa Adam Kuuskoski ollutkaan niin huono mies, kuin minä hän papillisessa itsevarmuudessaan tätä oli pitänyt.

Näin kului vähitellen rippikoulu aika. Isoäiti iloitsi minun menestyksestäni. Saatoinkin näin korvata hänelle sen syvän murheen, johon hän minun koulusta erottamiseni kautta oli joutunut. Hän näki minun lukkarinsijaisuudessa Onnettaren viittauksen suureen ja loistavaan tulevaisuuteen. Eikä hän siinä vallan väärässä ollutkaan. Tosin minusta ei ole tullut laulun ja musiikin professoria, vaan ainoastaan tavallinen nimismies. Mutta — ei sekään ole vähän, kun ajattelen, minkälaisessa akatemiassa olen virkaani valmistunut. Puhumattakaan siitä, että minusta tuli runoilija, vaikka olen joutunutkin jakamaan ystäväni tiaisen kohtalon ja jäänyt virallisten laulajien joukosta pois. Vain harvat ystäväni ovat aavistaneet minun suuret lahjani juuri tällä alalla; niiden harvojen joukossa on kirkkoherra Teofilus Tiennäyttävä yksi. Mutta — mitäpä siitä. Olen palvellut Runotarta joutohetkinäni ja tehnyt sen havainnon, että vain sille, joka ei ammattimaisesti pyri suhteisiin hänen kanssaan, hän kertoo syvimmit salaisuutensa. Muusat ovat oikullista väkeä. He eivät suostu viralliseen avioliittoon kenenkään kanssa, vaikka ammattikirjailijat kyllä uskottelevat sitä itselleen ja lukijoilleen. He solmivat vain tilapäisiä liit-

toja kenen kanssa kulloinkin haluavat, mutta vain sellaisten kanssa, jotka osoittautuvat niiden liittojen arvoisiksi. Siten on Runotar sangen usein pistäytynyt nimismies Aadam Kuuskosken virkahuoneeseen ja istahtanut hänen pöytänsä päähän. Hän ei ole ollenkaan hämmästynyt, nähdessään sen täynnä käräjäpapereita ja rästiluettoja. Hän on tiennyt, että tuolla kookkaalla miehellä, jolla on Herkuleen hartiat, on mitä herkin sielu. Hän on huomannut, että se on aina ollut valmis vastaanottamaan ystävänsä hellät kuiskailut. Siltä varalta on hänellä tavallisesti ollut tyhjä paperiarkki valmiina pöydällä, pannakseen heti muistiin, jos tuo taivaallinen, näkymättömien maailmojen sanansaattaja on tahtonut hänelle jotakin erikoista ilmoittaa.

Rippikoulu loppui. Olin osannut läksyni erinomaisesti. Yhtään muistutusta en ollut saanut. Veisuun opetus oli onnistunut yli odotuksen. Ystäväni kanttori Kavenius-vainaja on minulle monta kertaa jälkeinpäin sanonut: »Sinä olet saanut ihmeitä aikaan, Aatami. Vielä kahdenkymmenen vuoden perästä olen kinkereillä toisinaan tavannut talonisännän tahi torpanmiehen, jolla on ollut tavallista parempi veisuu-taito. Kun olen tästä huomauttanut, olen saanut vastaukseksi: 'Me olemme sitä Aatami Kuuskosken luokkaa'.» Sellaista saa inspirtsiooni aikaan!

Juhannuspäivänä me pääsimme ripille. Kirkko oli kauniisti koristettu. Yleinen kuulustelu onnistui hyvin. Rovasti Hasael Hillbinger ampui kyllä kysymyksiään kuin raehaulipanoksia, mutta minä selviydyin kunnialla. Isoäitini itki penkin korvassa, kun palasin

paikalleni hänen viereensä. Kyyneltensä lomassa hän sopotti korvaani: »Aatami, sinusta pitäisi tulla pappi.» Minä ajattelin: »Tulipa mikä tuli; tuommoisista kysymyksistä minä aina selviydyn.» Minä olin huomannut lehterillä opettaja Kunnaan ja minä iloitsin hengessäni, että hän oli todistamassa minun loistavaa voittoaani.

IV.

MINUSTA AIOTAAN LUKKARIA, MUTTA TULENKIN TUKKILAISEKSI. KOHOAN AIKAA MYÖTEN »UKKO-HERRAKSI» JA SAAVUTAN ALAISTENI TÄYDEN LUOTTAMUKSEN.

Isoäitini oli ennustanut minusta pappia, mutta siinä tuo kunnan muori suuresti erehtyi: minusta ei tullut edes lukkaria, vaan tukkilainen.

Etevän veisuutaitoni ja komean lauluääneni vuoksi oli kirkkoherra Hasael Hillbinger kiinnittänyt huomionsa minuun: hän aikoi kouluttaa minut lukkariksi. Ehdotus oli kyllä houkutteleva ja sai minut yhden illan haaveilemaan kaikenmoista. Näin itseni jo seisomassa kotiseurakuntani kirkon lukkarinpenkissä veisaamassa tuota mahtavaa virttä: »Maa suur' ja avara» ja olin hengessä näkevinäni seurakuntalaisten kääntävän kasvonsa lukkarinpenkkiin päin kuin todetakseen: Kuuskosken Aatamiko siellä veisaa? Kuljin mielikuvituksessani myös kinkereillä valvomassa emäntien ruuanlaittoa, niinkuin olin kuullut kanttori Kaveniuksen tekevän, ja tunsin sieraimisani nuo monet houkuttelevat keittiöiden tuoksut. Sillä — vaikka olenkin kaikkea muuta kuin materia-

listi, olen aina osannut panna arvon hyvin valmistulle ruualle — ilmiö, joka viittaa hienostuneeseen makuuni tälläkin alalla. Olin jo päättänyt, että — jos minusta kerran tulisi lukkari — minä kesäkinkeillä keittäisin yksinomaan makeata juustoa, mikä aina on kuulunut lempiruokiini. Isoäiti itki ilosta koko tuon illan ja silmäsi minua silloin tällöin, hiukan avuton hymy huulillaan. Hän tarkkasi tuumiskelevaa muotoani ja antoi minun rauhassa aprikoida kirkkoherran ehdotusta. Mielestään hän oli kai varma, että minä ilomielin ottaisin tämän ystävällisen tarjouksen vastaan. Pitkä tuumailuni oli hänen mielestään vain merkinä siitä, että minä jo hengessäni valmistauduin lukkarinvirkaan kuuluviin korkeanjuhlallisiin edesottoihin. Mutta tämä poika ajatteli kaikkea muuta.

Katselin tupamme ohi virtaavaa mahtavaa Iso Väylää ja ajatukseni lensivät sitä ylös noihin humiseviin korpiin, missä tukkilaiset parhaillaan heiluivat keksi kädessä, solutellen puita vinhasti kiitävään vuolteeseen. Seurasin tukkien huilua joessa ja jokainen ryhmypintainen petäjä aaltoja halkaistessaan tuntui tuovan minulle tervehdyksen noilta erämaan ritarien palkimapaikoilta. »Hei, Kuuskosken Aatami!» tuntuivat ne hihkaisevan. »Sinun lukkarikoulusi on ylhäällä, — siellä, missä Pahtakoski soittelee mahtavia urkujan!»

Päätökseni oli tehty. Minä halusin vaihettaa lukkarin koppakengät tukkilaisen uljaisiin vohkavarsipieksuihin ja hänen mustan simusettinsa kivelion kulkijan kirjajaan kaulahuiviin. Tasaiseksi leikatun kanttorin

»harjan» asemasta halusin saada pitkän otsatukan, jommoista olin nähnyt jätkämiesten käyttävän. Heiluva helapää vyöllä ja lerppalierihattu niskassa näin itseni tukkipoikien parissa työntelemässä tukkia jokeen tai vonkamiehenä rännin kupeella hoilaamassa: »Antaa aihkin juosta!» Se oli toista kuin istua lukkarikoulussa ja seurata paperilta nuottien monikirjavaa karkeloa.

Läksin kylälle ja ensi töikseni leikkuutin tukkani, jättäen jäljelle vain pitkän otsatöyhdon. Olin jo sen toimenpiteen kautta mielestäni astunut tukkipoikain suruttomaan seurakuntaan. Vähäisillä säästöilläni ostin kauppiaalta pieksut ja kirjavan kaulahuivin. Lerppalierihattu oli minulla jo entuudestaan — isävainajan perintöä. Näissä tamineissa aioin seuraavana aamuna pudistaa kirkonkylän tomut jaloistani.

Isoäiti tarkasteli minua ihmeissään. »Mikä nyt on mielessäsi, kun noin tälläät?» kysyi hän. Ilmoitin hänelle aikeeni eikä vanhuksella ollut mitään sitä vastaan. »Sopiihan sinun mennä. Onhan hyvä olla omastakin takaa, kun tulee syksyllä kouluunlähtö», lisäsi hän vakavana.

Minä varoin visusti ilmaisemasta hänelle, etten tulisi tekemään häntä iloiseksi hänen toivomallaan tavalla. Myöntelin vain hiljaksiin, kun vanhus kuvaili loistavaa tulevaisuuttani. Hän ihan kyyneltyi ajatellessaan, kuinka juhluvalla tulisi kuulumaan, kun ennestään jo uljaan nimeni eteen viskattaisiin komealta kajahtava kanttorin titteli. Isoäiti ei aavistanut, että muutaman vuosikymmenen perästä toisi posti minulle kirjeitä, joiden päällä seisoi: »Runoilija Aatami

Kuuskoski». Sillä — vaikka yhteiskunnallisen asemani puolesta olen kohonnutkin kymmenen kertaa korkeammalle lukkarin vaivaista virka-arvoa, olen runoilijan titteliin aina suhtautunut erikoisella kunnioituksella. Tuo nelitavuinen sana on tulkinnut minulle taivasta tavoittelevaa riemua kadotuksen synkimmän ja pistävimmän tuskan rinnalla.

Minä siis läksin tukkijoelle. Jätän kertomatta, mitä kaikkea hyvää rakas isoäitini sulloi reppuuni. Siellä oli lettuja ja pannukakkuja, paistettuja poronkieliä ja nisurieskoja. Kunnan vanhus oli viimeisillä kehuansioillaan kustantanut minulle tämän ylellisen kestituksen, aivan kuin aavistaen, kuinka tärkeää oli tulevalle lukkarille makuaistin kehittäminen.

Astelin jokivartta ylöspäin ja rintani paisui onnesta ja vapautuksen tunteesta. Aurinko paistoi täydeltä terältään ja hyväili säteillään minun vastatervattuja pieksujani. Yksi ja toinen vastaantulija tiedusteli matkani tarkoitusta. Leveälieristä hattuani heilauttaen minä hihkaisin heille: »Tukkijoelle, hyvät ystävät ja kylänmiehet!»

Menin lossilla yli joen. Uusi lautturi, isävainajan viran perijä, suhtautui minuun hiukan arkaillen. Muistin ne kohtalokkaat ryppyt, jotka hän minulle joku aika takaperin oli tarjonnut, ja minun teki mieli hänelle sanoa: »Nyt jos annat pullosi, niin menee viina vapaan miehen kurkusta alas.» Mutta — en viitsinyt, sillä hän näytti olevan häpeissään. Päinvastoin tipautin äijälle tolppaa enemmän kouraan, sillä mielilauseeni on aina ollut: »Meillä eivät tätä nilkuta.»

Kirkonkylä jäi taakseni. Seisahduin viimeiselle mäelle ja annoin katseeni liukua yli noiden tuttujen, rakkaiden tienoiden. Kirkontorni kohosi juhlallisena korkeuteen kuin muistuttaen, minkä suuren tulevaisuuden olin hyljännyt. Mutta minä vastasin vanhalle tempelille: »Ylöspäin on henkeni pyrkimys, vaikk' en tulekaan palvelemaan sinua. Sillä, katsos, eikö tässä ympärilläni kohoa vielä mahtavampi tempeli: Jumalan suuri luonto, jossa jokainen kuusenlatva muodostaa alkugoottilaisen kirkon teräväsuippoisen tornin.»

Sivuutan kokonaan muut matkani vaiheet. En kerro mielialoistani tuon ensimmäisen päivän kuluessa. Olin iloinen kuin taivaan lintu. Sen vain mainitsen, että yöpaikassani hotkaisin kokonaisen viilipytyyn sisällön ja pari pannukakkua päälle. Viimeisetkin ajatukset lukkarinvirasta hävisivät näiden pannukakkujen keralla kuin pohjattomuuden kaivoon ja minä nukuin pirtin lattialla kuin valepukuinen kuninkaanpoika syvään ja rauhallisesti.

Kolmantena päivänä kotoalähdöstäni saavuin työpaikalle. Tuskin minun tarvinnee mainita, että ilman muuta pantiin nimeni rulliin. Olinhan voimistaan kautta koko Perä-Pohjolan kuuluisan Vahvan-Kuuskosken poika.

Kävisi liian pitkäksi ruveta kertomaan olostani tukkijoella. Lukijani tuskin ymmärtäisikään kaikkea. Sillä tukkilaisen elämä muodostaa oman erikoisen maailmansa, missä vallitsevat omat tavat ja omat lait. Kieli, jota siellä puhutaan, kajahtaa vieraalle vieraan korvissa ja saisi hänet ehkä voimaan pahoin.

Elämä, jota siellä eletään, on hurjuudessaan ja repäiseväisyydessään suurpiirteistä, sillä tukkilaisten seurakuntaan kuuluu jäseniä jokaisesta maaherranläänistä, penikkajätkästä alkaen lösöjätkään asti. Sanalla sanoen: se on valtakunta, jossa elämä ei aina ole silkkiä eikä samettia, vaan jossa alamaisten sangen usein täytyy lisätä reikiä tuppivyöhönsä. Sillä ateria siellä kuitataan toisinaan vetämällä suolivyyötä yhtä reiänväliä tiukemmalle.

Heiluin siis tukkijoella sen kesäkappaleen. Minun tuskin tarvinnee mainita, että jo ensi päivänä putosin sumaan ja sain kasteeni. Ja kuten tavallisesti kasteessa, sain minäkin tuona päivänä tukkilaisnimeni. Toverini, jotka olivat kuulleet, minkälaista virkaherraa minusta oli aiottu, ristivät minut yksinkertaiseksi »lukkariksi.»

Mutta vaikka tuo »arvontikkeli» annettiinkin piloilla, osoittauduin ennen pitkää ansaitsevani sen täydellä todella. Jo toisella viikolla tuloni jälkeen osasin läpi tukkipoikain virsikirjan ja sain johtaa heidän reipasta hoilaustaan.

»Hei, lukkari, annapas laulun luistaa!» huusivat toverini, kun tuli suman aukaisu.

Eikä minua tarvinnut kahdesti käskeä. Avasin lauluväyläni ja hoilasini niin, että joen rannat raikuivat:

»Hei juuma jullaa
kas, kuin tukki rullaa
ja kaarnaturkki kastuu kokonaan.
Näin uittelemme
puita lystiksemme.
Viel' isku, poiat, peräpakaraan!»

Tämän värssyn olin itse sepittänyt ja opettanut toverini sitä laulamaan. Olin lukemattomina kesäiltoina monen vuoden aikana kuunnellut, kuinka kanttorin neiti soitteli muuatta pianokappaletta. Yksi ja sama sävel aina ja joka kerta. (Kanttori asui nim. meitä lähellä, joten ikkunan aukiollessa soitto sängen hyvin kuului tupamme portaille.) Eikö kanttorin Gunilla osannut muuta, vai oliko tämä ainoa sävel lumonnut hänet siinä määrin, ettei hän sen taikapiiristä enää kyennyt vapautumaan, — sitä on minun mahdoton sanoa. Pikemmin uskon jälkimmäisen otaksunan, — päättäen siitä, että minutkin vei tämä sävel aina niin outoihin maailmoihin. Siinä soi surua ja siinä soi iloa — vaikea sanoa, kumpaaako enemmän, — sillä jos Ilo pyrki liiaksi kilostelevaan, oli Murhe kuin hellä äiti häntä heti tyyntyttämässä. Tuo sävel sopi ihmeen hyvin minun luonteeseeni; se oli sävelletty kuin minua varten. Myöhemmin olen saanut selville kappaleen nimen. Se on italialaisen E. di Capuan »O sole mio». Varmaankin tuo sävelmestari on ollut sielunsa rakenteelta minun kaltaiseni, koska hänen sävellyksensä herätti minussa runoilijan. Sillä omasta mielestäni pidän tuota pientä värsynpalasta yhtä onnistuneena kuin sävellystäkin. (Jos runoutta ja musiikkia ymmärtävä henkilö tarkkaa värsyn viime sanaa »peräpakaraan», huomaa hän, kuinka sävel siinä surullisena alenee ja muodostaa ensitavun kohdalla aivan kuin hiljaisen itkuniiskahduksen.)

Tietysti eivät toverini pystyneet huomaamaan näitä eri vivahduksia. He hoilasivat laulua tukkilaisen jymyäänellä. Heidän mielestään oli pääasiana

tahti ja he vetivät sitä pitkään kuin virttä. En tietysti itsekään ollut silloin vielä selvillä runovärsyni taiteellisesta arvosta. Vasta myöhemmin, kun vasituisesti antauduin muusain palvelukseen, on minulle kirkastunut, kuinka synnynnäinen runoilijavaisto tämänkin pienen palasen luomisessa ohjasi minua oikeaan. Pääharrastukseni taiteen okaisella polulla on nim. ollut opastaa romantiikka ja realismi lyömään veljen kättä keskenään. Jos nyt tarkastelemme tuota pientä helmeä, ilmaantuu siinä kuin itsestään tämä harrastus: Alku on puhdasta romantiikkaa — varsinkin sana »kaarnaturkki» on sen tyyppillinen edustaja — kun taas loppu on realistinen. (Huom. »peräpakaraan.») Nuo kaksi pientä sanaa ovat kuin paashipoikia kahden linnanvaltiaan palveluksessa ja kumpikin kantaa isäntänsä värejä — sillä erotuksella vain, että »kaarnaturkki» palvelee naista (rouva Romantiikkaa), kun taas »peräpakara» kantaa ritari Realismin hiukan arkipäiväistä kilpeä.

Arvoisa lukija antakoon anteeksi, että vähäväliä poikkeen kertomuksestani. Se on näet luonto, joka vetää tikanpoikasta puuhun. Tarkoitukseni oli kertoa tukkijoella olostani. Tuo aika elämästäni on kulunut miltei yksinomaan ritari Realismin palveluksessa. (Tarkoitan työtä ja loma-aikoina tavallista juopottelua ja kortinlyöntiä.) Vain silloin tällöin saapui Runotar kuin varkain katsomaan minua ja sellaisina hetkinä minä vaivuin hänen lumoihinsa kuusenhakokotuksen suojassa. Noista kohtauksista oli tuloksena moni näppärä laulunpätkä, joita vieläkin Perä-Pohjolan tukinlaskupaikoilla lauletaan.

Mutta — joskin tämä aika oli tulevalle elämänkutsumukselleni erittäin tärkeä, opetti se minut samalla ymmärtämään erään suuriarvoisen asian, jota tuskin koskaan olisin muualla niin elävästi käsittänyt. Minä näin, miten tukkilaiset elivät. (Olin itse mukana ja usein ensimmäisenä hummaajana.) Sain silmäni auki ja huomasin, mihin kurjuuden kuiluun olimme menossa. Tappelut kävivät tavallisiksi ja moni meikäläisistä sai lähteä kirkolle haavojansa parantelemaan. Toisilta katkaisi laskuhommat nimismies, joka saapui noutamaan asianomaisen parempaan talteen. Silloin minulle selvisi *järjestys*, tuo yhteiskunnan kulmakivi. Järjestystä puuttui meiltä ja siksi oli seurakuntamme niin villi ja suruton.

Olin pian pääsevä tätä uutta ihannetta toteuttamaan, sillä puulaakin konttorissa oli minusta päätetty tehdä »ukko-herra». Muutaman päivän perästä sainkin valtuutuksen virkaan. Ja nyt alkoi uusi elämä tukkityömaalla.

Ensi töikseni pidin huolta, että »kympit» ja »tuli-piiput» kulkivat työpaikoilla. Tähän saakka he olivat tavallisesti makailleet kuusenhakokotuksissaan ja tappaneet aikaa. Mitäpä he välittivät, vaikka uitto tuli kalliiksi. Mutta — kun minä sain komentajan viran, heiluin mukana aamusta iltaan. Ja silloin oli toistenkin pakko heilua.

Ruuhkat, joiden purkamiseen oli ennen mennyt viikko, toista, puratin minä nyt parissa, kolmessa päivässä. Minä olin Napoleon, joka johdin ryysyistä armeijaani voitosta toiseen. Samalla tavoin kuin tuo kuuluisa keisari, lupasin minäkin miehilleni lepoa

Lombardian tasangoilla. Tuo Lombardia tuli lauantaisin, jolloin lopetutin työt kello kahdelta, — sen sijaan, että ennen oli rehitty täysi päivä. Ja — samoin kuin Napoleon lupasin minäkin miehilleni korvausta, kunhan saatiin viikon työ loppuun: Minä annatin heille ylimääräisen läskiannoksen yhtiön hartsumakasiinista. (Olin tehnyt molemmista asioista sopimuksen yhtiön inspektorin kanssa.)

Samalla tarmolla iskin käsiksi siveellisiin epäkohtiin. Kielsin juopottelun ja kortinpeluun työpaikoilla. Ensi alusta kohtasin luonnollisesti kovaa vastarintaa, niin »kymppien» kuin miehistönkin taholta. Mutta kun minä kulmat kurtussa sanoin heille: »Rellestäkää kirkolla niin paljon kuin haluatte, mutta ei täällä», täytyi heidän taipua. Kun kaksi vuotta oli kulunut, oli »Kanto»-yhtiön työmailla mallikelpoinen järjestys ja työväki oli tottunut siihen täydellisesti. Kukaan ei enää nurissut, vaan kaikki antoivat minulle yksimielisen tunnustuksen. Olin saavuttanut tarkoitukseni.

»Se on Kuuskosken ansiota kaikki», sanoi inspektori Ulenius. »Te olette kerrassa kunnostautunut. Ei koskaan ennen ole työ näin reippaasti sujunut.» Ja hän esitti minulle, enkö ottaisi puulaakin järjestysmiehen virkaa vastaan. Se oli hiukan paremmin palkattu ja siinä vapautuisin työnjohdosta sekä saisin yksinomaan omistautua järjestyksenpidolle.

»Mikäs sen nätimpi», ajattelin minä ja suostuin ilolla tarjoukseen. Tosin minulla ei ollut aavistustakaan laeista eikä asetuksista, vaan ajattelin: kun olin kerta kokemuksen kautta oppinut tuntemaan,

mitä järjestys merkitsi yhteiskunnalle, osaisin kai myös ylläpitää sitä, — varsinkin kun minulla oli tukenani viran ulkonainen tunnusmerkki: — kahden tuuman paksuinen kumipamppu.

Niin se on, että toiset painavat koulunpenkkejä ja oppivat kirjoista, päästäkseen joskus yliopistoon tutkintoja suorittamaan. Minä en ole koskaan kolkutellut sen laitoksen portteja, jota kirjanoppineitten kielellä kutsutaan »Alma Materiksi», vaan olen käynyt ainoastaan »Pölvästin koulun». Mutta se onkin kaikesta päättäen paljon suurempi oppilaitos kuin tavalliset yliopistot, vaikka siinä ei olekaan kuin yksi ainoa oppituoli, se, jolla istuu — itse Elämä.

Mutta — nyt huomaan taas hypänneeni syrjään. Olen eksynyt filosofoeraamaan sen sijaan, että minun pitäisi kertoa. Mistä tämä johtuu? Varmaankin runoilijatempperastani, jonka on vaikea pysyä alallaan.

Oon läikkyvä kuin aalto Atlannin,
kun mahtavana lyö se vasten rantaa.

Oon säikkyvä kuin sävel syrinksin,
kun lehdosta sen tuuli luoksekantaa.

On siinä syy, miks ohjelmaa en seuraa.

Ma muistutan, nääs, liiaks villipeuraa.

V.

MINUSTA TULEE JÄRJESTYSMIES.

Kymmenen vuotta elämästäni oli kulunut tukkilaisena. Olin nyt kahdenkymmenenkuuden vuoden vanha.

Jos olisin ottanut vastaan kirkkoherra Hasael Hillbingerin ystävällisen tarjouksen, olisin kai jo puolikymmentä vuotta kiekunut lukkarina jossakin Suomen kirkossa ja pusertanut naisväen silmistä runsaasti kyyneleitä. Sen sijaan oli Kohtalo määrännyt minut puhumaan viileskeltyjä kieliä sen pampun avulla, jonka inspehtori Ulenius minulle virkaanastumispäivänä ojensi, lausuen: »Kas tässä, Kuuskoski, valtikka, jonka tasapaksussa muodossa jokainen tukkijätkä on näkevä yhtiön voiman ja varakkuuden vertauskuvan.»

Minun periaatteeni järjestyksen valvojana on aina ollut välttää fyysillistä kosketusta. Olen sitä mieltä, että jollei Henki tee tehtävänsä, on Ainekin avuton. Ainoastaan silloin, kun ensinmainitulla on isäntävalta, voi jälkimmäinenkin täyttää rengin työn. Minä olen siinä suhteessa syntynyt onnellisten tähtien alla, että olen henkeni voimalla useimmissa tapauksissa kyennyt hillitsemään ihmisessä heränneen pedon. Sellaisina het-

kinä olen katseeseeni koonnut kaikki sieluni voimat ja saanut silmäni salamoimaan viheriäistä ja keltaista. Olen kuullut ystävältäni kirkkoherra Teofilus Tienäyttäjältä, joka joskus on joutunut todistamaan näitä henkisen voiman näytteitä, että katseeni tuollaisina hetkinä muistuttaa leijonan katsetta. Enkä sitä ollenkaan ihmettele. Päinvastoin luulen, että kun vielä karjahduksessani on purkautunut ilmoille kaikkien entisten Kuczkowskien parkaisut — alkaen ensimmäisestä, joka kiipeili puissa — isävainajaani, Vahvaan-Kuuskoskeen saakka, — on vaikutus varmaankin ollut hirvittävä, — koskapa tukkilaisilla tällaisten leijonahetkien jälkeen kuuluu olleen asiaa purolle pesemään niitä parseeleita, joista mies tunetaan. Mitä silloin merkitsevät pamput ja pistoolit? Henki se on, joka maailmassa jyllää ja aine auttelee vain kiltisti sivussa.

Mutta — vaikka tämä (fyysillisen kosketuksen välttäminen) on ollutkin — ja yhä edelleenkin on — niitä johtotähtiä, joita minä elämässäni seuraan, olen siitä huolimatta joskus joutunut panemaan »hihat heilumaan», niinkuin sana tuolla korkeassa Pohjossa kuuluu. Ja silloin on poliisin pamppu elävästi saarnannut siitä tekstistä, ettei »esivalta miekkaa hukkaan kannan». Ja auta armias sitä jätkäriepua, joka ei silloin ole ehtinyt saada jalkoja alleen! Sellaisina hetkinä on uusiintunut midianilaisten pako, Gideonin ajaessa heitä takaa, taikka se suurenmoinen tilaisuus, jolloin Simson aasin leukaluulla löi tuhat filistealaista. Sellaisina hetkinä on Aadam Kuuskoski ollut tilanteen herra, kuten sotakielessä sanotaan,

Minä siis sain vyölläni kannettavaksi puulaakin pampun, jota ennen minua oli kantanut Esaias Kempainen, vaikka verrattain laihoilla tuloksilla. Siitä huolimatta, että tällä miehellä oli jylisevän profeetan nimi, oli hän miehekseen täydellinen tallukka. Korkeimpina hetkinään hän oli vain heiluttanut pamppua ja lampaan äänellä määkäissyt: »Katsokaapa, pojat, tätä!» Johon tukkilaiset olivat joukolla nauraneet. Esa Kemppainen oli tästä hölmistynyt niin, että oli katsonut parhaaksi pistää pampun poveensa ja maailman kilteimmällä äänellä pyytää: »Antakaapa, velikaverit, hiukan Kokkolan pötkyä. Ei sattunut Saariniemessä olemaan.»

Muistan hyvin sen päivän, jolloin ensi kerran saavuin puulaakin työmaalle järjestysmiehen sininen univormu päällä ja pamppu vyöllä. Muistan, kuinka monet katseet kohdistuivat minuun ja muutamista olin lukevinani ilkkumista ja uhmaa. Mutta minä, joka aina olen seurannut historiallisia esikuvia, otin uljaan Napoleon-asennon ja kädet ristissä rinnoilla katselin edessäni häärivää tukkilaisjoukkoa. Seisoin tuossa asennossa tarpeellisen kauan ja annoin näytteen leijonakatseistani. Se teki heti toivotun vaikutuksen, sillä muuan lösöjätkä, Isä-Suopanki nimeltään, joka kaikkein kiukkuisimmin oli mittailut minua katseillaan, kohotti housujaan ja lausui seurakunnalle: »Tehdäänpäs, pojat, töitä, kun esivalta katselee päältä.» Mutta minä, jonka hallitsijataipumuksiin on myös kuulunut lempeä, mutta samalla arvokas isällisyys, korotin ääneni ja pidin tukkilaisille näin kuuluvan puheen:

»Veljet, tukkilaiset!

Te varmaankin ihmettelette, että minä, teidän entinen toverinne, seison tässä edessänne esivallan symbolit päälläni. (Käytin tahallani tätä vieraskielistä sanaa, koska olen sellaisten aina huomannut erikoisesti vaikuttavan sivistymättömiin joukkoihin.) Mutta tapahtunut on Jumalan tahto. Hän, joka kääntää kuningasten sydämet kuin vesiojat, on armossa nähnyt hyväksi kiinnittää arvoisan herra inspektorin huomion minun käskijätaipumuksiini, jotka taipumukset ovat jokaisen ensiluokkaisen järjestysmiehen ainoat oikeat edellytykset. Sen vuoksi hän on koroit-
tanut minut virkavallan säätyyn ja varustanut minut vallan näkyvillä merkeillä. (Samassa otin käteeni pampun.) Tämä pamppu tässä on sellainen vallan symboli, jota minulla siis on oikeus käyttää, jos joukossanne ilmaantuu kurittomuutta ja puulaakin järjestyssääntöjen rikkomuksia. Silloin on tämä vallan vertauskuva kuin sadun taikasauva muuttava teorian praktiikaksi ja minä saanen vakuuttaa, ettei se praktiikka ole oikein mieluista teille. Mutta minulla — tahdon sen myös tässä julkilausua — on aina ollut suurempi halu hallitsemaan hengen aseilla ja siksi toivon, että te, joiden joukossa on monta elämää kokenutta miestä, ymmärrätte tämän ja autatte symbolia pysymään symbolina ja teoriaa teoriana. Silloin vallitsee välillämme yhteisymmärrys ja sopusointu.

Tukkilaiset! Minä esitän yhdeksänkertaisen eläköön-huudon tälle sopusoinnulle. Eläköön!»

Ilmoille kajahti jätkäjoukon sataääninen huuto. Se oli niin voimakas, että aluksi säpsähdin ja luulin

jo pamppua tarvittavan. Mutta sitten minulle selvisi tilanne.

Joukosta kuului huutoja: »Eläköön Kuuskoski!» »Eläköön järjestys!» Minä olin turhaan pelännyt. Jätkät olivat ihastuneet puheeseeni ja ilmaisivat sen noin voimakkaasti.

Otin jälleen Napoleon-asennon ja katselin alamaisten ilonpitoa.

Huutoa ja mekastusta jatkui hyvän aikaa. Taisipa joku siinä innostuksessa katkaista keksinsäkin, koska joukosta kuului kirkkaita »ärräpäitä». Siltä varalta, että joku olisi puheeni johdosta saanut sydämeensä närää, ehdotin huikaistavaksi laulun »Tukkipoian tunnusmerkki». Siinä oli reipas ja repäisevä tahti ja sitäpaitsi se oli minun tukkilaisaikuisia sepityksiäni.

Minun ei tarvinnut kahdesti käskää. Samassa kahti ilmoille sataääninen loilotus, jota minä johdin pampulla tahtia lyöden:

»Tukkipoian tunnusmerkki
on reilu ja remssee käytös.
Kurkkion kurkusta tukilla lasku
on taitonsa korkein näytös.

Tukkipoian tunnusmerkki
on ruskea sapelisyliki.
Sen kun tämä poika yli tuvan heittää,
niin kiljuu jo kiukaan kylki.

Tukkipoian tunnusmerkki
on pullo ja korttipakka.
Viikon tienat jos lautahan laskee,
niin eipähän itke akra.

Tukkipoian tunnusmerkki
on heiluva helapää yöllä.
Sillä hän heilansa oven auki kiskoo
päivällä sekä yöllä.

Tukkipoian tunnusmerkki
on saappaat vohkavarret.
Niillä kun poika permantoa polkee,
niin karisevat katosta karret.

Tukkipoian tunnusmerkki
on kymmenen ärräpäättä.
Kun hän niistä vain yhdenkin laskee,
niin taivaskin muuttaa säätä.»

Harvoin lienee tätä laulua repäisevämmiin laulettu kuin näissä minun virkaanasettajaisissani. Kiveliö kohisi kuin koski äänten voimallisesta pauhinasta. Ja kuin vahvistukseksi viimeisen värsyn viime säkeelle, rupesi yht'äkkiä satamaan kuin saavista kaataen.

Tukkilaiset naureskelivat ja noituivat, lähtien kii-reen vilkkaa juoksemaan kotuksiinsa kosken varrella. Minä seurasin esimerkkiä, vaikk'en juossutkaan. Virkavallan edustajana katsoin sen itselleni sopimattomaksi.

Sainkin pian havaita, kuinka esiintymiseni oli vaikuttanut. Kun päästiin kotuksen suojaan ja kahvikulta oli saatu valmiiksi, tarjottiin minulle ensimmäinen kuppi. Se tapahtui tuollaisella puolittain kunnioittavalla, puolittain tuttavallisella tavalla, jolla kansa aina suhtautuu rakastamiinsa virkamiehiin. Huomasin tuossa kahvia juodessani jo ensimmäisenä päivänä saavuttaneeni tämän ihailtavan aseman.

Olen sitä mieltä, etteivät tätä asemaa osaa oikein hallita muut kuin ne, joilla on suonissa herrasverta. Heillä on oikea vaisto ymmärtää, milloin sopii tehdä itsensä vertaiseksi, milloin taas ilmapallon lailla kohota ylös korkeuteen. Ilmapalloa pitelevään lankaan vertaisin tässä tapauksessa sitä syntyperäistä joustavuutta, jolla säätyläisluvusta tulleet virkamiehet pysyttelevät oikeiden välimatkojen päässä kansasta. Niinkuin tuollainen markkinailmapallo kauppiaan ystävällisestä toimenpiteestä toisinaan laskeutuu ympärillä seisovien päiden tasalle, häikäisten katsojia kauniilla muodollaan, — niin laskeutuu säätyläisvirkamieskin toisinaan kansan tasolle kuin puhellen: »Katsokaa minua. Tällainen minä olen.» Ja — samoin kuin ilmapallo taas hitaasti kohoaa korkeuteen, pysähtyen vasta sitten, kun lanka sen pidättää, — niin siirtyy säätyläisvirkamieskin taas tarpeellisen välimatkan päähän kansasta, kun tilanne niin vaatii. Jotavastoin kansan riveistä nousseilta puuttuu usein tämä joustavuus. Heille nousee virka päähän ja he tulevat heti niin »ilmaa täyteen», että »lanka» on vaarassa katketa. Kunnes jonakin kauniina päivänä kuuluu tuollainen hiljainen rapsaus — ja he ovat menettäneet kyvyn suhtautua kansaan. Silloin ei lopullinen kukistuminenkaan ole enää kaukana. Ylpeydessään he käyvät mahdottomiksi niin alaspäin kuin ylöspäinkin ja eräänä kauniina päivänä heidät kaikessa hiljaisuudessa erotetaan. Poksis! Ilmapallon satu on lopussa ja kuori tuijailee läpi ilmakerrosten maata kohti ja putoaa jollekin mättäälle kuin märkkinna.

Niin suuresti kuin minä ihailenkin Napoleon I:stä, katson, että tässä juuri oli syy hänen kukistumiseensa. Hänkin tuli liiaksi »ilmaa täyteen», katkaisi »lankansa» ja — liideltään aikansa Euroopan yllä loistavana ja kauniina — putosi S:t Helenan saarelle. Se oli se mätäs, jolle hän mätkähti. Ei — tarvitaan joustavuutta, tarvitaan järkeä osata oikein suhtautua ympäristöönsä. Siinä on virkamiehenä olemisen salaisuus.

Tällaisiin filosoofisiin mietteisiin vaivuin tuossa kahvia juodessani. Näin jätkien päät ihan kohdallani ja uudenuutukainen univormuni sai minut kuvittelemaan itseni tuollaiseksi siniseksi ilmapalloksi, jonka hymyilevä pallomies on hetkeksi vetäissyt korkeudesta alas kansajoukon ihailtavaksi. Vanhat työtoverini suhtautuivat minuun juuri tuollaisella hiukan tyhmänsekaisella ihailulla. Toiset töllöttelivät suu auki kiiltäviä virkanappejani, toiset loivat arkoja silmäyksiä kiiltonahkasaappaisiini, jotka olivat ihan samanlaiset kuin kirkonkylän nimismiehellä. Luin heidän katseistaan, että he pitivät minua suurena herrana eivätkä he siinä erehtyneetkään: sellainenhan minä olin. Mutta herra istui lastensa keskellä ja nautti mitä heidän ystävälliset kätensä hänelle tarjosivat. Sillä kahvinjuonnin jälkeen rupesivat muutamat syömään ja vanha lösöjätkä Ruutikainen tarjosi minulle tuoresuolaista siikaa sanoen: »Eiköhän konstaapelikin vähän maistaisi?» Minua hiukan hermostutti, kun piti tuo kalapalanen kourin syödä. Ajattelin, että se saattaisi alentaa arvoani tukkilaisten silmissä. Vuolin siis tikun, pistin siiankappa-

leen siihen ja, pidellen sitä taitavasti hyppysissäni, imeskelin rasvan pois. Loput tarjosin kauniisti kymppi Korhosen koiralle.

Olen tämän kertonut vain esimerkiksi, minkälaisia vaikeuksia virkamiehellä on voitettavanaan. Sillä olen sitä mieltä, että kapinat ja vallankumoukset syntyvät juuri virkamiehistön liiallisesta alhaisuudesta. Tarpeellinen kunnioitus ja esivallan pelko vähenee ja silloin on hulina heti käynnissä. Vanhat roomalaiset sanoivat: »*Ne quid nimis*». Sen tahtoisin vapaasti suomentaa: »Älköön virkamies syökö kourin kansan nähden.»

Hohhoijaa! Mitäpä kertoisin? Kertoisinko, että järjestysmiehenä oloni kesti kymmenen vuotta? En, sillä senhän tietää koko Perä-Pohjola. Kertoisinko niistä suurista mellakoista, joita Pohjolan laajoilla tukkityömaillakin syntyi silloin, kun sosialismin aatteet olivat kypsyneet hedelmää kantamaan? En, sillä siitä ovat sanomalehdet tehneet selkoa ja minunkin osuuteni noiden mellakoiden rauhoittamisessa on tuotu julki, vaikk'ei hetikään niin laajassa mittakaavassa, kuin olisin ansainnut. Mutta — mitäpä siitä. Alkibiades ajettiin maanpakoon ja Guttenberg kuoli köyhyydessä. Historia on täynnä esimerkkejä kiittämättömyydestä. Nuo suuret mellakat luettiin johdon taholta minun syykseni. Niinkuin minä voisin estää räjähtämästä ruutitynnöriä, johon herrat itse heittävät palavan tulitikun! Sillä suureksi osaksi aiheutui tuo muistettava meteli niistä epäkohdista, jotka tukkityömailla vallitsivat. Palkat olivat pienet, asunto-olot kurjat. Talvella jäätynä jätkärievun tukka

kämpän seinään kiinni, kun hän hetkisen nojasi sitä vasten. Totta on, että sytyttävän kipinän heitti suurlakko, joka etelästä käsin levisi pohjoiseen kuin kulovalkea. Siis — korjatakseni vertaustani — jos eivät herrat sytyttäneetkään ruutitynnöriä, olivat he itse tuon ruudin kasanneet. Minua syytettiin siitä, että olin muka veljeillyt tukkilaisten kanssa ja siten heikontanut esivallan auktoriteettia(!) Herra Jumala, minä, Kuczkowski, puolalaisen aatelismiehen jälkeläinen, jonka esi-isät olivat syöneet kuninkaan pöydässä! Päinvastoin — olin hallinnut heitä kuin Tšingis-Kaani, vaikka hengen rautahansikkailla. Voisin luetella lukemattomia esimerkkejä, kuinka jätkä on edessäni vavissut kuin haavan lehti. Voisin kertoa salajuonista ja väijytyksistä, joissa henkeni on ollut hiuskarvan varassa. Mutta leijonakatsa, josta edellä olen maininnut, pelasti joka kerta tilanteen. Jos rahalla palkittaisiin se, mitä minä henkeni voimalla olen »Kannon» puulaakissa saanut aikaan, eivät mainitun puulaakin varat riittäisi alkuunkaan. Saisivat lainata Rockefelleriltä lisää. Arvoisa lukijani myöntäneen minun olevan oikeassa, kun kerron, että vain kerran olen laukaissut pistoolini ja silloinkin vain täysinäisiin silppusäkkeihin, jotka pimeässä näyttivät hyökkäykseen valmistuneelta jätkäjoukolta. Niin vähän olen ampuma-asetta viljellyt. Ja kuitenkin olen pitänyt järjestyksen yllä »Kannon» puulaakin työmailla perimmässä Pohjolassa, missä ihmishenki ei paljon maksa. Mutta se on ollut periaatteeni mukaista, sillä — kuten edellä olen maininnut — olen aina välttänyt fyysillistä kosketusta. Vain harvoissa poikkeus-

tapauksissa olen käyttänyt pamppua ja pannut hihat heilumaan. Mutta silloinkin on karjuntani vaikuttanut enemmän kuin pampun iskut. Sillä — ääntä minulla on ollut — Jumalan kiitos! — ja on vieläkin. Sillä — olen varma siitä — jos olisin lyönyt joka kerta kuin sisuani poltti ja kieleni kärjessä kipenöitsi, olisivat Suomen seurakuntien papit saaneet lisätyötä kirkonkirjojen pidossa. Siksi monesta maaherranläänistä on miestä kohdalleni sattunut. Mutta — millähän mielellä olisi puulaaki silloin toimintaani suhtautunut? Varmasti se olisi ollut ensimmäisenä soimaamassa minua liiallisesta ankaruudesta, niinkuin se nyt soimaa liiallisesta lempeydestä. Mutta — kumpi on parempi, saadako jälkimaailmalta lempeän vai julman nimi? Keisari Tiitus oli »ihmiskunnan rakkaus ja ilo», mutta kuka valloitti Jerusalemin? Juuri sama Tiitus. Minua taas on kutsuttu »Kauheaksi Kuuskoskeksi», mutta sittenkin olen menettänyt virkani — lempeyteni vuoksi.

Niin — olen edellä puhunut ilmapalloista — sellaisista, jotka tyytyvät koreasti lentämään rihmansa varassa, kuin myös sellaisista, jotka kahleensa katkotuaan leijailevat aikansa ylälmoissa ja putoavat sitten maahan. Eikö minun ole käynyt juuri viimeksimainitulla tavalla?

Tavallaan — mutta siihen ei ole ollut syynä minun mahdottomuuteni, vaan puulaakin mielivalta. Sattuuhan markkinoilla, että joku ilkimys pistää puhki ilmapallon, sillä aikaa kuin myyjä tekee kauppvoja toisen kanssa. Eikä siihen tarvita muuta kuin tavallinen nuppineula. Sellaisena salakavalana nuppineulan

pistona pidän sitä »Kanto-»yhtiön johtajan väitettä, että minä muka olisin veljeillyt tukkilaisten kanssa. Se kuulostaa naurettavalta ja sitä se onkin. Mutta — tässä tapauksessa se riitti: — se teki lopun »sini-sen ilmapallon» sadusta — käyttääkseni tätä runollista vertausta.

Mieleeni muistuu muuan laulunpätkä, jota ystävälläni Teofilus Tiennäyttäjällä oli tapana hyrällä:

»Hei, pallomies, jo puhkaistiin
taas ilmapallo sulta!»

»Ei haittaa, näitä kortteeriin
jäi riittävästi multa.

Jos kanssani käyt kaupunkiin,
jonk' Isar halki taittaa,
niin siellä rampa arlekin
näit' tuhatmäärin laittaa.»

Niin — vaikka tuo laulunpätkä ei kirjaimellisesti sovellukaan tähän tapaukseen — minä kun olen verannut i t s e ä n i ilmapalloon — niin tulkitsee se kuitenkin erään totuuden: Jos marka menee, niin jääpä toinen. Virkoja on maailmassa riittävästi. Sen olen minäkin saanut kokea.

Mitäpä kertoisin? Puhuisinko puulaakin sisäisistä asioista, jotka eivät suinkaan aina olleet oikealla tolalla? En, sillä mitä ne minua liikuttavat. »Omalle herralleen jokainen seisoo ja lankee», sanoo Teofilus Tiennäyttäjä. Ja se sana on tosi. Minä siis puhun itsestäni, sillä siitä ei kukaan voi minua syyttää. Minä lausun vain tämän luvun lopussa jäähyväiset Perä-Pohjolan ikuisesti humiseville metsille, noille sola-

koille kuusille, jotka seisovat totisina kuin alabasteri-
 pylviä. Te tunnute Aadam Kuuskosken. Hän on
 kuunnellut teidän kummaa kohinaanne, jossa soi
 ihmiskunnan ikuinen huokaus. Hän on istunut teidän
 juurellanne kädessä mahdottoman suuri voileipä ja
 haaveillut Eedenin paratiisista. Silloin hän ei ollut
 virkamies, sillä poliisinlakki lepäsi kallellaan kanerva-
 pensaikossa ja virkatakissa oli kaksi nappia auki,
 ylhäältä lukien. Ei, hän oli runoilija, joka kuvitteli
 syövänsä taivaalta kuun ja tuottavansa siten kaikille
 rakastavaisille suunnatonta harmia. Sillä missä nyt
 lemmenliitot solmittiin? Hahhaa! Runoilija Aadam
 Kuuskoski nauroi, nosti polvensa pystyyn, ja nojaten
 kuusen kylkeä vasten pani kädet ristiin rinnoilleen.
 Sillä itse hän oli solminut ikuisen liiton pimeässä,
 Konttisen kujan suussa saman päivän iltana, jolloin
 keisari Nikolai II nousi Venäjän valtaistuimelle.

VI.

MINÄ MENEN NAIMISIIN ALEKSANDRA ALAN
KANSSA.

Mitä on mies ilman vaimoa? Niinkuin koira ilman häntää tai niinkuin sika ilman kärsää. Taikka — käyttääkseni runollisempaa vertausta: niinkuin kallisarvoisilla aarteilla lastattu laiva ilman peräsintä, taikka kirkko ilman lukkaria. Komeakin laiva joutuu auttamattomasti haaksirikkoon ja niin joutuu moni eteväkin mies ilman vaimoa siveelliseen haaksirikkoon elämän myrskyävällä merellä. Lukkarittomassa kirkossa on taas ikävä veisata, mutta — kun etevä lukkari avaa suunsa ja kajauttaa: »Koko maailma iloit' mahtaa», niin siihenpä sopii jo seurakuntalaisenkin sekaantua. Niin on myös vaimo talossa se, joka suurinta ääntä pitää (minä en sano tätä millään pahalla, sillä se on naisen luonto) eikä siihen tarvitse miehen edes aina sekaantuakaan.

Mutta — jottei minua luultaisi naisten pilkkaajaksi — riennän heti kertomaan, että Aleksandra Ala (eli Alan Santra) oli kerrassa komea ihminen. Sellaista ryhtiä kuin hänellä oli tyttönä, ei ole jokaiselle kuolevaiselle suotu. Niin hän kulki pää pystyssä, sivuilleen

vilkumatta ja lanteensa lainehtivat kuin Laukeaman vedet lounaisella. (En ole luultavasti ennen maininnut, että Laukeama on Ison Väylän ja Luppoojen yhtymäkohta, järveä muistuttava laajennus, jonka lounaistuuli saa isosti aaltoilemaan.) Kylän kesken pidettiin Alan Santraa äreänä, helposti kuohtavana ihmisenä, joka suutuksissaan saattoi sanoa mitä tahansa. Mutta hänen käytöstään ei yksikään kyennyt moittimaan. Hän ei kuluttanut aikaansa tanssipaikoissa ja turhaan saivat kylän pojat hänen luhtinsa ovea kolkuttaa. Se ei auennut — ja — jos aukesikin — saattoi sieltä saada päähänsä halon taikka jakkaran. Pari, kolme Ristiniemen poikaa oli kulkenut pää kääreissä Santran vuoksi. Häntä olisi siis saattanut luulla tylyluontoiseksi, mutta se, joka tunsi hänet tarkemmin, tiesi, että tuossa tukevassa imessä asui tosi naisellinen sielu.

Minä olin jo rippikouluaikanani iskenyt silmäni Santraan, sillä en nähnyt häntä koskaan muiden seurassa. Yhtä aikaa me kuljimme rippiluvussa ja koulun päätyttyä jäi Santra kirkonkylään palvelukseen. Ensimmäisinä tukkilaisvuosinani näin hänet tuon tuostakin kirkonkylän raitilla ja monta kertaa — kun olin toisten tukkilaisten kanssa menossa tanssi- paikkaan — tempaisi hän minut pois tuolta turmeluksen tieltä huutamalla jälkeeni: »Tule sinä, Kuuskosken poika, sieltä pois, sillä sinä olet parempaa lähtöä kuin nuo retkut, joilla ei ole muuta virkaa kuin tanssi ja kortinlyönti.» Toverini kiroilivat tuota ylpeää tyttöä, mutta — tunnustaakseni totuuden — minä seurasin joka kerta hänen kutsuaan. Sellaisina

iltoina me tavallisesti kävelimme hautuumaalle ja silloin minä näin Santran ihan uudessa valossa. Tuo ylpeä pää taipui hiukan alaspäin ja hänen silmänsä saivat omituisen, kaihoisan ilmeen. Sellaisina iltoina hän oli tavallista puheliaampikin ja me keskustelimme kaikesta taivaan ja maan välillä. Eräänä iltana hän sanoi: »Minä pidän tästä karkeasta sorasta näillä käytävillä; se sihajaa niin somasti töppösten alla.» Johon minä vastasin: »Se tuo mieleen elämän katoavaisuuden, sillä käyskelemmehän kalmistossa.» Silloin hän kohotti minuun ihanat silmänsä ja hänen korkea povensa aaltoili rajusti, kun hän lausui: »Niin, Aatami, minä olen aina huomannut, ettet sinä ole se, miltä näytät. Sinulla on parempiakin ajatuksia, kuin seurastasi päättäen saattaisi luulla.» Sekös oli minulle kuin öljyä valkeaan. Minä innostuin ja rupesin purkamaan hänelle sydäntäni. Seisoen keskellä kirkkomaan käytävää, kauppias Koivulan hautakiven kohdalla, minä painoin käden sydämelleni ja huudahdin haltioituneena: »Et tiedä, Santra, kuinka tämä on täysi!» Santra ei vastannut mitään, katsahti vain lempeästi ja viittasi minua mukaansa. Me vaikenimme kumpainenkin ja jatkoimme hiljaa kävelyämme. Se tuntui niin ihmeen ihanalta. Tuntui, kuin olisi tuota tunnustusta seurannut äänettömyys keventänyt rintaani. Jokainen askeltemme aiheuttama sihahdus kuulosti minun korvissani, kuin olisi jyviä laskettu vähin erin hinkalosta säkkeihin, ja minä olin kuulevinani äänen sanovan: »Nyt se riittää; nyt sinne kyllä voi ylisen luukusta mennä.» Ja sinne mentiinkin (t. s. minun sydämeeni). Se veitikka, joka sinne kii-

pesi, oli juuri tuo vierelläni asteleva muhkea Santra. Hän sai minut kertomaan aatteistani ja suunnitelmistani, ja sitä mukaa kuin minä kerroin, kaivautui hän sydämeni soppeen, sen jokaiseen koloon ja etsi yhä uutta. Ja — sikäli kuin saatoin hänen kasvoistaan päättää — oli hän löytöihinsä tyytyväinen.

Niin uskalsin muutamana iltana hänelle tunnustaa, että minusta tulisi runoilija. Tunsin verissäni sen poltteen, joka on runoilijoille ominaista. Pääni oli täynnä mitä ihmeellisimpiä asioita. Minä puhuin uissani ja olin tavallisesti olevinani trubaduuri kuningatar Genoveevan hovissa.

Hän kuunteli minua hämillään eikä pitkään aikaan keskeyttänyt minua. Mutta sitten hän yht'äkkiä — juuri kun olin kuvaamassa hänelle, minkälaisia rakkausrunoja minä aioin kirjoittaa — keskeytti minut kysäisemällä:

»Mutta kuule, Aatami, eikö siihen pidä olla kouluja käynyt?»

Tunnustan seisoneeni hetken hämilläni. Se näpsäkkä Santra! En kyennyt vastaamaan mitään. Minä en siihen aikaan tuntenut vielä muita runoilijoita kuin Runebergin ja Topeliuksen sekä jonkun verran Walter Scottia, ja ne olivat kaikki olleet kouluja käyneitä miehiä. Minä en siis voinut hetkeen vastata mitään. Mutta tuo nokkela Santra tuli minulle itse avuksi — tietämättään.

Minä katselin hänen muhkeaa muotoaan, hänen kauniisti kaartuvia rintojaan, hänen suutaan, jota tällä hetkellä koristi hiukan ivallinen hymy, ja minä tunsin, että rakastin häntä.

»Niin . . . koulujako käynyt?»

»Niin.»

»Mutta — tarvitaanko rakkauteen koulunkäyntiä?»

Näin, että hänen kasvonsa kalpenivat ja rintansa kohosi ja lasi kuin meri. Nyt oli hän vuorostaan voitettu. Minä riemuitsin hengessäni.

»Katsopas, Santra, jos rakastamisen oppii ilman koulunkäyntiä — se kun on luonnon vaisto meissä — niin oppii runoilemisenkin. Sekin on luonnon vaisto. Ja minä tunnen, että minussa asuu tuo vaisto.»

Hän katseli minua lempeästi, surumielisesti hymyillen ja — seuraavassa silmänräpäyksessä lepäsimme toistemme sylissä. Ah, autuas hetki, jos sen kuvata taitaisin! Siihen ei kykenisi maailman suurimmankaan runoilijan kynä — saatikka sitten minun. Hän lysähti syliini kuin tyhjä säkki ja minä ihmettelin, kuinka Alan Santra, joka ei suinkaan ollut niitä laihimpia, oli yht'äkkiä käynyt niin köykäiseksi. Mutta sinä hetkenä en tiennyt, että rakkaudella on karhun voimat. Minä siis kiikutin sylissäni tuota tukevaa impeä ja hirahtelin kuin pillastunut hevonen: »Santrah, Sant-rah! Sinä olet Runo . . . sinä olet lihaksi muuttunut lemmenlaulu . . . Lam . . . Lam . . . Lammermoorin morsian!»

Olin äskettäin lukenut samannimisen romaanin ja siitä kai rakkaudentunnustukseni sai tuon klassillisen käänteän. Sillä tavalla ei ole tainnut Ristiniehemessä muut rakkauttaan tunnustaa, sillä se edellyttää hiukan suurempaa romantiikan kokkarettä, kuin mitä tavallisilla ihmisillä on. Mutta — tuo runollinen loppu aiheutti sängen proosallisen käänteän.

Alan Santra rupesi rimpuilemaan vastaan. Hän tempoili ja rynnisteli voimainsa takaa. Kun minä en hellittänyt otettani, vaan päinvastoin yritin suudella häntä, heläytti hän minua korvalle ja tiuskaisi:

»Etkö päästä . . . senkin riivattu! Miksi sinä minua oikein luulet?»

Seisoin aivan hölmistyneenä ja haukoin ilmaa. Minun unteni morsian, minun utukeijukaiseni, josta olin öisin uneksinut, oli lyönyt minua korvalle ja sanonut »riivatuksi!» Sappeni kiehahti ja minä ajattelin jo jättää hänet siihen paikkaan, kun Santra rupesi pyytelemään mitä hellimmällä äänellä:

»Anna anteeksi, Aatami, että kiivastuin. Mutta, katsopas, tuo »morsian» raivostutti minua. Niitä on tällä kylällä paljon, jotka eivät ole muuta kuin morsiamia eivätkä pane tikkua ristiin, istuvat vain ja torsottavat. Mutta minä en halua olla sellainen. Minä tahdon miehen, joka tekee työtä ja itse tahdon myös tehdä työtä. Mutta (tässä hänen soinnukas äänensä hiukan värähti) sinä, Aatami, et vielä kykene joukkoasi elättämään enkä minä halua ruveta kurjuutta tähän maailmaan lisäämään.»

Hänen silmänsä olivat kosteat, kun hän lopetti. Tuo vaikutti minuun niin voimakkasti, että minäkin rupesin vuodattamaan kyyneliä. Niin itkimme yhdessä tämän maailman kovuutta, joka ei sallinut tukkilaisen mennä naimisiin.

»Mutta kun saat paremman toimeentulon, olen valmis tulemaan sinulle, sillä minä tykkään sinusta, Aatami.» Sinä olet sittenkin toisenlainen kuin muut.

Tällä puheella me erosimme. Saattelin häntä hänen kotinsa portille ja sydämeni oli jälleen ylen täysi. En ollut kuitenkaan toivoton, sillä olihan Santra sanonut rakastavansa minua. Erosimme, toivottaen toisillemme hyvää yötä.

Mutta tästä hetkestä lähtien alkoi minun hummausaikani, josta en ole enemmin kertonut, koska se kuuluu paremmin tähän paikkaan. Minä join ja rellestin ja kirkonkylän poliiseilla oli täysi työ minusta. Minua ei saatu putkaan joukon miehissäkään. Löin kruununmiehiä kenttään kuin kintaita ikään. Kumma vain, ettei minua sakotettu. Perä-pohjolaiset ovat aina ihailleet voimaa ja kun viranomaiset lisäksi tiesivät, mistä tuo hurjapäisyyteni johtui, katsoivat he minun »tiliäni» sormiensa läpi. He olivat perä-pohjolaisia itsekin ja ymmärsivät minut täydellisesti. Toisinaan sattui, että kun minua ei millään tahdottu saada putkaan, menivät he hakemaan Santraa. Tämä tuli paikalle ja kehoitti minua lempeällä äänellä rauhoittumaan. Se vaikutti minuun taikasanan tavoin ja siivona kuin lammas kävelin minä putkaan.

Näin kului viisi vuotta. Minä kuljin tukkitöissä kesät, talvet. Mutta kosintaani en uudistanut vielä sittenkään, vaikka pääsin ukko-herraksi. Olin päättänyt, että minusta piti tulla vielä enempi. Ja minusta tulikin.

Kun järjestysmieheksi päästyäni seisoin Konttisen kujan suussa muutaman marraskuun iltana uusi virkapuku päälläni, ei Santra enää vastustellut, vaan suostui ilolla liittoomme. Minä olin jättänyt ryyppäämisen ja näyttänyt mihin kykenin. Niin me tuossa kujan-

suussa pimeään päässä suutelimme toisiamme. Santra kuiskasi: »Oi, Aatami!» ja minä sanoin vain: »Santra!» Muuta emme puhuneet eikä ollut tarviskaan: me olimme kihloissa.

Siitä on nyt kulunut puoliväliin neljättäkymmentä vuotta ja monta mutkaa on matkassa ollut. Useamman kuin yhden kerran on Santrani tulistunut ja (vaikka en suinkaan ole mikään tohvelisankari, niin kuin esim. ystäväni Teofilus Tiennäyttävä), on minun kuitenkin pari kertaa ollut pakko kömpiä sängyn alle, kun korvia on alkanut liiaksi kuumottaa. Mutta minä olen ajatellut kuin Jukolan Timo: »Näin minä akkoja opetan». Ja tämän filosofisen tyyneyteni avulla olen lopulta aina tilanteen pelastanut.

Sillä — vaikka olenkin hyvin tulinen luonteeltani, niinkuin ystäväni hyvin tietävät, en ole koskaan käynyt käsiksi naiseen. Nainen on minulle pyhä. Hän on kuin utukuva tai ilmestys, joka toisinaan vain ottaa tavallista kiinteämmän muodon. Ja mitä mies tuosta huolisi! Hän — varsinkin jos hän on runoilija — runoilee hänet utukuvaksi jälleen. Ja silloin seisoo maailma taas kohdallaan ja rauha on palautettu.

En ymmärrä, minkävuoksi naisilla on aina ollutkin niin suuri vaikutus minuun (samoinkuin minulla heihin), koskapa yksi ja toinen on kulkenut sydän hellänä minun vuokseni (samoinkuin minä heidän). Onko niin, että nainen on korkeampi olento kuin mies, ja että hän puhuu meille parannetun mallin oikeudella? Mutta silti — mitä Raamatun syntiinlankeemus-kertomukseen tulee — niin hölmö oli

minun kaimani Aadam, kun otti omenan. Me saamme nyt kärsiä tästä hänen typeryydestään ja joutua aina voitetuiksi. Se on ainakin minun kokemukseni.

Mutta — olipa miten oli — suloista on sittenkin tämän omenan syönti. Niinkuin ensimmäisen omenan syönti avasi ihmiskunnalle kehityksen tien (sillä olen filosoofisissa mietelmissäni tullut siihen lopputulokseen, että »portilt' Paratiisin alkaapi ihmiskunnan kehitys»), niin avaa yhä uusiintuva lankeemus uusia kehityksen teitä — ainakin runoilijalle. (Olikohan ensimmäinen Aadam runoilija?)

Olen eksynyt näin pitkiin filosoofisiin mietelmiin, syystä että verissäni uinuu myös näitä taipumuksia. Mutta — kertoakseni lyhyesti avioliitostani — voin sanoa, että se suurin piirtein katsoen on ollut onnellista. (Mikä ei olisi hyvää suurin piirtein katsottuna?) Vuosien varrella on rouva Aleksandra Kuuskoski o. s. Ala oppinut minua paremmin tuntemaan. Sillä — vaikka hän runoistani sängen usein sanookin »höpsis!», on hän vuosien varrella oppinut tuonkin sanan lausumaan niin sanoakseni pehmoisemmin kuin alkuaikoina, niin — lempeämmin, ehkä voisin sanoa: äidillisemmin — nähdessään, että minä olen parantumaton, auttamaton, — niinkuin päämäärästään tietoisien runoilijan täytyykin olla.

Mutta — ennenkuin pääsen kertomaan tästä osasta elämäni, tästä Via Dolorosastani — kärsimyksien ja pettymyksien tiestä, joka kuitenkin lopulta johtaa kirkastuksen vuorelle, — on minun ensin kerrottava muusta.

VII.

MINÄ RUPEAN HENKIVAKUUTUSASIA- MIEHEKSI JA PÄÄSEN LOPULTA TARKASTAJAKSI.

Ah, etsiä on osa ihmisellä,
vaikk' kirvellyt
se onkin täällä monen raukan rintaa.
Ma lausua voin käsi sydämellä:
Oon etsinyt
ma aina syvyyttä, en koskaan pintaa!

Nämä sanat voin rehellisesti kirjoittaa tämän luvun alkuun.

En voi sille mitään, että elämä on paiskannut minut pinnalle niin monen monta kertaa. Syvyyksiin sukeltaa on sieluni jano ollut, syvyyksiin ja taasen syvyyksiin.

Kun puulaakin johto kaikenlaisten väärinkäsitysten vuoksi kiskaisi minut pinnalle niistä elämän syvyyksistä, joihin järjestysmiehenä toimiessani olin jo ehtinyt sukeltaa, en viipynyt ylhäällä kuin hengähtämän verran, kun sukelsin taas samaan suureen elämän mereen, vaikka toiselta kiveltä: — rupesin henkivakuutusasiamieheksi.

Henkivakuutus! Mikä ylevä sana! Se voi viritellä herkän sielun mitä moninaisimpiin tunnelmiin. Tämän käsitteen taustana on koko ihmiskunta, se laaja kuolon kenttä, jota sanotaan maailmaks. Kuoleman majesteetti tekee siellä rynnäköitään ja hänen armeijansa on mitä valikoiduinta väkeä. Ei yhdelläkään hallitsijalla ole niin monta erikoisaselajia käytettävänä kuin kuningas Kuolemalla — esim. keuhkotauti raskaasti liikkuvine ja keveästi lentävine osastoineen. Entäs sitten tulirokot ja tuhkarokot, nuo kevytaseiset »oravakomppaniat», jotka ampuvat myrkytettyjä nuoliaan ihmiskunnan nuorimpiin. On mahdotonta ruveta luettelemaan tämän majesteetin eri joukko-osastojen nimiä. Siellä on »vanha kaarti», syfilis y. m., jotka lähetetään tuleen silloin, kun kaikki muut joukot horjuvat. Taistelu on vimmattu, tulinen ja riehuva ja murheella täytyy todeta, kuinka ihmiskunta tässä taistelussa kärsii raskaita tappioita.

Mutta — tälle taistelukentälle ilmestyy urhoollinen mies, joka aikoo uhmata itse Kuoleman majesteettia. Voittoa hänestä hän ei tosin voi saada, ainoastaan aselevon. Valkoista lippua heiluttaen hän tunkeutuu taistelevien keskelle ja huutelee: »Hei, ystävät, veljet ja sisaret! Voittoa ette tule saamaan, mutta minä voin hankkia teille hyvät antautumisehdot: vakuuttakaa henkenne!» Tuo mies, joka näin huutaa, on henkivakuutusasiamies ja valkoinen lippu hänen kädessään on henkivakuutuskaavake.

Siunattu aate — kuka sen keksijä liekään. Historia ei ole säilyttänyt meille sen miehen nimeä,

joka sen ensiksi on maailmalle julistanut. Me tiedämme, että jo vanhoilla roomalaisilla oli jonkunlainen henkivakuutuslaitos hautaus- ja apurahastoinen. Mutta vasta uudella ajalla, jolloin suuret maantieteelliset löydöt ja keksinnöt tehtiin, keksittiin tämäkin aate sen nykyisessä muodossa. Sille miehelle, jos kenelle, olisi pystytettävä muistopatsas.

Minut oli erotettu puulaakista. Jäin virattomaksi enkä aluksi tiennyt, mitä ottaa eteen. Vaikea oli taas heittää laukkuja selkäänsä, kun olin luullut sen jo iäksi jättäneeni. Santra itkeskeli ja kulki silmät punaisina. Mutta minä puhelin hänelle lohduttaen:

»Kuulehan, Santra, sinulla ei näy olevan aavistustakaan, kenen kanssa olet mennyt naimisiin.»

Hän pysähtyi keskelle lattiaa lypsinkiulu kädessä.

»Totta kai minä sen tiedän: Kuuskosken Aatamin, virkaheittopoliisiin.»

Minä naurahdin. En hennonut suuttua tuolle yksinkertaiselle, herttaiselle sielulle.

»Niin kyllä... Kuuskosken Aatamin. Mutta sinä et näy tietävän, mihin senniminen mies pystyy.»

Santra kohautti olkapäitään ja meni lypsylle. Minä jäin heiluttamaan pikkupoikamme kehtoa ja miettimään, mitä nyt olisi tehtävä.

Ihmeellinen hetki! Muistelin Lutherusta, jonka olo oli monta kertaa ahdasta (mitenkähän lie se nyt tullut mieleeni?) ja erikoisesti sitä hetkeä, jolloin syntyi tuo ihana virsi »Enkeli taivaan lausui näin».

Hänhän oli tuudittamassa lastaan niinkuin minäkin nyt, ja siinä katsellessaan pienokaisensa kasvoja heräsi runoilija hänen sydämessään ja hän sepitti edellämainitun, meille kaikille rakkaan jouluvirren. Minä katselin poikani pyöreää muotoa ja mieleni painui murheelliseksi. Millä nyt eletään? Oikeassa oli Santra: ahdas aika oli edessämme. Ja kun minä olin niin komeana vakuuttanut voivani kaiken korjata. Ei, kuolema tuli nyt meille. Pitikö tuon poikani, jonka syntymistä olin odottanut lähes kymmenen vuotta, joutua isänsä saamattomuuden vuoksi turmioon?

Silloin, rakkaat lukijani, silloin se kirkastui! Minä löin kädellä otsaani, sillä sen murheharson takaa, joka elämäni ylle oli laskeutunut, näin Runottaren lempeät kasvot: — minulle johtui mieleen henkivakuutusala.

Kuka kuolevainen osaa aina aavistaa, missä tuo hyvä hengetär kulloinkin kurkistelee. Minä en ollut ennen tullut kokeneeksi, että hän saattoi pukeutua suruvaatteisiin... Olin tottunut näkemään hänet iloisena kiitävän tanssin tahdissa tukkinuotiolla, haitarin soidessa ja tukkilaislaulujen raikahtaessa, tai istumassa puulaakin konttorihuoneessa ovensuuseinämällä, sillä aikaa kuin minä tein pöytäkirjaa edellisen viikon tappeluista tukkityöpaikoilla. Silloin hän kyyhötti minua vastapäätä kuin joku noista Ranskan vallankumousajan kutojattarista, jotka istuivat vastapäätä mestauslavaa ja laskivat sukka-puikkojen kilahdellessa: »yksi, kaksi, kolme», sen mukaan kuin vapauden vaatimien uhrien päät pu-toilivat. Niin oli tuo minunkin hyvä hengettäreni

kuiskannut: »yksi, kaksi kolme», sen mukaan kuin pöytäkirjat valmistuivat, ja sillä hän oli vain huomauttanut, että kotona odotti mieluista työ: askartelu rakkaiden runojeni ääressä.

Mutta nyt . . . nyt hän ilmestyi tuohon poikani kehdon viereen ja lausui taikasanansa. Henkivakuutus! Miten ihanalta soinnahtikaan tuo sana mielesäni! Minä en malttanut enempää. Tunsin joutuvani runoilijatempperan valtaan. Runosuoni puhkesi ja kynääni tarttuen minä tuossa tuokiossa kirjoitin seuraavan runon:

»Henkivakuutusasiames.

Niin monta mainitaan, ah, sankareitten
nimeä, urotyötä muistellaan

sotaisten töitten, rauhan, oppineitten:

Yks nimi aina jääpi unholaan.

Kun kenraaleita ritareiksi lyödään,
hän poissa on, ah, sankarimme tää.

Jos missä juhlapäivälliset syödään,
ei häntä kutsuta, vaan pois hän jää.

Ken on hän? Mitä työnsä tarkoittaapi,
kun maine hänt' ei kannaa siivillään?

Hän on se mies, mi henget vakuuttaapi
ja huoltaa, että kaatuiss' perheen pään

ois turva leskillä ja lapsosilla,

kun Köyhyys heille kitans' aukaisee.

Tuon Brontosauruksen vakuutuksilla
hän kuoliaaksi kohta laukaisee.

Kun kilpailevat toiset keihäin, kiekoin,
taulukko taskussaan hän tallustaa.

Hän taistelee — haal — hengen asein, miekoin

ja harvoin saa hän kulta, kunniaa.
 Hän runoniekka, profeetta on parhain,
 kun tulkitsee hän innoin taulujaan.
 Hän tähyääpi taakse tähtitarhain
 ja mystillisnä laulaa laulujaan.

Vie virka hänet taistoon, tuskaan, vaivaan,
 ne monet on kuin tähdet yllä maan.
 Hän saapuu niinkuin lähettiläs taivaan,
 mut portaita hän alaspotkitaan.
 Hän uljahasti tekee lujan tenän
 ja uuden kerran ryntää sisällen:
 Saa »uhri» hältä salaa pitkän nenän
 mut suukon kaavake: — hän täytti sen!

Niin miestä monta mailmass' mainitahan,
 vakuutusmiestä tuskin milloinkaan.
 Hän monesta on alku kaiken pahan,
 hänt' haukutaan ja häntä kirotaan.
 Mut kerran aukee hälle taivaan sisin,
 hän vaivoistansa suuren palkan saa,
 kun kruunu koristettu rubiinisin
 vakuutussummin päättä kaunistaa.»

Olin haltioissani saatuani runon valmiiksi. Kyyneleet kohosivat silmiini, kun luin viimeisen säkeistön. Näin itseni taivaan pyhimmässä salissa päässäni kultainen kruunu, jonka otsaan oli rubiineista tehdyillä numeroilla kirjoitettu se vakuutusten yhteissumma, jonka minä maallisen vaellukseni aikana olin yhtiölle hankkinut. Silmiäni huikaisi: — se luku oli suuri, tavattoman suuri, enkä minä osannut sitä lukea. Olin niin vaipunut tuon taivaallisen näyn katselemiseen, etten enää muistanut runoni kauneutta enkä kuullut oven aukeamista, kun Santran kärsimätön ääni minut herätti:

»No, silmät aukiko se nyt on nukkunut? Ja poikakin herännyt!»

Tuntui tuskalliselta tulla niin huimaavasta korkeudesta temmatuksi alas maan päälle. Todellakin — poikaressu oli herännyt, sillä aikaa kuin minä kirjoitin runoani. En ollut sitä huomannut. Olin hiukan hämilläni, kunnes silmäni sattuiivat valkoiseen paperiarkkiin pöydällä.

Kuumat veret virtasivat jälleen suonissani. Päässäni kohisi mahtavasti. Arvasiko Santra, minkä suuremmoisen taiderunon olin luonut sillä aikaa kuin hän lypsi lehmää navetassa? Ei, hän ei osannut aavistaakaan.

Hiukan toinnuttuani pyysin häntä kuuntelemaan. Sitten otin paperin käteeni ja luin liikutuksesta värjävellä äänellä runoni. Odotin valtavia suosionosoituksia, vähintään sellaista, että Santra olisi kapsahthanut kaulaani, suudellut minua ja sanonut »omaksi kulta Aatamikseen». Mutta ei — hän istui totisena eikä yksikään ilme hänen kasvoillaan osoittanut, että hän olisi vähääkään lämmennyt. Minä kirosin hengessäni: mokomakin Lootin emäntä! Kaikenlaisille nautanpäille niitä runoja luetaan! En kuitenkaan puhunut mitään, vaan laskin runon pöydälle ja väivuin mietteisiini.

»Tuollako aiot ruveta elättämään itseäsi ja perhettäsi?»

Kuinka minua saattoi kirvellä tuo »elättämään!» Sellainen proosallinen sana! Ja minä kun olin juuri äsken lukenut kruunuista ja rubiineista. Kyllä naisriepu saattoi toisinaan olla typerä!

Tuona hetkenä en uskonut naisen paremmuuteen. Ei, hän oli jälkiluomisen työtä, sitä huonompaa kvaliteettia. Mönsterit loppuivat Jumalalta, kun hän vaimon loi. Tai — sitten hän oli tekaistu kärsimättömyyden hetkenä . . . ihan kuin kiusalla . . . miehen ristiksi ja vastukseksi.

Mutta vaimoni kysymys oli kuitenkin herättänyt minut todellisuuteen. Muistin toivottoman tilamme ja päätin heti syötyäni lähteä opettajan luo tarjoutumaan henkivakuutusasiamieheksi.

Opettaja Uljas Kunnas otti minut ystävällisesti vastaan. Hän pyysi istumaan ja tiedusteli vointiamme. Kerroin hänelle kaikki peittelemättä.

Hän tuntuikin tietävän asiasta yhtä ja toista. Kun olin lopettanut kertomukseni, lausui hän hiljaisella, lempeällä äänellä:

»En olisi koskaan uskonut, että sinut erotetaan siivouden vuoksi. Aikaisempain kokemusten perusteella olisin uskaltanut väittää päinvastaista. Mutta niin vähän ihminen tietää.»

Hän viittasi ilmeisesti kouluaikuisiin kolttoosiini. En katsonut olevan syytä vastata siihen mitään. Rupesin sensijaan tekemään selkoa uusista suunnitelmistani. Kerroin myöskin runostani. Olin pistänyt sen taskuuni siltä varalta, että opettaja haluaisi siihen tutustua.

»Olenhan minä kuullut, että sinä tukkiijoella olet rustaillut runoja ja laulunpätkiä. Mutta minusta ne suoraan sanoen eivät ole oikein onnistuneita.»

»Mutta tämän minä sentään luulen olevan toista maata!» huudahdin minä ja pyysin saada lukea runoni.

Hän nyökäytti päätään ja minä kohosin seiso-
maan. Olin pannut merkille, että runo seisoalta lausut-
tuna tekee aina juhlallisemman vaikutuksen. Lausuin
siis »Henkivakuutusasiamiehen» ja kun pääsin lop-
puun, istui opettaja kauan aikaa vaiti. Ilmeisesti oli
runoni tehnyt häneen syvän vaikutuksen.

»Kyllähän minä mielelläni otan sinut ala-asia-
mieheksi ja ilmoitan siitä yhtiölle. Voit aloittaa, vaikka
tänään. Saat tarpeelliset kaavakkeet ja taulukot
täältä. Luultavasti sinä tunnet työn pääpiirteissään?»

Vastasin tuntevani. Minua hiukan harmitti, ettei
hän maininnut sanaakaan runostani. Mutta lohdut-
tauduin sillä, ettei hän pystynyt niin korkeaa taidetta
tajuamaan. Kansakoulunopettajan sivistys on sentään
sangen rajoitettu, joten häneltä ei pidä liikoja vaatia.

Sain tarpeelliset paperit ja läksin. En ollut pala-
tessani enää yhtä innostunut kuin mennessäni. Edes-
säni oli kova todellisuus. Rohkaisin kuitenkin mie-
leni ja päätin yrittää.

Samana päivänä minä jo vakuutin kauppias
Ryynäsen rengin. Summa ei tosin ollut suuri, mutta
alku oli tehty.

Siitä on nyt aikaa, kun tuo tapahtui. Mutta yhä
vieläkin muistelen eräänlaisella kaiholla henkivakuu-
tustoimintaani. Siinä oli tuntuvasti kiertävän tru-
baduurin tunnelmaa. Jokainen talo oli kuin lukittu
ritarilinna, josta edeltäpäin ei tiennyt, aukenisiko se
vai ei. Sai joka kerta virittää harppunsa eri tavalla,
riippuen siitä, minkälaiden ihmisten kanssa kulloin-
kin joutui tekemisiin. Toiset pitivät polskista ja
iloisista rallituksista t.s. heille piti aatteestakin

puhua kuin leikkiä laskien. Toiset taas ottivat asian verisen vakavasti. Heille piti asia esittää saarna-äänellä ja joka kerta kun »kuolema» mainittiin, piti hiljentää ääntä ja kuiskailla salaperäisesti, — aivan kuin olisi viikatemies jo odottanut oviverhojen takana, valmiina ryhtymään virkaansa heti, kun asiamies Aadam Kuuskoski oli saanut paperit reilaan.

Minusta tuli siis tavallaan eräänlainen Kuoleman majesteetin edelläjuoksija, joka juhlallisesti ja vakavasti teki selkoa tämän suuren valtijaan saapumisesta. (Lukijani älköön loukkaantuko, vaikka tulkitсенkin asian tällä runollisella tavalla. Suhtaudun siitä huolimatta sangen vakavasti tähän kalisevasääriseen vieraaseen.) Olin kuin toinen Hamlet, joka vielä kuoleenakin kummitteli. Eikä minun tavallisesti tarvinnut pitkälti puhua, ennenkuin asia oli selvä.

Mutta oli toisenlaisiakin ihmisiä — sellaisia, jotka naureskelivat Hamletin haamulle. Sellaisina hetkinä toivoin, että olisin voinut kutsua sisään viikatemiehen ja antaa hänen kysyä: »Joko herra kauppaneuvos Kekäläinen on valmis matkaan?» Mutta sitä en tietenkin voinut, jonkavuoksi tyydyin puhumaan herra kauppaneuvoksen puolisosta, joka jäisi puille paljaille miehensä kuoleman jälkeen.

»Vai puille paljaille!» huudahti asianomainen. »Niinkö luulette, ettei minun rahoillani ole ottajia, kun minusta aika jättää? Vai pitäisi minun vielä tuota syöttiä voidella ottamalla henkivakuutuksen.»

Siinä oli ylipääsemätön paikka. Tiesin jo edeltäpäin, ettei herrasväellä ollut lapsia, joten sain lähteä tyhjin toimin.

Mutta tällaiset tapaukset olivat harvinaisia. Tavallisesti onnistuin melkein aina. Minä osasin nim. puhua niin ihmeen taitavasti, että tulos oli ennen pitkää myönteinen. Jos tiesin, että esim. jollakin kitsaalla koulumaisterilla oli erikoisharrastuksena puutarhanhoito, johdin varovaisesti keskustelun tälle alalle. Seuraus oli, että minä sain pari tuntia kuunnella hänen esityksiään erilaisista lannoitustavoista. Aikaahan siihen meni, mutta vakuutus lähti kuin lähtikin. (Minun tietoni puutarhanhoidosta samoinkuin eri teollisuusalojen tuntemus, jota ystäväni ovat aina niin suuresti ihmetelleet, perustuukin pääasiallisesti henkivakuutusasiamiehenä saavuttamiini kokemuksiin).

Siis lyhyesti sanoen: minä tulin uudella toimialallani sangen hyvin toimeen. Saavutin esimiesteni yksimielisen tunnustuksen, puhumattakaan siitä, että ihmistuntemukseni laajeni ja runoaiheita karttui ihan loppumattomiin. Minulla onkin monta hienoa palasta juuri tältä alalta ja minä olen koonnut ne yhteen nimellä: »Valkoisen lipun kantaja», alaotsikko: henkivakuutusrunoja.

Toimittuani kahdeksisen vuotta asiamiehenä, ehdotettiin minua saman yhtiön matkatarkastajaksi. Minä sainkin viran, mutta en ehtinyt siinä kauankaan toimia, kun sota keskeytti työni. Löi se hetki, jolloin Suomi taisteli vapautensa tuolesta. Kuka olisi silloin saattanut henkivakuutusosalalla toimia, vaikka puhjennut sota tarjosikin mitä tuoreimpia esimerkkejä kuolemaan kaikkikaatavasta voimasta.

VIII.

MINÄ OTAN OSAA VAPAUSSOTAAN, SAAN
VAPAUDEN RISTIN JA MINUT HUUDETAAN
»POHJOLAN MANNERHEIMIKSI!»

Sota oli syttynyt!

Suomi-äiti, joka niin kauan oli saanut vieraan sortajan iestä ja kahleita kantaa, oli herännyt satavuotisesta unestaan ja ruvennut kalistelemaan kahleitaan. Tuo kalistelu kuului Hankoniemeltä Utsjoen kärkeen, idästä länteen, pohjasta hamaan etelään. Se koski jokaisen patriootin sydämeen.

Alussa ei kukaan Ristiniemellä tiennyt, mitä olisi tehtävä. Etelä-Suomi oli punaisten käsissä ja Etelä-Pohjanmaalla ryskyi ja rytisi. Oulussa huseerasi punakaarti, samoin Kemissä ja Torniossa. Ristiniemelläkin huomattiin samanlaista liikehtimistä, mutta mitään erikoisempaa ei kuitenkaan tapahtunut.

Neuvoteltiin ja mietittiin. Lyötiin viisaita päitä yhteen ja tuumittiin: Kuka avaa Gordionin solmun? Mutta niin taitavaa miestä ei löytynyt.

Kaukana itäisellä rintamalla taistelivat jääkäri-poikamme kuin numidialaiset leijonat, nuo urheat sielut, jotka olivat lyöneet kaikki yhden kortin varaan

kuin tukkilaiset tilin saatuaan. Rupesi kuulumaan kuiskeita, että Saksan Wille aikoi laskea pojat kotiin hajottelemaan vähän niitä rikkatunkioita, joita ryssä oli kynnystemme eteen kasannut. Silloin herättiin Ristiniemelläkin. »Eikö helkkarissa! Totta tässä täytyy kotonaolijoitteinkin ruveta heilumaan!»

Tuon huudon nostin minä.

Olin henkivakuutusosalalla toimiessani oppinut tuntemaan kansan psykhen (sielun). Olin oppinut näkemään, mitä noiden talonpoikien, opettajien, kauppiaiden ja käsityöläisten povessa puhkui ja porahteli. Siellä paloi materialististen majakkalyhtyjen rinnalla myös jalompien aatteiden navettakiilu, vaikka sammumaisillaan. Olin oppinut huomaamaan, kuinka ratkaisevalla hetkellä lausuttu sana sai tuon kiilun hehkumaan tavallista kirkkaammin ja minä ryhdyin kotipitäjässäni työhön.

Ensi töikseni päätin ottaa haltuuni sanomalehden, jommoinen Ristiniemen kirkonkylään oli äskettäin perustettu. Tiesin, että tuo maailman seitsemäs suurvalta oli mahtava ase taitavan miehen kädessä ja minä päätin suoraan sanoen vallata lehden.

Meillä oli siihen aikaan toimittajana eräs Taavetti Tuikkanen, entinen rappiolle joutunut ylioppilas, jota ahkeran Bakkuksen palvelemisen vuoksi tavallisesti kutsuttiin »Tuikkuseksi». Hän toimitti »Ristiniemen Sanomia» sangen laiskasti, kirjoitellen enimmäkseen lannanhoidosta y. m. maatalousasioista. Ja jos hän olisi edes itse kirjoittanut, olisi se vielä annettu anteeksi, mutta kun hän melkein sanallisesti saksi kirjoitukset toisista lehdistä, niin se tuntui liian

paksulta. Lehden sävy oli mahdollisimman untelo ja veltto. Se muistutti kuumassa, ummehtuneessa pirtissä pörräävän karpäsen unettavaa surinaa. Sellainen lehti ei ilman ulkoapäin tulevaa sysäystä voinut herätä unteluudestaan.

Niinpä muutamana päivänä aivan tammikuun lopulla suuntasin askeleeni »Ristiniemen Sanomain» toimitukseen. Tapasin toimittaja Tuikkasen hienossa hiprakassa.

»Terve, Taavetti! Mitäs maailmalle kuuluu?» hihkaisin minä jo heti kynnyksellä.

Hän kynsäisi päätään ja muljautti minuun veretävillä silmillään.

»Eipä sinne erikoisempia. Ala-Ryynäsen lehmä on viime yönä poikunut kaksipäisen vasikan.»

Minä kirosin. Vai sellaiset uutiset ne herra toimittajaa intresserasivat. Ja Suomi-äiti haukkoi henkeään!

»Kuule, Taavetti! Nyt ei joudeta kirjoittelemaan Ryynäsen kaksipäisistä vasikoista enempää kuin pitkästä merikäärmeestäkään. Nyt on Pelsepuupi irti! Nyt täytyy ruveta takomaan raudan kuumana ollessa!»

»Mitä tarkoitat?»

»Ryssät maasta pois!»

»Suuretpa sinulla on suunnitelmat. Minä aina-kaan en puutu koko asiaan.»

»Sinun ei tarvitsekaan puuttua, kunhan annat minun toimia. Minä kirjoitan lehteen näistä päivän polttavista kysymyksistä. Sinä annat vain suostumuksesi.»

Hän kyhnytteli päätään, maiskutellen huuliaan. Asia huvitti häntä ilmeisesti. Pääsisihän hän siten vapaaksi suurimmasta osasta toimitustyötä.

»Hyvä on. Mitäpä siinä muuta. Kirjoittelehan sitten.»

En muuta halunnutkaan. Vedin heti povitaskusta artikkelin, jonka nimi oli »Herää, suomalainen, jo koittaa päivän koi!» Tuossa kirjoituksessa minä vetosin jokaisen rehellisen isänmaanystävän omaan tuntoon. Salliiko se meidän tyhjin toimin katsella, kuinka kaunis heinäpouta menee hukkaan? Salliiko se meidän nukkua, sillä aikaa kuin niittymadot tuhoavat vainiomme ja peltohiiret myllertävät perunamaamme? Salliiko se meidän istua joutilaina ja katsella, kuinka rotat kaivavat reikiä jyvähinkaloihimme?

Tämän johdannon jälkeen kävin suoraan asian ytimeen. Nyt oli käsissä hetki, jolloin oli ryhdyttävä satoa korjaamaan. Se sato oli vapaus, itsenäisyys! Suomen eduskunta oli jo ottanut ratkaisevan askeleen, kun se edellisessä joulukuussa oli julistanut maan itsenäiseksi. Mutta hornan henget olivat päässeet valloilleen ja koettivat estää tätä vapautta toteutuksesta.

Täällä Ristiniemelläkin oli vielä ryssiä. Kunnanhuoneeseen majoitettuna he häpäisivät pitäjän pyhintä. Vielä hiiviskeli santarmi, tuo harmaa peltohiiri, pitkin kujiamme. Nyt oli lyönyt se hetki, jolloin ristiniemeläisten piti karkoittaa nämä loiseläjät!

Taavetti Tuikkanen luki artikkelin ja rupesi jälleen kyhnyttelemään päätään.

»Perhanan rohkeasti sanottu, mutta oletko ajatellut, mitä tästä seuraa? Ryssät vangitsevat sinut heti.»

Minä säikähdin. Sitä en ollut tosiaankaan tullut ajatelleeksi. Olin kirjoittanut artikkelin suuren isänmaallisen innostuksen vallassa. Olin unohtanut seuraukset. Oikeassa oli Tuikkanen: artikkeli oli tasoiteltava.

Jätin sen hänen huolekseen ja seuraavana päivänä luin sen lehdestä varustettuna päällekirjoituksella: »Herää, suomalainen, hoitamaan maitasi!»

Ei jälkeäkään minun tyylistäni, eisanaakaan, joka olisi viitannut vapauden koittavaan aurinkoon! Vain pelloista ja perunamaista aivan tavalliseen tapaan. Ja kaiken kukkuraksi käytännöllinen neuvo rottien hävittämiseksi: piti hankkia kissa jokaiseen taloon.(!)

Jukoliste kun minua suututti! Sellainen tuhertaja, sellainen taitamaton tomppeli! Olin juuri lähdössä pitämään toimittajalle rippisaarnaa, kun opettaja Kunnas saapui luokseni.

Hänellä oli salaperäistä asiaa. Hän oli saanut etelästä käsin sähkösanoman, jossa käskettiin riisua ryssät aseista. Vanhana miehenä ei hän katsonut voivansa sellaiseen puuhaan ryhtyä. Hän jätti sen nuoremmille.

Oikean miehen puoleen käännyt, Uljas Kunnas! Oikeaan mieheen vetosit isänmaasi vaaran hetkenä! Aadam Kuuskoski oli sen tekevä!

Kyläämme oli majoitettu puolisen sataa ryssää. Ne asustivat — kuten sanottu — kunnanhuoneella, päällikkönä muuan vänrikki Tupuljeff. Minä läksin heti kylää kiertämään.

Sain lupauksen kolmeltakymmeneltäviideltä mieheltä, jotka seuraavana yönä minun johdollani suorittaisivat tuon »keisarileikkauksen».

Hetki koitti. Kello kaksitoista yöllä me suljetussa rivistössä marssimme kunnanhuoneelle valmiina voittamaan tai kaatumaan. Meillä oli aseina parikymmentä haulikkoa, muutama revolveri ja kumpi pamppu. Minä olin saanut puulaakin inspektorilta lainaksi vanhan pistoolin. Näin asetettuina piiritimme kunnantalon. Minä, joka olin joukon päällikkö, kolkutin vänrikin ovelle. Tarkoitukseni oli mennä sisään kauppias Remsun kanssa, joka oli venäjänkielentaitoinen.

Sydämeni pamppaili levottomasti. Toden tunnustaakseni minua hiukan peloitti. Saattoihan käydä, että tämä oli minun viimeinen yöni.

Mieleeni muistuivat rakkaan vaimoni ja poikani kuvat. Näkisinkö heitä enää koskaan? Minua melkein kadutti, että olin antautunut koko leikkiin. Ajattelin jo ehdottaa Remsulle, että vetäytyisimme vielä harakitsemaan tilannetta, kun eteisestä kuului askelia ja äreä ääni tiuskaisi jotakin ryssäksi.

Remsi vastasi kysymykseen ja ovi aukeni heti. Edessämme seisoivat vänrikki Tupuljeff ylisillään ja ladattu pistooli kädessä.

»Mitä te tahdotte?»

»Sanomme asiamme ainoastaan sisällä.»

Vänrikki viittasi meille ja me Remsun kanssa seurasimme häntä. Ilmeisesti hän oli ehtinyt huomata miehemme, sillä hän käyttäytyi koko lailla ystävällisemmin uudelleen tiedustellessaan asiamme.

Remsu tulkitsi tulomme tarkoituksen. Niin ja niin olivat nyt Suomenmaassa asiat.

Mutta — vänrikkipä ei ollutkaan niin halukas antautumaan. Hän selitti, että hänen sotilasvalansa velvoitti häntä puolustautumaan viimeiseen veripisaraan saakka.

Minua alkoi jo hiostuttaa. Mitähän, jos vetäytyisimme taitavasti pois —? Mutta — olimme jo ottaneet ratkaisevan askeleen eikä meidän auttanut peräännyä.

Silloin muistui mieleeni keisari Napoleon. Hänhän oli useasti pelastanut tilanteen puhumalla mielikuvitukselle. Olin jälleen rauhallinen; tunsin seisovani tutulla maaperällä: suurten, historiallisten henkilöiden seurassa. Ja minä tein kuten Napoleon I: — minä puhuin herra vänrikin mielikuvitukselle.

Tiesikö hän, kuinka monta meitä oli? Sataviisikymmentä miestä ja mukana yksi eilen illalla Ruotsista tuotu konekivääri. (Minä en ollut sellaista edes unissani nähnyt!) Joukossamme oli viisikymmentä Saksan jääkäriä, jotka olivat luvanneet sielunsa poholaiselle, jollei ryssiltä aseet heltiäisi. Minä annoin viisi minuuttia ajatuksen aikaa.

Otin kellon käteeni ja jätin vänrikin miettimään. Hän punoi viiksiään ja näytti hermostuneelta. Useampaan kertaan kuulin hänen sanovan: »tolsnos, tolsnos». (Jälkeenpäin kuulin Remsulta, että se merkitsi velvollisuutta.)

Oli kulunut minuutti, kun vänrikki teki hermostuneen liikkeen ja soitti. Viereisestä huoneesta tuli esiin partainen ryssä, jolle vänrikki sanoi jotakin. Remsu tulkitsi hänen komentaneen vääpelin paikalle.

Kului minuutti, ennenkuin vääpeli saapui. Vänrikki selitti hänelle tilanteen. Vääpeli löi kantapäitä yhteen ja hävisi.

»Minne kiväärit on koottava?»

»Kasarmin pääportaiden eteen yhteen läjään.»

Kello oli kuusi minuuttia yli puoli yhden, kun vänrikki selitti kaiken olevan kunnossa. Annoimme käskyn, ettei hän sotilaineen saanut puoleen tuntiin näyttäytyä. Muussa tapauksessa emme vastaisi seurauksista. Jääkärit olivat uhanneet muuten ampua jokaisen. Nyt he pääsisivät hengissä. Vänrikki suostui tähän ja me poistuimme.

Mutta suuri oli hämmästyksemme, kun ulostultuamme emme tavanneet ainoatakaan miestä. Nämä raukat olivat pötkineet pakoon, sillä aikaa kuin me Remsun kanssa olimme neuvottelemassa. Meille tuli hätä käteen. Mitä jos vänrikki tulisi perässämme katsomaan, montako meitä oli. Silloin olisimme hukassa.

Annoin Remsulle määräyksen mennä naapurista noutamaan hevosta. Kiväärit oli saatava korjuuseen, ennenkuin ryssät huomaisivat kepposemme.

Remsi lähti ja minä jäin vartioimaan aarretta. Rintani paisui onnesta ja tyytyväisyydestä. Olinhan yksin riisunut viisikymmentä vihollista aseista! Se oli varallakin yhtä suuri sankariteko kuin Leonidaan Thermopyleen vuorisolassa.

Remsi toi hevosen. Kiireen vilkkaa lastasimme kiväärit rekeen ja ajoimme kuorman minun asuntooni. Suuri oli Santran hämmästyksensä kuullessaan, minkä uration minä olin suorittanut.

Seuraavana päivänä levisi tieto tapahtumasta kylälle. Minua kiitettiin ja ylistettiin. Kunnan esimies tuli kutsumaan minua palokunnantalolla illalla pidettävään kokoukseen. Minä lähdin.

Palokunnantaloon avara juhlasali oli täynnä kirkonkylän kansaa. Oli rovasti ja oli nimismies, metsäherroja pari kappaletta, kaikki kirkonkylän kauppiaat y. m. y. m. Joukossa näkyi myös muutamia eilisiltaisia miehiäkin. He näyttivät olevan häpeissään, sillä pitkin päivää oli kylä heitä pilkannut.

Kun astuin saliin, nousivat kaikki seisomaan. Katsahdin taakseni nähdäkseni, kuka korkea herra perässäni tulisi, koska kansajoukko tervehti häntä seisaaltaan. Mutta ovelta vilkuili vastaan vain Ryynäsen rengin naama — saman miehen, jonka olin ensimmäiseksi vakuuttanut. Ymmärsin, että minä olin tuo korkea herra, jota yleisö näin kunnioittavasti tervehti.

Minut johdatettiin istumaan ensimmäiselle penkille puulaakin johtajan viereen. Ajattelin, kuinka ajat muuttuvat. Ennen oli tämä sama herra ollut korkein esimieheni. Nyt olimme samanarvoiset, minä kenties hiukan korkeampikin. Olisin aivan hyvin saattanut hänelle sanoa: »Heitetäänpä, Sigurd, nämä haukkumanimet pois. Minä olen Aatami.» Mutta sitä en luonnollisesti tehnyt. Odotin vain, mitä kokouksella olisi sanomista.

Metsänhoitaja Laitakari nousi puhumaan ja ilmoitti, että kokous oli kutsuttu koolle viimeöisen tapahtuman johdosta. Reippaalla ja repäisevällä otteella oli yksi läsnäolevista riisunut ryssät aseista ja

näin muodostuneen tilanteen johdosta olisi nyt jotakin päätettävä.

Kaikkien katseet kohdistuivat minuun ja puulaakin johtaja kumartui puoleeni kuiskaten: »Se oli helkkarin fiinisti tehty!» Minä en vastannut mitään, odotin vain, mitä tuleman piti.

Rovasti Hasael Hillbinger valittiin kokouksen puheenjohtajaksi. Koko Ristiniemen yhteiskunnan nimessä hän kiitti minua viimeisestä sankariteosta. Hän vertasi minua Simsoniin, joka kantaa selässään Gazan portit, — lisäten, että niin kauan kuin Ristiniemi on olemassa, tullaan minut aina lukemaan sen parhaiden poikien joukkoon.

Minä kiitin muutamin valituin sanoin. Huomautin lyhyesti, kuinka jokaisen suomalaisen velvollisuus oli isänmaan puolustaminen. Jos Jumala on jollekin antanut viisaamman pään ja rohkeamman rinnan, niin että hän voi nämä lahjat käyttää sen päämäärän toteuttamiseksi, jonka nimi oli »Vapaa Suomi», niin kunnia siitä tuli yksinomaan kaiken hyvän antajalle.

Näin, kuinka moni läsnäolevista pyyhki silmiään eikä ole varma, etteivätkö omanikin hiukan kostuneet. Moni kirkonkylän rouvista, niinkuin esim. metsänhoitaja Laitakarin, katseli minua ihailevin ilmein ja luulenpa, että jos olisin sinä hetkenä huudahtanut: »Tulkaa syliini, te ihanat immet, rouvat ja neitokset!» he olisivat kilvan juosseet suutelemaan ja syleilemään minua.

Istuin paikalleni ja kokousta jatkettiin. Pääpykälänä esitettiin kirkonkylän julistaminen piiritystilaan sekä komendantin valitseminen paikkakunnalle.

Molempiin ehdotuksiin suostuttiin ja kun jälkimmäinen kysymys esitettiin, huusi koko sali kuin yhdestä suusta:

»Aatami Kuuskoski, Aatami Kuuskoski!»

Rovasti naksautti vasaralla pöytään ja asia oli selvä: minut oli valittu kirkonkylän komendantiksi.

Nousin ylös ja tiedustin, oliko kokouksella muita asioita käsiteltävänä. Ei sanottu olevan. Silloin astuin minä esiin ja pidin kokoukselle puheen.

Kiitin ensinnäkin osakseni tulleesta suuresta kunnia- ja luottamuksesta. Näytin historiallisilla esimerkeillä, kuinka yksi mies voi joskus tuntea samaa kuin kokonainen kansa. Kaikki kansan sielussa risteilevät tunteet kokoaa tuo yksi itseensä kuin polttolasi auringon säteet. Tästä kai johtuu, että kansa silloin katsoo tuohon yhteen kuin edustajaansa ja näkee hänessä tunteidensa lihaksitulemisen. Roomalaiset ihailivat keisareissaan itseään ja julistivat heidät kuoleman jälkeen jumaliksi. Nykyjään ei ole enää sellaista tapaa, sillä me olemme kristityitä, joiden Jumala on yksi. Mutta — jossakin määrin samalla tavoin kansa vieläkin osoittaa ihailuaan niitä miehiä kohtaan, joihin se hädän hetkenä luottaa. Ja tämän ihailunsa merkiksi se asettaa heidät johtaville paikoille.

»Nyt on Ristiniemen yhteiskunta uskonut minulle komentonuijan, komendantinviran, ja tämän kokouksen edessä lupaan minä Aadam Kuuskoski käyttää valtaani kaikkien tosi parhaaksi ikään ja säätyyn katsomatta.»

Puheeni herätti tavattoman innostuksen myrskyn. Heiluteltiin nenäliinoja, keppejä ja kintaita, mitä kullakin sattui olemaan. Ja taas kajahti salissa siniä tärisyttävä huuto:

»Eläköön Aatami Kuuskoski! Eläköön Ristiniemen komendantti!»

Kun suosionosoitukset olivat vaienneet, käskin tuomaan esille kirkonkylän kartan. Kun sen olin saanut, tarkastelin, mihin paikkoihin vahtipostit oli paras asettaa. Saatuani sen selväksi, määräsin miehet paikoilleen ja läksin apteekkiin illallisille.

Kokouksen kestäessä oli nim. apteekkari käynyt kuiskaamassa korvaani kutsun saapua heille kokouksen jälkeen.

Tapaukset seurasivat nopeasti toisiaan. Muutamia päiviä ryssien aseistariisumisen jälkeen saapuivat ensimmäiset jääkärit Ristiniemelle. Koska heidän joukossaan oli upseereja, luovutin komendantinviran kapteeni Vanamolle.

Nyt alkoivat säännölliset sotatoimenpiteet. Jääkärit olivat saaneet tietää, että punaiset aikoivat yrittää valkoisten selkään Venäjältä käsin. Siksi koottiin joukkoja itärajalle. Tämä n. s. koillinen rintama muodostui siis vihollisen pidättämiseksi rajan takana. Minun ei kai tarvinne mainita, että olin ensimmäisiä ilmoittautumaan vapaaehtoiseksi.

Muistan hyvin sen päivän, jolloin joukkomme lähti. Minä astelin ensimmäisten rivissä ja heilutin nenäliinaa Santralle, joka pojan kanssa viittoili meille jäähyväisiä. Vuolaat vedet valuivat hänen poskiaan pitkin ja minun täytyi koota koko sotilas-

kuraasini, etten myös puhjennut kyyneliin. En aavistanut sillä hetkellä, etten näkisi poikaani enää.

Tältä ajalta ei minulla ole juuri hauskoja muistoja. En tarkoita, etten olisi ilomielin ottanut osaa taisteluihin, en. Ensimmäinen olin ryntäämään ja viimeinen perääntymään. Mutta tarkoitan sitä, ettei kapteeni Vanamo osoittautunut tehtävänsä tasalla olevaksi mieheksi. Tietysti hän tunsii sotataittoa jonkun verran paremmin kuin minä; olihan hän käynyt koulua Saksassa. Näistä asioista riitelimmekin verrattain vähän. Mutta eteläsuomalaisena hän ei tuntenut peräpohjolaisen kansan luonnetta. Hän halusi istuttaa meihin sotakurin rautaisella kädellä, mutta se ei noitten suurten kiviöiden keskellä menestynyt. Kapteeni Vanamo oli kuningas Rehabeamin kaltainen, josta Raamattu kertoo. Sen sijaan että olisi huojentanut isänsä hallituksesta, teki hän sen raskaammaksi. Ja sen sijaan että isä Salomo kuritti alamaisiaan ruoskilla, kuritti poika skorpiooneilla. Sellainen oli kapteeni Vanamokin. Pienimmästäkin hairahduksesta hän rankaisi miehiä. Hänen nimekseen olisi paljon paremmin sopinut »Nokkonen».

Meille sattui heti alussa ankaria yhteenottoja. Vaikk'en ollutkaan kuin joukkuepäällikkö, uskalsin sanoa häntä vastaan. Hän ihan kähisi raivosta ja monta kertaa piti läheltä, ettei hän minua lyönyt. Se olikin hänen onnekseen, sillä olisipa hän vain kerrankin koskenut minuun vaikka märällä sormellaan, hän yksinkertaisesti olisi lakannut olemasta. Minä en sano enempää, sillä sappeni kiehuu tätä kirjoittaessanikin.

Seurauksena tällaisesta taitamattomasta suhtautumisesta miehistöön oli, että rynnäköt onnistuivat huonosti. Peräpohjolainen on sellaista visaa, ettei häntä taivuta kuka tahansa. Mutta — jos hän rakastaa esimiestään, menee hän hattua heiluttaen hänen edestään kuolemaan. Olisinpa minä vain saanut johtaa! Olen varma, että Suomen historian lehdistä luettaisiin monta kaunista sankaritekkoa, jotka nyt ovat jääneet tekemättä. Minä olisin muutaman viikon perästä seisonut Aleksandrowskin porteilla, sen sijaan että nyt nuhjailimme rajalla, härsyttäen punaisia epäonnistuneilla partio-retkillä. Mutta niinhän on tässä matoisessa maailmassa, etteivät todelliset kyvyt koskaan pääse esille. Epäpätevyyden palvelusta kaikkialla, mihin vain katseensa luokaan.

Alkukesään saakka saimme vartioida rajaa. Muualla armaassa isänmaassamme vallitsi jo rauha, mutta me makasimme partiossa koillisella rintamalla. Loppuihan kuitenkin meidänkin sotaretkemme vihdoin.

Kun palasimme Ristiniemelle, oli moni toveri riveistämme poissa. He olivat jääneet rajalle todistamaan, että suomalainen osaa kuolla uskollisena isänmaan laelle.

Meidän kodissamme vallitsi murhe. Poikamme, josta minä olin odottanut nimeni kantajaa, oli sotaretken aikana kuollut. Tapasin Santran lohduttomana. Meidän kyynelemme sekaantuivat toistensa kanssa. Sellaista on elämä.

Sydän surua täynnä oli minun otettava osaa kirkonkylässä toimeenpantavaan suureen paraatiin. Pidettiin jumalanpalvelus paljaan taivaan alla. Mahattavana vyöryi ilmoille »Jumala ompe linnamme». Mutta siihen virteen ei yhtynyt Aadam Kuuskosken juhlallinen ääni. Elämä tuntui liian raskaalta.

Suuresti ei minua myöskään liikuttanut juhlallisuuden huippukohta: kunniamerkkien jako. Minun nimeni huudettiin ensimmäisenä. Kapteeni Vainamo kiinnitti rintaani Vapauden ristin. Minun aatokseni matkailivat muilla mailla. Seisoin joukossa kuin vieras, joka ei ymmärrä maan kieltä. Ja kun väkijoukko kohotti ilmoille huudon: »Eläköön Pohjolan Mannerheim!» ei sekään minua liikuttanut. Ainoastaan hetkeksi värähti sydämeni, kun ajattelin, että Yrjö-poikani katselee taivaan korkeudesta, kuinka hänen isäänsä maan päällä juhlitaan. Se nostatti silmäni kyöneleen. Muu kaikki oli minulle täysin vierasta.

No niin — olen hetkeksi vaipunut muistelemaan tuota surullista tapausta, joka niin suuresti häiritsi yhteistä suurta iloamme. Maa oli vapaa ja minäkin olin saanut kunnian kantaa korteni yhteisen asian alttarille. Mutta — palatakseni vielä itse pääasiaan — jos ottaisin kirjoittaakseni koillisen rintaman historian, olen vakuutettu, että koko Perä-Pohjola nousisi yhtenä miehenä todistamaan minun puolestani: — Aadam Kuuskoski olisi vienyt joukkomme voittoon. Mutta — mitäpä siitä. Minulla on nykyisin paljon parempaa kirjoittamista. Se on tämä elämäkertani.

Koillisella rintamalla oleskelu vaikutti muuten sängen hedelmällisesti kirjalliseen työhöni. Sain suuren joukon aiheita, jotka sitten puin runon kunnikaalliseen purppuraan. Palvelin vuoroin Marsia, vuoroin rakkaita muusia. Lepohetkeni vietin heidän suloisessa seurassaan. Ja — vaikka itse olen sanomassa — jos kapteeni Vanamo ymmärsi minua huonosti, ymmärsivät runottaret sitä paremmin.

IX.

MINÄ RUPEAN RUNOILIJAKSI, MUTTA SAAN
KOKEA, ETTÄ TAITEEN POLKU ON OKAINEN
JA ORJANTAPPUROITA TÄYNNÄ.

Ah kutsumus korkea taivainen,
runoniekan seppele pyhä!
Osa maallinen on kovin vaivainen,
mut kannustin verissä yhä
vain uusiin voittoihin johdattaa,
joit' ymmärrä ei kolo kansa.
Mitäs siitä! Kun Pegasus hirnahtaa,
mies kiitävi satulassansa!

Voisiko joku arvoisista lukijoistani väittää, ettei
tämä olisi runoa?

Tuskin.

Kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtaja on
kumminkin rohjennut sanoa sen minulle vasten sil-
miä, minulle, Aatami Kuuskoskelle.

Voi teitä, kustantajat,
te Ahasveerukset!
Te tunnette vain rajat
ja kirjain päällykset.
Mut yks, jot' ette tunne

on aate lentävä.
Te ette tiedä, kunne
se viel' on entävä!

Tämä on minun tuomioni teistä, te ikuiset juu-
talaiset, joille taide on taidetta vain silloin, kun se
tuo teille paljon rahaa.

No niin — tämän alkufanfaarin jälkeen voin-
kin tyyntyä taas ja ruveta jatkamaan elämäkertani,
joka (elämäni) on

niin täynnä ollut kiviä
ja kannonpötkelöitä
ja okaita ja piikkiä,
unettomia öitä.

Mutta — mitäs niistä. Kun mies on kerran saa-
nut ratsun itse taivahan tallista, hän karahuttelee
sillä pitkin pilvien reunoja ja hänen päätänsä huu-
maa avaruuksien mahtava hymni! Mainen kulta
ja kunnia on vähäarvoista. Hänen rikkautensa on
siinä, että hän tuntee povessaan pyhän tulen, tuon
sydämen Vestan temppelein ikuisen liesivalkean, —
Vestan temppelein, jonka

papitar
on Runotar.

Niin — vapaussodan loputtua olin vakavasti
päättänyt antautua runoilijan pyhään ja korkeaan
ammattiin. Olin neljäkymmenenviiden vuoden
vanha, joten arvelin, ettei se ollut liian aikaista.
Tosin tiesin, että maallisen toimeentuloni taivas
uhkasi sen kautta vetäytyä synkkiin pilviin ja reikä-

leipä muuttua vain paljaaksi reiäksi. Mutta — kun tuota viimeksimainittua seikkaa ajattelin, niin — tyhjästähän kerran maailmakin luotiin. Miksi en minä siis runoilijana voinut aloittaa tyhjästä ja vähitellen luoda vaatimattoman toimeentulon itselleni ja vaimolleni, kun minulla vielä oli apunani tämän näppärät sormet, jotka vielä vanhoillaankin soittelivat sukkulalla alkusoittoa oopperaan »Jokapäiväinen leipä». Santra oli nim. erinomainen kankuri ja pitäjän rouvat ja emännät kantoivat hänelle kuormittain kudottavaa.

Vaimoni suuttui, kun ilmoitin hänelle päätökseni.

»Vai se nyt vielä puuttuisi! Ensin sinä ravaat kaikki maailman sotatantereet ja sitten — runoilijaksi! Oletko tullut juuri rutihulluksi, vai mikä on päähäsi mennyt? Pyh kaikkea! Kun olisi kurauttaa, sanon minä!»

Totesin, että minun vaimoni oli sangen proosallinen ihminen.

Mutta — minä olin kerta saanut ideasta kiinni enkä aikonut antaa perään. Todistin hänelle runoilijan suuren tehtävän.

»Ajattelepas... valistaa kansaa, herättää nukkuvia, antaa aatteita aatteista köyhälle ihmiskunnalle. Eikö se ole suurta?»

En muista enää, mitä hän siihen vastasi. Sen vain muistan, että hän lopulta turvautui naisten viimeiseen keinoon: rupesi itkemään.

»Ilmankin tässä tahtoo köyhyys kapista ja sinä hulluttelet kaikenmoista.»

Minä lohdutin häntä. Lupasin elää kertasyönnillä päivässä, jos vain saisin omistautua rakkaille runotarilleni.

»Mikset sinä saa, rakas ukkoseni, jos vain pystymme edes tuon kertasyönnin ansaitsemaan. Mutta sinä olet taaskin ajatellut vain itseäsi, niinkuin miehet tavallisesti tekevät. Minun syöntini olet jättänyt laskuista pois.»

Otin häntä kaulasta ja vakuutin, että olin hänen kohdalleen merkinnyt täydet ateriat.

Santra hymyili.

»Sinä olet ihmeellinen mies, Aatami. Tiedätkö, että juuri tuollaisena hössöttäjänä pidän sinusta kaikkein enimmän.»

Kyyneleet kohosivat silmiini. Kerrankin oli Santra nähnyt sydämeeni.

Me suutelimme toisiamme ja sillä oli se asia päätetty.

Meillä oli pieni mökki, jonka poliisina ollessani olin hankkinut. Sitäpaitsi omistimme lehmän. Säästöt olivat tosin hupenneet, kun viimeiset kuukauteni olivat kuluneet rintamalla. Komendantin virkakaan ei ollut tuottanut muuta kuin kunniaa eikä siitä — niinkuin tietty, — ole suuhun pantavaksi. Mutta sittenkin olin toivorikas. Runouden kultaiselta taivaalta tuikki niin monta kirkasta tähteä, että päätökseni vain lujittui.

Läksin opettajan luo. Olin päättänyt sanoutua irti tarkastajanvirasta. Uljas Kunnas, jo seitsemääkymmentä lähentelevä, ihmetteli, mikä minulle nyt oli tullut. Mutta minä olin salaperäinen kuin silmän-

kääntäjä markkinoilla. Naureskelin vain ja sanoin, että »aikapa näyttää». Olin elämän varrella oppinut varovaiseksi. Sitäpaitsi tiesin, ettei opettaja runoudesta paljon ymmärtänyt.

Hän kertoi vakuutusyhtiön olleen minuun erittäin tyytyväisen. Ei milloinkaan ennen oltu Perä-Pohjolassa niin paljon vakuutuksia otettu kuin minun aikanani. Olin lyönyt laudalta hänetkin, opettajan. Mutta tuo tunnustus ei nyt korviani hivellyt. Päätökseni oli horjumaton. Aioin ensi tilassa kirjoittaa yhtiölle ja pyytää eroa.

»Sinä olet yllätyksien mies, Aatami. Se minun täytyy sanoa.»

Näin noissa opettajan sanoissa ennustuksen: kukaties piankin tulisin yllättämään maailmaa.

Otin jäähyväiset ja palasin kotia. Kirjoitin jo saman päivän postiin vakuutusyhtiölle ja pyysin eroa. Sitten otin rakkaat runoni esille.

Niitä oli vuosien varsilla ennättänyt kerääntyä kokonainen matkalaukullinen. Joukossa oli m. m. kokoelma nimeltä »Rippeitä», joka käsitti neljäsataa runoa. Ainehistoa minulta ei siis puuttunut.

Ensimmäinen työni oli ruveta sitä järjestämään. Vuosien kuluessa olin tullut kirjoittaneeksi melkein kaikilta ihmiselämän aloilta. Siellä oli isänmaallisia runoja, oli rakkausrunoja ja romansseja. Oli tilapäisrunoja suuret joukot, niinkuin esim. »Kauppias Komulaisen täyttäessä 50 vuotta», »Palokunnantalon vihkiäiset», »Hymni lämmityslaitoksen saannin johdosta kotiseurakuntani kirkkoon» y. m. Varsin lukuisat olivat tukkilaislaulut, sillä niillähän minä oi-

keastaan olin aloittanut runoilijakutsumukseni, vaikka silloin vielä elelinkin »viheriän oksan» varassa. Erikoisella liikutuksella katselin tuota pientä pätköä, jonka nimi oli »Hei juuma jullaa», ja jonka syntymisestä oli kulunut kohta kolmisenkymmentä vuotta. Olinpa joskus hurjalla päällä ollessani sepittänyt juomalaulujakin, joissa ylistelin »pehmoista pohme-loa» ja »isä Bakkuksen ihravatsaa sekä verenpunaisia poskia». Sotalaulut muodostivat oman kaartinsa. Niiden joukossa oli monta mahtavaa hymniä, kuten »Öinen taistelu», »Meno Russakkajoen yli», »Kalman kaarti» y. m. Minulla oli siis ainehistoa useampaan kuin yhteen teokseen.

Päätin julkaista sekalaisen kokoelman, joka aiheittensa puolesta olisi mahdollisimman edustava. Sain siten seulotuksi kokoon sataviisikymmentä runoa, joille annoin yhteiseksi nimeksi »Runoryijy», koska arvelin tällaisen, hiukan harvinaisen nimen erikoisesti herättävän kirjallisuutta harrastavan yleisön mielenkiintoa. Sitäpaitsi vastasi nimi minun mielestäni erinomaisesti kokoelman sisältöä. Sehän oli kirjava kuin suomalaisten vanhat seinäryijyt. Jaoin teoksen viiteen osaan seuraavalla tavalla:

- I. Pohjakuvioita.
- II. Elämän ornamentteja.
- III. Värit yhtyvät ylvään karkelon.
- IV. Elämän tanhu.
- V. Loppuvinjettejä.

Ensimmäiseen osaan kokosin kaikki sellaiset runot, jotka parhaiten kuvastivat käänteentekeviä

tapauksia ihmiselämässä. Siten tuli tähän osastoon kuulumaan »Luominen», jossa kuvailin omaa maailmaantuloani. »Syntiinlankeemuksessa» kerroin helkkyvin rytmein tuosta onnettomasta juopottelukoh-
tauksesta kansakouluajaltani. »Paratiisista karkoitus» kuvasi erottamistani koulusta ja »Otsasi hiessä»-nimisessä runossa lauloin iskevin tahdein työn anka-
ruutta ja sen tuottamaa tyydytystä.

Samaan osastoon sijoitin myös sellaisen runon kuin »Esivallan miekka», jossa kuvasin järjestys-
vallan kehitystä maailman alusta nykypäiviin asti. Itse pysyttelin tässä runossa koko ajan taka-alalla (niinkuin luonnollista onkin). En edes silloin astunut esiin, kun nykyaikaisen järjestysvallan syntysanat runossa lausuttiin, vaikka olin ollut yksi tämän järjestysvallan edustajista.

Tämä runo oli muuten kokoelman pisimpiä, vaikk'ei suinkaan sen heikoimpia. Siinä oli m. m. täl-
lainen säkeistö:

»Kun muinoin ruoska Egyptin,
ah, Israelin yllä,
hih, heilui selkänahkoihin,
niin tiesi kansa kyllä,
etteipä maassa Pharaoin
järjestysvalta nuku:
Työt luisti lailla rasvan, voin,
tul' täyteen tiililuku.»

Toiseen osaan eli »Elämän ornamentteihin» sijoiti-
tin kaikki tilapäisrunot sekä muutamia yksityisiä,
jotka eivät mihinkään muualle tuntuneet sopivan,
kuten esim. »Kissojen kiima» ja »Koirien komplotti».

Ajattelin, että sellaiset tilaisuudet kuin nimi- ja syntymäpäivien vietot kuuluvat niihin tapauksiin, jotka antavat tälle harmaalle ihmiselämälle väriä ja loistetta. Joukossa oli myös monta isänmaallista runoa; olipa joku jylhä ja synkkä kuoleman kuvauskin. Mutta — ajattelin — mustakin on väriä, ja niin sijoitin viimeksimainitutkin runot tähän ryhmään.

Parhaimpana tämän osaston runoista pidin ehdottomasti »Hymniä lämmityslaitoksen saannin johdosta kotiseurakuntani kirkkoon.» Se alkoi juhlallisesti:

»Yks temppeli kaukana korvessa on,
yks temppeli halpa ja vaatimaton.
Jo harmajakiviset seinät sen
pian peittyvät sammalehen.»

Kunnes pääsin kuvaamaan kirkossa talvipakkasilla vallitsevaa kylmyyttä:

»Sata vuotta jo kirkossa virsi soi,
sata vuotta jo hongisto huminoi.
Mut kyönelet saarnojen aiheuttamat
jääkryynejä tippuvat.»

Mutta sitten, kun saatiin kirkkoon kamiinit ja vanha suntio, räätäli Tuisku, oli lämmittänyt ne hehkuvan punaisiksi, saattoi seurakunta saada erinomaisen käsityksen iankaikkisen kadotuksen tulikuumasta vaivan paikasta:

»Tulikuumina hohtavat kamiinat,
tuo mieleen ne vaivojen valkeat.
Piru puhkui ja lämmitti pätsin niin,
ett' syntiset tarjettiin.»

Tämän jälkeen ei isäntien enää tarvinnut istua villavantu pääläella eikä koputella jalkojaan saarnan aikana, mikä varmasti oli häirinnyt sekä kirkkoherraa että itse taivaan enkeleitä, sillä:

»Taas katsella enkelit taivaasta voi,
kuink' ukkojen kaljuja purppuroi
valot kynttiläkruunujen välkehtiväin,
kun istuvat paljain päin.»

Ja runon lopussa minä kuvittelen, kuinka taivaalliset sotajoukot veisaavat kiitosvirttä korkeudessa tämän tapahtuman (nim. lämmityslaitoksen saannin) johdosta ja rukoilevat jo etukäteen Jumalaa ottamaan kirkkoherra Hillbingerin ikuisiin asuntoihin, koska tämä edistysaskel oli luettava hänen ansiokseen:

»Hillbingeri meidän jo saatella suo
ikiliesien laajojen, lämminten luo,
kun kuolema kulkunsa katkaisee,
ratasuuntansa ratkaisee.»

Olin näin myös sopivasti huomauttanut siitä tosiseikasta, että vanhaa rovestia vaivasi leini, jotenka parasta, mitä hänelle taivaassa voitiin tarjota, oli lämmitteleminen suurten takkavalkeain ääressä.

Riemuitsin hengessäni. Tällaista hymniä, jossa oli sanottu näin paljon, näin monenlaisia asioita ja vielä näin runollisessa muodossa, ei oltu ennen tässä maassa kirjoitettu. Olin varma, että kun kustantajat lukisivat vain tämän runon, he arvelematta ottaisivat »Runoryijyn» kustantaakseen.

Mutta sitten — sitten tuli kolmas eli pääosa, jolle olin antanut tuon rytmikkään nimen »Värit yhtyvät ylvään karkelon». Tähänastinen oli ollut vain alkusoittoa, mutta nyt otti itse orkesteri johdon. Minulla oli runo nimeltä »Perä-Pohjola», jossa olen sanonut kaiken, mitä tästä pohjoisimmasta isänmaamme kolkasta yleensä voidaan sanoa. Tämän valtavan, suurenmoisen kertomarunon olin säästänyt tähän osastoon. Runossa on seitsemänkymmentäkahdeksan värssyä ja minä olin kirjoittanut sen muutamana kesäisenä yönä kuunnellessani Pahtakosken kuohujen kohinaa. Olen varma, että jälkimaailma on ymmärtävä runoelmani arvon, vaikka nykyiset kustantajat ovat tuominneetkin sen paperikoriin heitettäväksi. Minä en nim. voi uskoa, että runottaret pitäisivät pilkkanaan miestä, jonka jokainen hermo värähtelee pienimmästäkin sielun liikkeestä, — miestä, joka on niin herkkä, niin hysteerinen (käytän sanaa omalla erikoistavallani), että kyyneleet ovat aina valmiina sulkujensa takana, kun minä vain näen hyväksi noita sulkuja aukaista.

No niin — olkoonpa miten hyvänsä — tämän runon minä siis sovitin keskiosastoon. Se täytti sen yksinään. Siinä todellakin »värit yhtyivät ylvään karkelon».

Jotta arvoisa lukijani voisi itse päätellä, minkälainen tämä runo on, panen tähän siitä muutamia otteita. (Minulla on nim. se vahva usko, että ainakin tämä elämäkertani julkaistaan ja sen kautta voin siis tarjota lukijalle tilaisuuden puolueettomaan arvosteluun eli kritiikkiin.) Kas tässä:

»Maa kaukana korpien kätöksessä on,
maa soitten, vaarain ja vuomain.
Sen selkoset, metsät ja tunturit on,
ah, ratkomat väylien uomain.
Tämä maa minun mieltäni miellyttää,
tämä Suomen manteren miehuuspää!

»Kemi, Tornio, Tuntsa, Ounas ja Uu,
olen nähnyt ärjynne äkeet.
Mun rintani hurjasti riemastuu,
kun kuulen ma soittonne säkeet.
Tämä maa minun mieltäni» j. n. e.

Eräs kustantaja, jolle »Runoryijy» tarjosin, rohkeni syyttää minua kirjallisesta varkaudesta (!) Hän väitti minun varastaneen (!) säkeitä tunnetusta »Kymmenen virran maa»-nimisestä runosta. Hyvä isä sentään! Kaikkeen voi runoilijaparka joutua!

Minä kysyn: missä kohden olen varastanut? Tietääkö arvoisa herra kustantaja, minkälaisen rangaistuksen laki herjauksesta tuomitsee? Minä en kysy tätä nyt runoilijana. Minä kysyn kruunun-nimismiehenä.

Jos arv. lukija vertaa näitä molempia runoja, minun »Perä-Pohjolaani» ja »Kymmenen virran maata» toisiinsa, hän on huomaava ehkä jonkinlaista samankaltaisuutta. On käytetty samaa runomittaa. Mutta se onkin ainoa yhtäläisyys ja siihenhän toki lienee oikeus?

Minä kysyn: missä on minun varkauteni?

Jos vertaa minun sanontaani runon viime säkeessä, pitäisi jokaisen järkevän ihmisen huomata, kuinka omaperäinen se on. (»Tämä Suomen manteren

miehuuspää!») Jätän lukijan arvosteltavaksi, kummasako on enemmän sanottu, »Perä-Pohjolanko» vai »Kymmenen virran maan» loppusäkeessä. («Tämä kymmenen, kymmenen virran maal!»)

Puolueeton lukija on varmasti antava minulle hyvityksen.

Mitä sitten tulee jokien nimiin, joista kustantaja-piireissä on niin tavatonta melua pidetty, niin en voi sille mitään, että minun Perä-Pohjolani läpi juoksevat myös Kemi-, Tornio- ja Ounasjoet. Mutta missä ovat »Oulu ja Ii»? Niitä saa minun runostani tikulla hakea, eikä sittenkään löydetä. Jotavastoin siinä tohisee Tuntsa ja ujeltaa pienoinen, mutta jyrkkäputouksinen Uujoki. Vielä neljäkymmenenviiden vuoden vanhana minä lasken kymmenen litä mielummin kuin yhden Uun. Tämä riittänee selitykseksi, minkävuoksi Uujoki puolustaa paikkaansa runossani.

Onneksi eivät sanasaivartelijat ole päässeet tämän pitemmälle. Heidän hyökkäyksensä rajoittuvat vain kahteen ensimmäiseen säkeistöön. Siitä lähtien — sen he myöntävät itsekkin — minä johdatan lukijan kokonaan uusille maille, joista »Kymmenen virran» tekijällä ei ole ollut aavistustakaan. Minä avaan hänelle portit kivelion ihmeelliseen, sadunsalaperäiseen maailmaan ja sanon: »Tule ja katso!»

»Tule, katsele tukkien tuisketta vaan,
kun laskee ne kurkkion kurkut!
Tule, katsele summia selkosiaan,
kun peittävi maastoja murkut!¹

¹ Murkku = usva, sumu.

»Tule, katsele kuusia kunnailtaan!
 Niinkuin alabasteripylväät
 ne seisovat vihreissä viitoissaan.
 On taustana tunturit ylväät.»

Tämä luonnosta ja maisemista, joihin minun runossani mahtuu verrattomasti enemmän kuin »yötön yö» ja »revontulten loimut». Minä johdatan lukijan tutustumaan myös itse kansaan, tuohon vankkarakenteiseen ja jäyheään, joka monien miespolvien aikana on taistellut hallan ja pakkasen kanssa. Sillä ei ole ollut aikaa vaipua »vienohon haaveiluun», sillä sen on ollut otettava leipänsä kymmenestä kynnestä. Tämän kansan sitkeyttä ja sankaruutta minä runossani ylistän:

»Peräkkäin meni vuosia viisi ja kuus,
 kun vieraili halmeilla halla.
 Mut Pohjolan kansa kuin its' totisuus
 käy tuikkivain tähtien alla.»

Mutta — vaikka runossani annankin täyden tunnustuksen Perä-Pohjolan uljaalle talonpojalle, hänen työlleen ja ahkeruudelleen, olen siitä huolimatta arvostellut oloja, joissa hän elää ja jotka ovat hänen luomiaan. Sillä minä otan runoilijan kutsumuksen niin korkealta kannalta, että katson hänen velvollisuudekseen sanoa totuuden, vaikkapa se ei ihmisiä miellyttäisikään. Kuten tarkastava nimismies kuljen siis läpi tuon pohjoisen maakunnan kievarit, tutkin sängyt ja sänkyjen alustat, ja saapa ensikertalainen Etelä-Suomen neitonen osakseen jatkamattoman sympatiani, kun lude häiritsee hänen yörauhaansa.

»Jos Pohjolan maisemat matkustajan
lumoketjuunsa kiinteesti saarti,
veron kievariss' onnesta kalleimman
jo maksatti »yön punakaarti».

Kävisi liian pitkäksi ruveta tässä selostamaan koko runoa. Jos joskus rupeaisivat raikkaammat tuulet puhaltelemaan Suomen kirjallisuuden vainiolla, saataisiin myös »Perä-Pohjola» julkisuuteen, ja silloin saisi Suomen kansa ihmeekseen havaita, että sen keskuudessa on kerran elänyt todellinen runoilija.

Mutta vielä ei meillä ole se aika. Se viipyy kuin tuhatvuotinen valtakunta, jota ihmiskunta kaiho-mielin odottaa. Nyt hallitsevat vielä »klikit» ja »koulu-kunnat», niinkuin ystäväni Teofilus Tiennäyttäjä sanoo, ja hän tuntee hiukan niitä piirejä. Meillä eletään tässä maassa vielä muoto-orjuuden surullista aikakautta, jolloin hehkuva henki iestetään palvelemaan yleistä makusuuntaa. Meillä ollaan tuollaisia hiljaisia maataiseläjiä, jotka tulevat toimeen vaivaisilla kievarikaakeilla. Mitä he ymmärtävät jalorotuisesta juoksijasta? He ostivat kerran tyhmyydessään sellaisen ja se pakana potki palasiksi ensimmäiset kiesit, joiden eteen se valjastettiin. Pois siis sellaiset!

Tämänkaltaisen surullisen kuvan antaa se yleiskatsaus, jonka Suomen kirjallisiin oloihin luomme. Vain siivoja kievarikoneja, jotka hölkkäävät hollitaipaleensa ja saavat matkan päähän päästyään appeensa — valtion kirjailijaeläkkeen. Taikka sitten siroja sirkusratsuja, joiden seljistä neiti Muoti hieno piiska kädessä näyttää käsiään taputtavalle yleisölle hauskoja temppujaan. Mutta voi kauhistus, jos

jollekin näistä ratsurievuista sattuu sellainen vastoinkäyminen, että se luonnollisen tarpeensa pakoituksesta pyöräyttää hiekoitetulle areenalle pari, kolme höyryävää palleroa! Mikä hälinä, mikä sihinä! Fyi! Heti on paikalla joku hienosäärisistä sirkusrengestä, joka luudan ja kihvelin avulla muutamassa silmänräpäyksessä hävittää nuo realistiset merkit ja järjestyks on palautettu. Hajuvesipullot tosin heiluvat vielä hetken ja pitsireunaiset nenäliinat tekevät kausi-kaaroksiaan. Ja tuo onneton »Rosinante» saa hienosta piiskansiimasta pari, kolme läimäystä lautasilleen.

Voi teitä, te kirjallisen maailman palleroiden kerääjät! Teidän virkanne on viedä syrjään se tavara, joka höystäisi tätä yksipuolisen viljelyssuunnan liiaksi laihduttamaa kirjallista peltoa. Mitä auttavat keino-tekkoiset lannoitusaineet, teidän n. s. realisminne, sadisminne ja masorkisminne? Minä, Aatami Kuuskoski, sanon teille suoraan, että teidän voimakkainkin realisminne kalpenee sen realismin rinnalla, jota minä olen kirjallisuudessa viljellyt. Ja juuri tämän vuoksi minut giljotineerataan.

Te itserakkaat narrit, minä sanon teille, että kymmenen vuoden perästä huomataan sellaiset sanontatavat kuin »Aaronin sauva» ja »Firataapelin laakso» täysin rabelaislaisiksi. Ja nyt te nyrpistätte nenäänne ja sanotte, että tämä on raakaa. Ettekö te tiedä, te filisterit, ettei taide tunne sellaista sanaa kuin »raaka»? Minä kaikessa oppimattomuudessani olen suurempi estetikko kuin te maisteriseppeleinenne. Jos tarkataan tuota sanaa, jonka te ja teidän kus-

tantajanne olette niin monta kertaa heittäneet silmilleni, niin kenen runot ovat raakoja, kenen romaanit roskaa? Teidän ja juuri teidän! Te sanotte n. s. alastoman totuuden, mutta te ette osaa sitä taitoa, joka oli kreikkalaisilla kuvanveistäjillä. He osasivat käyttää talttaansa tasoitellessaan muutamia pyöreiksi ihmisruumiissa, jotteivät ne herättäisi likaisia ajatuksia. Mutta te, te »kumpujen rakentajat», te »metsävuohien ylistäjät», te syytätte minua rivoudesta, — minua, joka olen sellaiset arat käsitteet kuin ylemmänämainitut pukeut romantiikan hohtavaan, joskin läpikuultavaan harsoon. Mutta mitäs minä teistä! Minä entinen tukkilainen huomaan olevani paljon lähempänä kreikkalaisia mestareita kuin te, jotka kallella päin tarkastelette heidän käsialojansa. *Dixi*, olen puhunut! sanoivat vanhat roomalaiset.

Edessäni on tuo monia kovia kokenut rakas »Runoryijyni» ja minä selailen sen neljättä osaa. Mitähän on kustantajalla ollut näitäkin herttaisia lapsukaisia vastaan?

Tuossa on tuollainen palanen kuin »Terhenetär».

»Oon nähnyt sun hämyssä leijailevan,
kun taivaalla pilvet sousti.
Oon nähnyt sun halmeilla heijailevan,
kun kuuhut taivaalle nousi.»

Mutta suuren huutomerkin on kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtaja vetänyt sen kylkeen. (Herra Johtaja! Tämä huutomerkki on minun mielestäni symboli teistä itsestänne!)

Tuossa on »Suukkosten poimija».

»Oi, Liisa Luukkonen,
suo mulle suukkonen!
Kun niitä punahuuliltasi pomin,
omalla alallani aivan toimin.»

Mutta siihen on arvoisa kustantaja kirjoittanut laitaan: »Heh!» (Minä sanon aivan samalla tavalla teidän typeryydestänne.)

Tuossa on »Pilvellä ratsastaja», tuossa »Kuu tervaaaja», tuossa »Tuhkimo ja kuninkaantytär», vanha aihe, mutta itsenäisesti käsitelty:

»Voi sua Tuhkimoa turjaketta,
kun istut kuin pataässä!
Voi sua mustalaisen murjaketta,
kun et huomaa, ken nyt on lässä!
Sä etkö nousta voi
ja niiata,
kun tyttäreni pökkuroi?
Häh, riiaa
ei meillä piikaluntukoita!
Vain niitä, jotka syövät voita!»

Siihenkin on kustantaja kirjoittanut reunaan: »Liian jokapäiväistä kieltä» ja »Miksi juuri voita?» Voi pyhä yksinkertaisuus! Luuleeko tuo arvon herra, että Tuhkimon emäntä puhui kukkaiskieltä työlle, jota hän sydämensä pohjasta vihasi? Ja eikö hän tiedä, tuo korkeastioppinut, että voi on juuri se aine, jonka syönnillä tyhmit kerskaavat?

Tässä osastossa on kolmekymmentäviisi runoa, mutta ei yksikään niistä ole löytänyt armoa kustan-

tajain silmissä. Rakkaat lapset! Isänne Aatami Kuuskoski hellii teitä, silittelee silkkihiuksianne, taputtelee punaposkianne, nipistää näppärästi leuasta ja sulkee teidät kaikki avaraan isän syliinsä. Tulkaa tänne, te piskuiset! Täällä ymmärretään teitä, vaikka jollakin teistä onkin vyötäisillä hiukan vanhanaikainen nauharuusuke. Mutta — odottakaa, te olette sittenkin tulevaisuuden tyttäriä ja rikkaat ja mahtavat tulevat kerran kilpailemaan suosioistanne. Silloin lepää isänne haudassa, mutta te liioittelette hänen vaatimattoman kumpunsa ympärillä kuin kesäperhoset. Ja ehkäpä joku teistä, tyttäreni, jolla on hiukan käskevää luontoa, on polkaiseva pikkujalkaansa ja sanova miehelleen: »Muistomerkki isämme Aatami Kuuskosken haudalle! Sillä onhan väärin, ettemme me, jotka olemme joutuneet rikkaisiin naimisiin, muista isäämme. Olihan hän suuri mies, vaikka köyhä ja ylönkatsottu.»

Tällaisia ajatuksia tulee nyt mieleeni, kun katselel en noita jo hiukan haalistuneita käsikirjoituksiani. Mutta vaikka ne ovatkin haalistuneet, tuoksahtaa niistä väkevinä minua vastaan vanhojen aikojen muistot, erikoisesti sen ajan, jolloin vaatetin näitä lapsiani viedäkseni heidät ensi kerran maailmaan.

Ah, sitä onnellista aikaa! Vieläkin rupeaa suonissani kohisemaan, kun muistelen pientä mökkiäni Ison Väylän varrella. Pöydällä paloi porsliinikupuinen lamppu, joka valaisi somasti levällään olevia pape-reita. Niistä vilahteli silmään monenlaisia päällekirjoituksia, niinkuin »Lemmenkukka» ja »Kultaruusu», »Tukkipojan morsian» ja »Töllin tyttö». Olen vieläkin näkevinäni, miltä nuo eri runot näyttivät

silloin. Ne olivat kuin kuvia, kuin kirkkailla väreillä maalattuja kuvia, joissa vilahтели sininen ja punainen, kulta ja oranssi. Tai ne olivat kuin kukkia, joilla jokaisella on oma erikoistuoksunsa. Vielä nytkin värähtelevät sieraimeni, kun tuota kaikkea ajattelen ja muistelen.

Mutta — palatakseni asiaan — minä siis laittelin kokoelmaani ja se oli suloista aikaa. Jos oleskelu Laabanin luona mahtoi Jaakobista tuntua ihanalta hänen palvellessaan Raakelin tähden, niin ihanalta tuntui minustakin tuo aika, jolloin palvelin Runotarta. Santra puuhasi hellan ääressä ja silmäsi minua silloin tällöin. Minä tunsin hänen katseensa, milloin poskellani, milloin ohimollani, jolla jo kimalteli hopea, mutta en joutanut kuin joskus vilkaisemaan hänen puoleensa. Silloin meidän katseemme hetkeksi yhtyivät ja minä luin hänen silmistään, kuinka suuresti hän minua rakasti. Samanlaista rakkautta, suurta ja väkevää, tunsin minäkin puolestani häntä kohtaan. Oli kuin olisivat runottaret kehränneet meidän välillemme eräänlaatuisen merkillisen hienon ja sydäntä sykähdyttävän suhteen. »Oi, Santra, nuoruuteni morsian!» kuiskaili sydämeni. »Sinä olet kaunis vielä hopeahapsisenakin. Sinun silmäsi ovat kuin kaksi smaragdia ja sinun tummat kulmakarvasi kaartuvat kulmiesi yli kuin vasta noussut kuu. Sinun suusi on suloinen kuin kypsä mansikka ja hymyillessään se avaa minulle taivaan!»

Tällaiset tunteet asustivat rinnassani noina unoh-
tumattomina päivinä. Minä näin taivaan, minun
katseeni tunkeutui itse Jumalan valtaistuimen ääreen

ja minusta tuntui, kuin olisivat suuret runoilijat, sellaiset kuin Dante ja Petrarca, seisoneet sen edessä ja rukoilleet Jumalaa puolestani. Minusta tuntui, kuin olisi Luoja hymillyt minulle ja sanonut: »Niin, Aatami, sinä olet yksi niistä harvoista, joka tuotat minulle kunniaa. Ensimmäinen Aatami lankesi. Hän rikkoi käskyni ja minä olen saanut siitä täällä kuulla. Nyt iloitsen, että sinä osaltasi paikkaat tuota pikku »plaskia». Niin ovat ennen sinua tehneet Mickiewicz, Naruszewicz ja Asnykin, Aatameita kaikki, ja nyt sinä Aadam Kuczkowski. Sillä — mitäpä siitä, jos sinua nyt sanotaankin »Kuuskoskeksi», Puolasta sinä olet, — tuosta runoilijoitten maasta, joka on tuottanut minulle niin paljon iloa ja kunniaa.»

Minä riemuitsin hengessäni. Elin jumalaista luomiskautta. Korjailin runojani ja yks'kaks' olivat ne uudessa muodossa edessäni. Iskin kynäni mustepulloon ja kirjoitin. En yhtään huomannut, että tuhrin sokuripalaset ja vehnäset, niin että Santra toisinaan hermostui. Mutta ne olivat pieniä murheita. Minä viimeistelin kokoelmaani tulisella kiireellä, sillä aioin saada sen joulumarkkinoille.

»Loppuvinjetit» tuottivat melko tavalla kiusaa. Aavistin, että niihin kustantajan argussilmä viimeksi iskeytyisi. Jos alkupuoli ja keskusta herättäisivät hänen myötätuntoaan, voisi mielenkiinto lopussa laimeta, jos siinä tuntuisivat vasaran jäljet. Siksi hioskelin riimejäni aamusta iltaan. Varsinkin yksi runo tuotti minulle suunnattomasti työtä. Se oli »Runoilijan rikkaus», kokoelman viimeinen ja kuului näin:

»Vain markka, puolonen
 on taskussani rahaa,
 mut silti mielehen
 ei ajatusta pahaa
 mun tule ainuttakaan:
 Otanko ryypyn, kaksi,
 vai teenkö kirkkokolehdin
 kerrankin rikkahaksi?
 Ma ruohikossa makaan
 ja tarkastelen taivaalla
 purjeita pilvilaivain:
 Ne lähtömerkin sai vain
 kai Jumalalta — se kun vain.
 Mun laulaa sydän rinnassain:
 Ei markkaa, puolostakaan
 oo tarvis hengen hevoskyytiin,
 miel'kuvituksen kultalaivaan:
 Voi köyhä mies vain nähdä taivaan!»

Tämä runo tuotti minulle monta unetonta yötä:
 laittaako se pariaksi, kolmeksi säkeistöksi, vai antaako
 jäädä tuohon yhtäjaksoiseen muotoonsa? Lopuksi
 päätin jättää sen yhtäjaksoiseksi. Sehän oli tavallaan
 tuollainen runollinen purkaus, joka syntyy äkkiä
 ja katkeaa yhtä äkkiä.

Samoin mietin pitkän aikaa, kirjoittaisinko »hen-
 gen hevoskyytiin» vai »hollikyytiin». Mietin sitä
 kokonaisen pitkän päivän. Välistä tuntui »hollikyyti»
 paremmalta. Se toi mieleen hauskan kievaritaipaleen,
 jolla ei tarvitse muuta kuin istua lekotella ja antaa
 hevosen hölkätä. Mutta tuo edelläoleva sana »hen-
 gen» häiritsi tätä leppoisa matkarauhaa. Sana »holli»
 tulkitsi pikemmin hidasta kuin nopeaa ja se ratkaisi
 asian. Olihan »hengen kyyti» sentään jotakin toista.

Sehän se vasta kyytiä olikin! Siinähan lennettiin tukka suorana, silmät tulta iskien. Hyväksyin »hevoskyydin» ja siihen muotoon sen säkeen jätin.

Tämä on muuten yksi niitä harvoja runoja, joiden kohdalle kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtaja on merkinnyt: »Mukiinmenevä».

Syyskuun alussa sain kokoelman valmiiksi. Uutta en luonnollisesti ollut kirjoittanut eikähän se ollut tarkoituskaan ollut, kun kerran varastoa oli niin runsaasti. Käsikirjoituspinkka oli koko paksu kooltaan, kun muutamana aamuna panin sen postiin ja osoitin kustannusyhtiö »Korukannelle». Siinä aamuna pamp-paili sydämeni tavallista kovemmin. »Lapseni, lapseni!» puhelin käsikirjoitukselle ja taisinpa muutamassa tienkäänteessä painaa sen huulilleni ja kuiskata: »Onnea matkalle sinne suureen, pahaan kaupunkiin!»

Postineiti katseli minua hiukan ihmeissään, kun luukusta ojensin hänelle käsikirjoituspaketin. Pidän silmällä, lukisiko hän päällekirjoitusta. Ja aivan oikein. Hän käänsi paketin niin, että saattoi lukea vasemmasta alakulmasta: »Käsikirjoitus». Silmiini kohosi kosteaa ja lakkia nostaen minä kompuroitsin pihalle. Sain ison aikaa innistellä ilmaa, ennenkuin totesin, missä olin. Niin oli tuon hetken juhllisuus järkyttänyt minua.

X.

JATKOA EDELLISEEN.

Maailma tuntui niin kummallisen oudolta, sen jälkeen kuin olin saanut käsikirjoitukseni postiin. Aika sen ääressä oli kulunut kuin puolittain unessa ja nyt minä havahduin hereille. Mitä oli tapahtunut? Oli käynyt kuin luomiskertomuksessa: Tuli ehtoo ja aamu, ensimmäinen päivä.

En koskaan ennen ollut sillä mielellä katsellut Isoa Väylää kuin nyt katselin. Nyt vasta näin sen ensimmäisen kerran. Oli kuin olisi Jumala sen edellisenä yönä luonut, laittanut virtaamaan tuohon mökkinen ikkunan alle suurena, mahtavana, luomispäivän riemua kohisevana kyminä. Sen laineet lauloivat minulle luomisen valtavista töistä, minun runoistani. Käyskelin kuin ensimmäinen Aadam paratiisissa, sillä erotuksella vain, että minulla oli jalassa paksut sarkahousut, vuotakengät ja ylläni punavalkoisen kirjava «iisländari». Mutta — olin yksin maailmassa, yksin koko suuressa luomakunnassa, mutta niin onnellisena, niin sydän riemua tulvillaan, että toisinaan karjahtelin pelkästä olemisen autuudesta. Koko muu maailma oli minulle kuin kuollut. En huomannut

kirkonkylää, en tuntenut ihmisiä, en kuullut karjan kellojen ääntä, kun se iltaisin palasi laiturilta. Minä käyskelin Ison Väylän varrella paljain päin, levittelin käsivarsiani ja huusin riemusta. Mitä minä välitin, jos joku postinhakija pysähtyi minua kummissaan katselemaan. Minä kuittasin hänet kääntämällä hänelle selkäni ja puhelin Isolle Väylälle: »Se on sinun ansiosi, sinä mahtava virta! Sinä olet antanut minulle esikuvan! Niinkuin sinä puhkaiset nämä korkeat hiekkamellat ja uerrat itsellesi uoman meriäidin avaraan syliin, niin teen minäkin ja puhkaisen tieni läpi vastusten suureen maailmaan! Ensimmäinen Aadam tuli tunnetuksi siitä, että hän menetti paraatiisin. Minä, Aatami Kuuskoski, valloitan sen ihmiskunnalle takaisin — runoillani. Hih! Eläköön!»

Näin minä huseerasin yksinäni Ison Väylän rannalla ja moni runollinen välkähdys iski siellä väkevästi mieleeni kuin salama. Joki toi minulle aiheita kuin ruuhkaa vain ja minä riensin kotiin panemaan niitä paperille. Mutta sittenkin lauloi se minulle enemmän vanhoja, noita, jotka nyt runon ritaripuku päällä matkasivat pääkaupunkiin, esittääkseen aateliskirjansa kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtajalle. Kuka oli heidät ritareiksi lyönyt? Minä, Aatami Kuuskoski. Minä olin se Gånge Rolf, joka lähetin miehiäni Ranskan kuninkaan hoviin, jotta tuo hienostunut ruhtinas saisi ihailta näiden voimaa ja raskasta aseistusta. Minä en kysyisi keltään lupaa, vaan niinkuin tuo vanha, jäkäläpartainen viikinki asettuisin Ranskan hymyävälle rannikolle ja perustaisin oman kuningaskuntani. Sen Ranskan nimi oli Runous. Ja

noiden hienostuneiden haarukalla-syöjäin oli pakko tulla tekemään tuttavuutta minun kanssani, joka popsin paljaalla kädellä poskeeni perunaa ja merisilliä. Sillä minun runoni tulivat tarjoamaan terveellistä ravintoa Suomen kansalle ja parantamaan sen siitä henkisestä vatsakatarista, jota se nykyjään sairasti.

Näin minä haaveilin ja kuljeskelin Ison Väylän vartta ylös ja alas. Astuinpa joen rannalle milloin tahansa, joka kerta se tervehti minua jollakin runoistani. Toisin vuoroin oli se joku ballaadeista, jommoisia kokoelmani sisälsi kymmenkunnan, toisin vuoroin joku iskevätahtisempi polkka tahi tanssilaulu. Joka paikassa tanssivat »Runoryijyn» laulavat säkeet vastaan, metsässä, kyläntiellä ja kotipihalla. Kun Santra vinttasi vettä kaivosta, tuntui kuin olisi kaivonvintti viserrellyt:

»Tukkipoian tunnusmerkki
on reilu ja remssee käytös.
Kurkkion kurkusta tukilla lasku
on taitonsa korkein näytös.»

Tuo reipas ja repäisevä runo oli myös onneaan koettelemassa muiden mukana.

Elin sängen omituista elämää. En tiennyt aina, olinko oikein valveilla, mutta syksyinen luonto vaikuttu minuun tavattoman voimakkaasti. Elin niin sanoakseni sen mukana täydellisesti. Tuuli tempasi minut mukaansa tuntemattomille teilleen. Se kuljetti minut lyhyessä tuokiossa Helsinkiin, — sinne, missä »Runoryijyni» lepäsi kustantajan pöydällä. Näin

itseni astumassa johtajan työhuoneeseen ja kumartamassa kohteliaasti. »Jassoo . . . hyvää päivää! Te olette varmaankin runoilija Aatami Kuuskoski?» Minä myönsin vaatimattomasti. »Tjah! Tämä Teidän teoksenne on suurenmoinen . . . se on . . . tota noin . . . uria aukaiseva. Kuinka Te olette voineet sen kirjoittaa?» Minä en osannut sitä selittää; se oli syntynyt vain. »Tjah! . . . tota noin . . . kyllähän me tällaista . . . joka on kuin selvää leipää . . . tällaista . . . tota noin. Kai Te tyydytte kymmeneentuhanteen markkaan?» Minä naurahdin ääneeni ja huomasin tulleeni kotiveräjälle.

Santra tuli navetasta ja katsahti minuun kummisissaan. »Hulluksi se on tullut, kun itsekseen puhelee ja nauraa», sanoi hän menen kaivolle.

Minut valtasi suunnaton riemu. Juoksin hänen perässään, kopoin syliini ja nostin korkealle ilmaan. »Eläköön runoilijan puoliso!» hihkaisin niin, että jokiahteella kulkijat kääntyivät katsomaan.

Santra torui minua kovasti. »Höperöksi olet tullut, ukko-riepu! Viidennelläkymmenellä ja kilostelet kuin koulupoika! Onko tämä nyt laitaa?» Mutta minä nauroin vallattomasti ja rupesin auttamaan häntä veden kantamisessa navettaan.

Siellä seisoi »Punakorva» hinkalossaan ja ynäheli surunvoittoisesti. Sillä hetkellä minä syvästi säälin lehmää, joka on luotu yksinomaan maitomasinaksi. Seisoa pää seinää vasten koko elämänsä ajan eikä muuta virkaa kuin poikia ja lypsää. Ja jos jompikumpi näistä lahjoista heikkeni, niin pää penkkiin ja — lihoiksi.

Näin lehmän kohtalossa elämän tragiikan, mutta tällä hetkellä leijaili henkeni sen yläpuolella. Se ei vaivannut sieluani; minä vain totesin sen ja samalla ihmisen ylemmyyden.

Annoin »Punakorvalle» tukun heiniä kuin säälini osoitukseksi, nyökäytin Santralle ja painuin takaisin jokiahteelle.

En muista, kauanko siellä vaeltelin, mutta kun tulin kotiin, oli jo pimeä. Olin kulkenut pitkän matkan jokivartta alaspäin ja vasta kuunnousu herätti minut todellisuuteen.

Katselin tuota taivaalla ajelehtivaa hopeista palloa, joka kiipesi yhä korkeammalle metsän reunan yläpuolelle ja näytti hymyilevän. »Aatami Kuuskoski», puheli se minulle, »sinä olet tehnyt monta kaunista laulua minusta ja minä tunnen itseni suuresti imarrelluksi. Mutta silti varoitan sinua. Älä kirjoita minusta kovin paljon, sillä kustantajat hermostuvat. Minä sanon sinulle totuuden: ei kukaan vihaa minua niin paljon kuin kustantajat. Siksi ole varovainen. Minä kyllä ymmärrän sinut, sillä olenhan ystäväsi.»

Seisoin jokiahteella ja katselin kuun kimmellystä veden kalvoon. Pienet laineet välkehtivät kuin hopeasuomut panssarissa ja näytti siltä, kuin olisi niiden muodostamaa siltaa pitkin saattanut käydä toiselle rannalle.

Mutta — yhtäkaikki tunsin mieleni apeaksi. Olikohan niin, ettei teostani ymmärrettäisi? Minä, tämän valtavan luonnon keskellä syntyneenä, siihen sulautuneena, käsitin luonnon kielen, jota olin runois-

sani tulkinnut. Mutta ymmärsivätkö sitä kivimuurien oppineet herrat?

Kuu katseli kulkuani ja jutteli edelleen. Se puhui selkäni takaa aivan kuin kymppi Pääkkönen, jonka kanssa olin monenmonituiset kerrat talsinut peräkanaa kivelion koukeroisia polkuja matkalla kirkonkylään. Hänellä oli tapana puhua kävellessään. Silloin hänen ajatuksensa paremmin »irtaantuivat» — niinkuin hänellä oli tapana sanoa.

»Katsopas, Aatami . . . se on tämä elämä sentään jokseenkin plöröä, mutta sitä kaunistellaan . . . Niinkuin noissa runoissakin . . . mitä he lienevät. Olen minäkin lempinyt . . . mutta en minä nyt tiää, onko se sen makoisampaa kuun valossa . . .»

». . . Ja sitten ne kirjoittavat niin koreasti rakkauven hurmiosta, aivan kuin se olisi jotain taivaallista. En minä nyt tiää . . . siinähän mennee, kun ei makustele. Mutta minä nyt olenkin vain jätkämies, jätkästä leivottu kymppi . . .»

»Mutta semmoiset minusta on mainioita, joissa ronkkarautaa heilutellaan ja lasketaan vähän verta. En minä tiää . . . hyväksytkö sinä, joka näitä asioita vähän paremmin ymmärrät . . . mutta minuun se vaikuttaa aina kuin aamu-uinti nuotiolla vietetyn yön jälkeen . . .»

Minua hermostutti. Mikä se nyt pani muistamaan näitäkin keskusteluja? Minä olin kymppi Pääkköselle selittänyt runon rakennetta ja sanonut, että sen ensimmäinen edellytys on kauneus. On kaunista, kun rakastavaiset kuvataan kuun valossa. Se herättää tunnelmaa. Mutta — nyt minua ellos-

tutti. Johtuiko se siitä, etten ollut koko päivänä syönyt . . . ?

Hiukan surullisena astelin kotiin päin ja saavuin parahiksi illalliselle. Olipa hyvä, että kokoelmani käsitti jokapäiväisiäkin aiheita, — sellaisia kuin »Tupakkamalli» ja »Häntävyö» y. m. samantapaisia. Mutta niissäkin pujottelihe punaisena lankana aina joku erikoinen ajatus, — niinkuin esim. »Häntävyössä», jossa kuvailin konvenanssia, seurasääntöjä, nimittäen niitä seuraelämän »potuuseiksi».

Santra oli keittänyt ruisjauhoppuuroa ja sitä syödessäni haihtuivat epäilykseni. Ei voinut olla mahdollista, ettei »Runoryijyni» kelvannut.

Kolmisen viikkoa elin tuskallisessa odotuksessa. Kävin joka päivä postissa, mutta sitä kirjettä, jota odottelin, ei vain kuulunut.

Kunnes muutamana aamuna postineiti ojensi minulle hymyillen kuittilomakkeen ja kehoitti kuittaamaan.

Minä hölmistyin. Mitähän tämä merkitsi? Oliko kustantaja lähettänyt tekijäpalkkion jo etukäteen?

Vaikka tuosta hetkestä on jo kulunut useita vuosia, vapisee kynäni vieläkin, kun sitä muistelen. Ei ollut puhettakaan tekijäpalkkiosta, vaan kustantaja lähetti yksinkertaisesti käsikirjoitukseni — takaisin.

Minä ihmettelen, että vielä yleensä elän ja että olen tuon tapauksen jälkeen kyennyt passittamaan niin monta roistoa lukkojen taakse. Mistä olen saanut sen voiman, sen elämäntarmon?

Ihmettelen, että olen pystynyt kirjoittamaan pitkiä pöytäkirjoja ja pro memoriaita käräjäjutuista

— asiapapereita, joista esimiehiltäni olen saanut yksimielisen tunnustuksen. »Sellainen sujuva tyyli!» Mutta silloin — viisi vuotta takaperin — ei tyyli kelvannut.

Minä ihmettelen, että olen yleensä voinut nauraa ja leikkiä laskea, että minua vieläkin pidetään maailman hauskimpana seuramiehenä, jonka tuttavuudesta suuretkin herrat ovat ylpeitä. Ihmettelen sitä, että olen tuon tapauksen jälkeen vielä voinut kirjoittaa runoja ja kirjoittaa paljon.

Se johtuu siitä, että minä sittenkin olen runoilijaksi syntynyt, vaikka kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtaja murskasikin minut tuona kirkkaana syyskuun aamuna viisi vuotta sitten.

Käsi­kirjoitusta seurasi kirje, joka vieläkin on tallella pöytälaatikossani. Minä säilytän sitä tulevia aikoja varten, jotta jälkimaailma saisi nähdä, minkälaisia kustantajia Suomenmaassa eli ja vaikutti *anno Domini* 1918.

Mitäpä kirjoitti tuo oppinut herra?

Istahdin jokiahteelle muutaman pajupensa­aan siimekseen, joka oli minulle suonut monta kohtausta rakkaan Runottaren kanssa, ja tuossa muistojen paikassa avasin kolkon kirjeen.

». . . En voi kieltää, etteikö Teillä olisi taipumuk­sia . . . (»Niitä, niitähän minulla juuri onkin!» huusi ääni sisässäni.) . . . mutta muoto on vielä kovin kömpelö ja haparoiva, niinkuin itsekin tulette huomaamaan, kunhan tyynesti tarkastelette . . . (»En koskaan, en koskaan!») Sitäpaitsi ovat muutamat aiheenne — kuinka sanoisin . . . (»Niin . . . siinäpä

se on!») . . . kovin arkipäiväisiä . . . («Ohhoo, hyvä herra! Runoilija kirjoittaa vaikka tikusta!») . . . jotenka j. n. e.»

Hyvä! Erittäin hyvä! Yksi seikka, josta olen kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtajalle ikuisesti kiitollinen, on se, että hän sai minut sinä hetkenä suuttumaan, hirmuisesti suuttumaan. Minussa heräsi »Vahva-Kuuskoski» henkiin. Hyppäsin pystyyn, tartuin kiveen, jolla olin istunut (se painoi ainakin viisikymmentä kiloa), nostin sen ilmaan ja paiskasin jokeen. Se putosi mahtavalla pauhinalla ja lennätti suunnattoman vesiryöpyn ilmoille. »Siinä meni sinun runoutesi valtaistuini», vilahti päässäni kuumeinen ajatus. Menköön! Tällä pojalla oli vara pystyttää uusia, jos niikseen tuli!

Tyynnyin vähitellen ja tutkin kirjettä tarkemmin. Ja kuta kauemmin tutkin, sitä kylmemmäksi kävin, kunnes lopulta kajahutin taivaalle valtavan naurun.

Voi tuhannen tulimmaista! Voi sun seitsemän seppää, mikä hurskas yksinkertaisuus! Vai liian voimakkaita! Sitäkö kustantaja pelkäsi? Mitä tulisi maanviljelyksestä, jollei talonpoika voisi kulkea lantatunkion ohi oksentamatta? Miten kävisi etikan valmistuksen, jollei tehtailija voisi tottua tehtaansa kirpeään tuoksuun? Ja kuinka sodittaisiin maailmassa, jos sotajoukot pyörtyisivät ruudin hajusta? Vai nenäliina suun edessä! (Suun kauttako se herra hengitti?) Sitähän minä juuri olin tarkoittanutkin. Väkevää kuin pikiöljy ja paksua kuin terva! Muuten ei Suomen runopurren ollut yrittämistäkään ulapoille, koska se oli liian kauan maannut rantatörmällä ja

vuoti, vuoti armottomasti, herrojen kirjailijoiden paik-
kaillessa sitä kiinnelaastarilla.

Minä olin tarjoutunut purren korjaajaksi, mutta
minua ei huolitettu.

En muista, kauanko olin tuossa jokiahteella
istunut, kun Santra saapui paikalle. Hän oli lähtenyt
minua hakemaan. Oi, nainen, sinä miehen lohdu-
tukseksi annettu! Sinun povesi on se polstari, johon
haavoittunut uros kasvonsa kätkee, kun maailma
häntä potkii ja pahoinpitelee. Siinä Santran rinnoilla
itkin verisen tuskani suolaisen karvaiksi kyyneleiksi
ja sinä hetkenä minä ymmärsin Eevan luomisen.

Kerroin Santralle kaikki ja ojensin hänelle kir-
jeen. Hän luki sen tyyneesti, ihmeteltävän tyyneesti.
Hänen huulensa vain kalpenivat hiukan, — nuo
huulet, joita olin niin monta kertaa suudellut.

Hän levitti sylinsä ja minä heittäysin siihen.
Siinä jokiahteella rakkaan Ison Väylän varrella minä
makasin pää painettuna vaimoni syliin ja itkin kuin
lapsi, minä harmaapäinen mies, — itkin polttavan
tuskani pois. Ja kuta kauemmin itkin, sitä kevyem-
mäksi tunsin oloni. Paanne rinnan alla sulii kuin
lumikinos jokiäyräältä kevätauringon sitä lämmit-
täessä. Ja minä nousin kirkastunein katsein.

Iso Väylä! Sinä olet nähnyt minun riemuni,
joka on tulvinut kuin omat vetesi keväällä jäänlähdön
aikana! Iso Väylä! Sinä olet nähnyt minun tuskani,
joka on ollut syvä kuin kadotuksen kuilu, mutta josta
olen noussut ylös uusin voimin, selkein otsin ja katse
käännettynä kohti korkeutta, missä ikuinen Tuomari
asuu!

Iso Väylä! Sinun kasvojesi edessä ja ylläsi kaartuvan sinitaivaan alla, molempia rantojasi vartioivien ikivihreiden kuusten seisoessa todistajina olen vannonut pyhän valan:

»Ma laulan Pohjolasta,
jos kussa kuljenkin,
sen koskein kohinasta,
tuiskuista tunturin.
Ja jollen Sua laula,
ylistä ylväästi,
niin katketkoon mun kaula
ja kielen kantaki!

Tämän runopukuisen valan minä vannoin tuona hetkenä seisoessani Ison Väylän rannalla, hyljätty »Runoryijy» toisessa ja rakas Santrani toisessa kainalossani. Ja luulenpa, että sinä hetkenä katselivat meitä lempeästi taivaan enkelit ja että itse Isä-Jumalankin silmät olivat kyynelissä.

Sitten käännyin Santran puoleen ja sanoin hellällä äänellä: »Santra, tule kotiin. Minun suuntani on sama kuin ennenkin: Minä kirjoittelen.»

Johon vaimoni vienosti hymyillen vastasi: »Kirjoittele sinä vain, Aatami, kukapa sinua pystyy siitä kieltämään. Eihän sinun ole pakko lähetellä niitä alas.»

Asia oli päätetty. Minä jatkaisin runoilijakutsumustani siitä huolimatta, ettei minua oltu hyväksytty virallisten laulajien joukkoon. Päätin, etten enää vaivaisi kustantajia käsikirjoituksillani. Se oli minun mielestäni helmien heittämistä sikojen eteen.

Tätä lupausta en kuitenkaan jaksanut pitää. Olin liian heikko. Muutaman viikon kuluttua rupesi maailman kunnia minua taas houkuttelemaan ja minä lähetin runokokoelmani toiselle kustantajalle. Tein sen kuitenkin nyt paljoa tyynemmällä mielellä; en toivonut suuria enää. Muutaman viikon kuluttua sain teokseni takaisin kohteliaan kirjeen seuraamana, jossa kustantaja kehoitti minua kääntymään proosan alalle, koska kykyäni kaikesta päättäen viittasivat sinnepäin. »Vai niin», sanoin minä ja annoin »Runoryijyn» tehdä kiertomatkan kaikkien kustantajien luona, mutta samoilla tuloksilla. Jokaista palautusta seurasi kirje asianomaiselta kustannusliikkeen johtajalta. Yksi oli yhtä, toinen toista mieltä. Mutta — jos kokoaisiin eri kirjeissä annetut tunnustukset yhteen, olisin Suomen monipuolisin kirjailija ja voisin hyvin tulla ehdolle Nobel-palkinnon jaossa. Niin eri suuntiin kävivät kysymyksessäolevat arvostelut. Mutta yhdessä asiassa olivat kaikki yhtä mieltä: kirjaa he eivät voineet painattaa.

Olkoon! Tarvitsiko todella kaikkia painattakaan? Eikö moni runokokoelma maattuaan pöytälaatikossa kymmenet vuodet ollut kuitenkin lopulta kaivanut itselleen reiän sieltä ulos ja jonakin kauniina päivänä häikäissyt maailmaa säkenöivillä säkeillään? Joskin tämä tavallisesti tapahtui vasta asianomaisen runoilijan kuoleman jälkeen, niin se kuului maailman menoon ja siihen oli pakko alistua. Vasta jälkimaailma oli antava hyvityksen. Niin tulisivat syntymättömät sukupolvet kerran antamaan tunnustuksen Aatami Kuuskoskellekin ja

ylistämään häntä siitä, että hän runoillaan oli pysyttänyt Suomen kansan keskuuteen henkisen kauneuden kodin, jossa runouden nektari ja ambrosia olivat kaikille tarjona.

No niin — minulla oli toki lämmin vuode ja riittävät polttopuut epäonnistumisestani huolimatta, — realiteetteja, jotka puuttuivat niin monelta runoilijalta. Päähuoli oli vain leivästä. Mutta siitäkin pulasta selviydettiin pikemmin kuin osasimme Santaran kanssa aavistaakaan.

... kertas ennen — ettei hän vettänyt vertoja isällään.
Hän hiki aivan pinta-olosuhteista, oli opettajan
monien asioiden kohdalla, puhuessaan etupäässä
siihen uskollisuuteen, jota vainaja oli toiminnassaan
osoittanut.

Minä olin niin järkyttynyt, ettei minulla ollut
päättävää lausua. Sitten minä tulin riuhojen
ruusukävelyille viisipäiväisenä moni-

XI.

MINUSTA TULEE KIERTÄVÄ KONSULENTTI,
MUTTA SAAN TOIMINTANI LOPUTTUA
RUNOILIJAN NIMEN.

Samoihin aikoihin kuin sain »Rünoryijyni» ta-
kaisin, kuoli vanha opettajani ja isällinen ystäväni
Uljas Kunnas. Olin iloinen siitä, ettei hän ehtinyt
saada kuulla vastoinkäymisestäni, sillä ennemmin
taikka myöhemmin olisin minä sen hänelle kuitenkin
kertonut. Nyt iloitsin siitä, että hän oli saanut
rauhassa ummistaa silmänsä minun huolteni synki-
tyttämättä hänen viimeisiä hetkiään.

Hautajaiset muodostuivat juhlallisiksi. Niihin
otti osaa melkein koko pitäjä, sillä opettaja Kunnas
oli palvellut seurakuntaa viisikymmentä vuotta ja
saavuttanut yleisen kunnioituksen. Kirkkoherra Hill-
binger nuorempi siunasi haudan, puhuen vainajan
muistolle. Vanha Hasael-rovasti oli puolikymmentä
vuotta sitten kuollut ja hänen poikansa Odo oli va-
littu kirkkoherraksi hänen jälkeensä. Minä kuun-
telin tarkkaavaisesti, mitä Odo-pappi puhui ja tein
sen havainnon — jonka olin tehnyt jo niin monta

kertaa ennen — ettei hän vetänyt vertoja isälleen. Hän liukui sängen pintapuolisesti ohi opettajan monien ansioiden, kohdistuen puheensa etupäässä siihen uskollisuuteen, jota vainaja oli toiminnassaan osoittanut.

Minä olin nim. kirjoittanut runon, jonka olin päättänyt haudalla lukea. Siinä minä runouden runsaskätisyydellä ylistin opettaja-vainajan monipuolisia avuja, mikä minun mielestäni oli paikallaan, koska Uljas Kunnas oli todella ollut harvinainen ilmiö paikkakunnalla. (Rakkaat runottaret eivät siis olleet minua hyljänneet, vaikka kustantajat olivatkin, — seikka, joka vääjäämättömästi osoittaa, keiden puolta nuo lahjomattomat aina pitävät.)

Kun siis hautakumpu oli luotu umpeen (johon vakavaan toimitukseen minäkin osaltani otin osaa) ja seppeleet laskettu, vedin povestani paperin, rykäisin kuuluvasti, paljastin pääni ja astuin kummun ääreen.

Loin katseeni yli monisataisen saattojoukon, joka jännityksellä odotti, mitä minulla olisi sanomista. Sitten aloitin kaikuvalla äänellä:

»Arvoisat läsnäolijat! Tämä vainaja, jonka kummun olemme juuri peittäneet ja kukilla koristaneet, oli siksi harvinainen mies, ettei liene liikaa, jos hänen haudalleen lasketaan runoseppelekin. Vainajan entisenä oppilaana olen tällaisen seppeleen solminut. Minun suotanee se nyt tässä esittää?»

Kukaan ei luonnollisesti vastannut mitään (niinkuin oli sopivaakin) ja minä rykäisten pari kertaa kaikuvasti aloitin:

»Sankarisielu.

Runo opettaja Uljas Kunnaan muistolle,
kirjoittanut A a t a m i K u u s k o s k i.

Ei yksin mailman tappotanterilla,
miss' tykit jyskää, pyssyt paukkuvat,
ei yksin mailla kuolon kattamilla,
miss' Tuonen harmaat hallit haukkuvat
vain osoiteta suurta sankaruutta.
Myös rauhan työssä miehen kuntoisuutta
kysytään, katsotaan ja kaivataan.

Kun täällä torkuttiin ja maailmasta
ei ollut kellään aavistustakaan,
sai tänne mies kuin taiston tuoksinasta
ja avas meille ovet Onnelaan,
niin — Onnelahan opin, valistuksen,
kun tunsimme vain kirkon katkismuksen.
Nimensä säilyy aikakautten taa.

Hän opettaja oli mailman parhain,
sen tunnustuksen meiltä hän nyt saa.
Jos saimme luokseen myöhään taikka varhain,
hän meille näytti tiedon sukkelaa,
se kuinka elon kangaspuissa puikkii.
Siks meille nyt, ah, onnen tähti tuikkii:
Me tiedon puusta söimme vahvasti.

Hän meille näytti, kuinka pellot kasvaa,
jos vuoroviljelystä vuovataan.
Hän meille näytti, kuinka paljon rasvaa
tuo maito, jos se separeerataan.
Hän vakuutukset hengen, omaisuuden
otatti meillä, avas elon uuden
näin säästäväiseen, hyvään elämään.

Hän poissa on. Portilla kolkuttaapi
 nyt taivahan: »Kai sisään tulla saan?»
 Jos milloinkaan, niin nytpä luvan saapi
 patistaa Pyhä Pietar' avaamaan.
 »Ken siellä?» »Tää on opettaja Kunnas.»
 »Vai niin. Mut onko sulla taivaan lunnas?»
 »Se työni on, mi jälkeheni jäi!»

Astuin syrjään hautakummun äärestä ja rupesin tarkkailemaan, minkä vaikutuksen runoni oli läsnäolijoihin tehnyt. Huomasin Odo-papin otsalla synkän pilven. Minua uhkasi siis ukonilma siltä taholta.

Ajattelin jo hiipiä tieheni, mutta seuraavassa silmänräpäyksessä häpesin. Minäkö, joka äsken olin ylistänyt sankarisielua, vetäytyisin raukkana syrjään vaaran uhatessa, — olkoonpa, että tuo vaara uhkasi niinkin arvovaltaiselta taholta kuin kirkkoherra Odo Hillbingerin. Minä siis jäin ja rupesin miettimään, mikä kohta runostani oli saanut hänen korkeastioppineen otsansa rypistymään.

Olin varma, että se oli tuo kohta, jossa puhuttiin kirkon katkismuksesta. Mutta siinä erehdyin. Se olikin runoni viime värssy.

Kun olimme poistumassa hautuumaalta, viittasi kirkkoherra minulle ja vei syrjään. Välillämme syntyi seuraava keskustelu:

Kirkkoherra: »Teidän runonne oli luvalla sanoen hiukan omituinen.»

Minä: »Mitä kirkkoherra tarkoittaa?»

Kirkkoherra: »Tarkoitan runonne loppua erikoisesti.»

Minä: »Pyydän selittämään tarkemmin.»

Kirkkoherra: »Te annatte opettaja Kunnaan vedota töihinsä, kun häneltä tiedustellaan pääsymahdollisuuksia taivaaseen. Te esitätte näin ollen suuren ja vaarallisen harhaopin, että nim. ihminen pelastuisi omilla ansioillaan.»

Minä: »Mutta kyllä kai kirkkoherra myöntää, että runoissa vallitsee hiukan suurempi vapaus kuin saarnoissa?»

Kirkkoherra: »Ikävä kyllä se on totta. Mutta tällaisessa tilaisuudessa kuin tämä. Te häpäisitte vainajaa, jonka perusominaisuuksiin kuului vaatimattomuus.»

Tunnustan joutuneeni hetkeksi hämilleni. Mutta sitten vastasin

Minä: »Se on kyllä totta, mutta ajattelen, että ihminen haudan tuolla puolen käsittää hiukan enemmän kuin täällä. Siis — mitä vainajaan tulee — hän ymmärtää hyvän tarkoitukseni, vaikka myöntäisikin kirkkoherran uskonnollisen vakaumuksen paremmaksi.»

Kirkkoherra: »Ei ole kysymys paremmuudesta. Joko tahi. Joko teidän tai minun mielipiteeni.»

Minä: »Siinäkin tapauksessa . . . minä olen tyytyväinen, jos vain kirkkoherra myöntää opettaja Kunnaan nyt käsittävän enemmän kuin eläessään.»

Kirkkoherra ei vastannut mitään. Nyt oli hänen vuoronsa joutua hämilleen. Minun viimeinen sanani vetosi voimakkaasti hänen teologiaansa eikä hän siis voinut sanoa mitään.

»Ehkä meillä on tilaisuus joskus toiste keskustella näistä kysymyksistä. Ne ovat elämän keskeisiä», sanoi hän viimein ja nosti lakkiaan.

»Kernaasti minun puolestani», myönsi minä, vastasin kohteliaasti hänen tervehdykseensä ja läksin.

Minua pyydettiin surutaloon kahville, mutta mieleni oli painahtanut alakuloiseksi. Siihen oli vaikuttanut edelläkertomani keskustelu. Väärinkäsityksiä joka taholta. Nyt sain papitkin niskaani ja syynä siihen oli viaton runonpätkä.

Opettajanrouva kuitenkin kiitteli minua kovin. Hän kehui runoani kauniiksi. Hän puolestaan oli oikein ymmärtänyt lopun: minä olin tahtonut tuon runokuvan kautta vain alleviivata hänen miesvainajansa ansioita. Tunsin kiitollisuutta häntä kohtaan ja puristaen lämpimästi kädestä jätin hänelle hyvästit.

Mutta en ollut ehtinyt pitkälle, ennenkuin joku huusi jälkeeni. Minä rupesin jo hermostumaan. Oliko joku uusi vastalauseenpanija tulossa?

Se oli Perä-Pohjolan maatalousseuran sihteeri, opettaja Kaunisto, oikein sitä kansakouluopettajain leuhkinta lajia. Aavistin myrskyn nousevan ja minä päätin antaa tuota leuhanteerausta hyvästi korville, jos hän rupeaisi runoani repostelevaan.

Mutta — hämmästykseni oli suuri, kun hän mitä ystävällisin hymy huulilla rupesi kiittämään runoani, ylistelemään sitä taivaaseen asti. Se oli hänen mielestään parasta, mitä hän milloinkaan oli kuullut taikka lukenut ja hän oli lukenut paljon. Hän näki

minussa uuden Runebergin, joka olin vielä antava kansalleni suuren henkisen testamentin.

»Kuivasta katajastakin tervaa lähtee», ajattelin minä. »Siinä sinä totisesti olet oikeassa.»

»Minulla on hiukan asiaa Teille, herra Kuuskoski. (Ettekös Te oikeastaan ole puolalaista syntyperää... Kuczkowsky... tai jotakin sinne päin? Silloinhan on päivänselvää, mistä runoilijalahjanne ovat peräisin. Sienkiewicz... Żeromski... ah! minä kyllä tunnen nuo...). Katsokaapas, meillä ei nykyään ole ketään kotitalouskonsulenttia. Entinen otti eron ja muutti alas... (Mjah!... sinne haluavat kaikki...) Uusia hakijoita ei ole ilmestynyt. Johtokunta, jonka sihteeri minä olen (hän painosti sanaa »minä») on ajatellut täyttää viran väliaikaisesti... (Oikeastaan se on minun aloittees-tani.)... jos vain löytyisi sopiva henkilö, joka ot-taisi sen vastaan. Minä muistin Teitä, herra Kuuskoski...»

Olin hämmästynyt. Minäkö neuvomaan soppien keittoa ja marjahillojen valmistusta? Sehän oli hävytöntä!

Olin jo vastaamaisillani terävästi, kun opettaja Kaunisto keskeytti minut.

»Tointa on ennen hoitanut nainen, mutta nyt on ajateltu miestä. On tultu siihen kokemukseen, että naiset panevat liian suurta painoa ruuanlaittoon eikähän se täällä meidän puolella vetele. Kansalla on omat käsityksensä. Mutta meidän tarkoituksemme olisi, että neuvoja kohdistaisi työnsä enemmän koti-teollisuuden kohottamiseen, kuten rekien, veneiden,

astioiden y. m. sellaisten valmistukseen, ja siinä työssä olisitte Te, herra Kuuskoski, paikallanne.»

Huomautin, etten elämässäni ollut tehnyt yhtään rekeä, puhumattakaan veneistä.

»Ei haittaa», vastasi ystävällinen sihteeri. »Teidän tulee vain pitää esitelmiä näistä asioista... herättää harrastusta. Katsokaahan... se on vähän niinkuin runoilijan työtä...»

Minä en tavallisesti ole tuuminut pitkään. Olen lyhyesti, mutta perusteellisesti harkinnut tilanteen ja sitten tehnyt päätökseni.

Suostuin ehdotukseen ja asia sovittiin kättä lyöden. Palkka oli kyllä minun mielestäni pienempuoleinen, mutta pääsisinhän käsiksi kansanvalistustyöhön, johon runoilijatoimintani kautta olin oikeastaan pyrkinytkin.

Sanomattakin on selvää, että Santra ihastui suuresti tästä uutisesta. Olihan nyt jälleen tiedossa jokapäiväinen leipä, vaikka niukkakin.

»Mutta pystytkö sinä, rakas Aatami?»

Tuo yksinkertainen sielu epäili, pystyisinkö minä.

Minä nauroin.

»Aatami Kuuskoski pystyy vaikka presidentiksi, jos niin tarvitaan. Minä runoilien itseni läpi!»

Sillä oli se asia sovittu. Minä rupesin valmistelevaan esitelmääni ja viikon perästä lähdin ensimmäiselle kierrokselle.

Olin etukäteen ilmoittanut tulostani ja naapuri-pitäjän kirkonkylän koulusali oli ahdinkoon saakka täynnä kansaa. Suurin osa oli minulle vanhoja tut-

tuja, sillä henkivakuutustarkastajana olin kiertänyt nämä seudut kymmeneen kertaan.

Nousin kateederiin ja aloitin. Esitelmäni aineena oli »Venepuita kaatamaan!»

Olin lukenut Vihtori Peltosen »Puhetaidon» ja painanut mieleeni sen monet ja tärkeät opetukset. Nyt minulla oli erinomainen tilaisuus toteuttaa niitä käytännössä.

Aloitin tyvestä t. s. puhuin aluksi veneestä ja sen kehityksestä ylimalkaan. Huomautin, että jos ei olisi olemassa vettä, ei tarvittaisi venettäkään. Mutta nyt kun maapallollamme oli niin paljon vesistöjä, oli ihmiskunnan ollut pakko ruveta veneitä veistämään.

Kuka ensimmäisen veneen rakensi, siitä eivät aikakirjat ole jättäneet meille tietoa. Kaiken todennäköisyyden mukaan se on ollut esi-isämme Aadam, koskapa Paratiisissa on ollut kolme jokea, Piison Giihon ja Hiddekel. Mitenkäs mies olisi muuten näiden yli päässyt.

Siirryin sitten kuvaamaan veneen kehitystä, huomioonottaen puheessa välttämättömän »paisutuksen». Pienestä, sikaruuha muistuttavasta purtilosta se oli kehittynyt nykyaikaiseen superdreadnoughtiin saakka. Mutta — ennenkuin se oli tämän viimeksimainitun kehitysasteen saavuttanut, oli sillä ollut monta välimuotoa.

Mainitsin näistä muutamia: kanootti, kaleeri, fregatti ja linjalaiva. Kuvasin tarkkaan Kolumbuksen »Santa Marian», kunnes pääsin nykyaikaiseen »Olympic'iin» ja »Titanic'iin», maailman tähän asti tunnetusti suurimpaan laivaan.

Kuvasin vaikuttavasti viimeksimainitun surullisen kohtalon. Kuulijani heltyivät niin, että kun olin päässyt tämän osan loppuun, kuului juhlasalista voimakas itkun hyrske.

Pidin taidepaussin, jonka kestäessä varovasti kuivasin silmiäni, sillä olin itsekin tullut liikutetuksi puheestani. Sitten vilkaisin kelloa ja säikähdin: olin kuluttanut näihin alkuvalmistuksiin kokonaisen tunnin. Koska kuulijakunta oli noin pehmeäksi muokattu, päätin takoa raudan kuumana ollessa.

»Kansalaiset, perä-pohjolaiset!» jatkoin. »Meistä on ruvettu sanomaan, että meillä kohta on peukalo keskellä kämmentä. Meistä enää aniharva mies pystyy itse venettä rakentamaan. Nuo vanhan polven suuret mestarit, »Vene-Aapot», »Juurikka-Tuomaat» ja »Paju-Lassit» ovat kuolleet. He nukkuvat nurmen alla. Tuonen lautturi on kuljettanut heidät veneessään siihen maahan, josta ei enää palata. Missä ovat heidän seuraajansa?

»Yksi ja toinen yrittää, mutta taitoa puuttuu. Vain pahanpäiväisiä raiskioita¹ lojuu jokiemme rannoilla venevalkamissa. Niillä ei uskaltaisi enää isommille vesille lähteä. Vain joku harva tutiseva vanhus pystyisi vielä veneen tekemään, mutta häneltä puuttuu voimia. Eivätkä nuoret välitä asiasta. On aika ryhtyä työhön! Meidän on perustettava venemestarien pyhä ammattikunta, joka valmistaa veneitä ei ainoastaan omaa maakuntaa, vaan myös

¹ Huomaan tässä kohden isosti liioitelleeni, mutta puhe-
taidon salaisuuksiinhan kuuluu »huipistus» t. s. käyttää tar-
koituksellisesti liian voimakkaita värejä.

koko Suomea varten. Perä-Pohjolan kaksilaitainen jokisukkula kunniaan! Tunnettakoon meidät käsi-aloistamme kautta maan! Sanottakoon Satakunnassa, kajautettakoon Karjalassa: 'Eläköön perä-pohjolainen kaksilaita!'

»Siis:

Kun maatalousseura lähettää ammattimiehen opettamaan jaloa veneentekotaitoa, niin joka mies kouluun! Silloin kajahtakoon laulu:

'Nyt, miehet, kirves kouraan
ja venepuita kaatamaan!
Ja koko Perä-Pohja
kaksilaitaisia laittamaan!
Niin viemme taidon maineen
yl' laajan Suomenmaan
ja lailla suuren laineen
kohoomme kunniaan!'

Olin vasiten sepittänyt tämän runonpätjän puheeni loppuun, sillä tiesin omasta kokemuksestani, että runollinen innostus menee päähän kuin häkä. Ja niinpä kävikin.

Kajahtivat mitä valtavimmat suosionosoitukset. Taputettiin käsiä ja poljettiin permantoa. Kävi samanlainen jymy kuin jäänlähdön aikana Isossa Väylässä. Mutta — oli sulanutkin rintojen routa.

Astuin alas kateederista ja esitin, että laulettaiisiin »Väinölän lapset».

Opettaja aloitti laulun ja kohta vyöryi sävelukkosen voimalla salissa, niin että seinähirret vapisivat. Niin valtavaa laulua ei liene tuossa koulusalissa

konsana kuultu, sillä vesi siinä kiihahti silmänurkkaan ihan väkisellä.

Ensimmäinen rynnäkkö oli tehty. Oli vain jatkettava samaan suuntaan. Minä kiertelin kylästä kylään ja joka paikassa syttyi suuri innostus. Puhuin veneiden teosta, rekien ja puuastioiden valmistuksesta enkä unohtanut kirvesvarttakaan, joka näihin saakka oli ostettu kauppiaan puodista.

Nyt vannoivat isännät ja talojen pojat: Ei ole kauppias enää hyötyvä kirvesvarsien kaupalla, vaan ne tehdään tästä lähtien itse niinkuin ennen, vanhan polven aikaan.

Esitelmämatkani kesti kolme kuukautta, mutta se aika oli kulkua voitosta voittoon. Matkani loppussa saatoin ilmoittaa maatalousseuralle: »Tulin, näin, voitin! Ei muuta kuin lähettäkää neuvoja vain, niin veneitä ja saavia syntyy kuin sieniä saateella. Sillä maa on avoinna.»

Näillä matkoilla oli minulla muuten erinomainen tilaisuus lausua runojani. Melkein joka esitelmään soveltui joku runonpätkä. Minä valaisin siis esityksiäni milloin tukkilaislauluilla, milloin jollakin lyhyemmällä ballaadilla, riippuen siitä minkälaisissa maailmoissa kulloinkin vaelsin. Kansa kutsui minua ensi alussa konsulentiksi, mutta vähitellen rupesi se nimitämään minua runoilijaksi. Ja tämä nimitys on paras palkinto, mitä olen tuosta työstä saanut. Minun kansani, minun rakas Perä-Pohjolan kansani oli antanut minulle runoilijan nimen. Se oli paljon, se oli enemmän kuin olin osannut odottaa. Mutta minä olinkin runoilut kotiteollisuusaatteen heidän sydä-

miinsä. Olin ratsastanut Pegasuksellani heidän pirttiensä läpi ja jättänyt jälkeeni ihailun ja yleisen kunnioituksen. Siinä selitys kotiteollisuuden nopeaan elpymiseen Perä-Pohjolassa.

Vielä tänäkin päivänä kuuluu Rajalan talossa Ylirannan kylässä löytyvän kolmen kannun vetoinen viilipytty, josta ystäväni kirkkoherra Teofilus Tienäyttävä on kerran syönyt. Ystäväni ihmetellessä pytyn valtavaa kokoa oli talon isäntä huomauttanut: »Se on niitä runoilijatalven tuotteita . . . siltä ajalta, jolloin se Aatami Kuuskoski täällä luennoi. Siitä on syönyt kerran maaherra ja kerran piispa ja nyt syö kirkkoherra, kun kuultiin, että tulisitte täällä käymään.»

Kuten tästä näkyy, elää runoilijamaineeni Perä-Pohjolan laajoilla mailla. Olen jo eläessäni saanut muistomerkin itselleni — useampiakin. (En tarkoita sitä pronsista rintakuvaa, jonka kuvanveistäjä Kottu on minusta valmistanut.) Sillä enpä usko isosti erehtyväni, jos oletan, että noita pyttyjä ja saaveja on useampiakin, joiden syntysanat Muusa on minun kauttani lausunut. Ja olenpa melkein varma, että Perä-Pohjolan jokia puikkelehtii moni vene, joka vielä humisisi metsän puina ilman minun kiertomatkaani, mutta nyt hursaltaessaan kivieliön kuohuja alas kuu-
luttaa minun kunniaani.

XII.

HAEN NIMISMIEHENVIRKAA JA PÄÄSEN
 KUIVALAAN. TULEN YSTÄVÄKSI
 RUNOILJOITTEN JA TAITEILJOITTEN
 KANSSA.

Konsulentin toimi ei siis tullut pitkäaikaiseksi. Sillä kolmen kuukauden ajalla, joka siihen oli kulunut, oli ollut merkitystä sekä maatalousseuralle että minulle: olin lyönyt runoilijana itseni läpi korkeamman forumin edessä kuin sen, minkä kustantajain ahdaspäinen joukko muodosti. Itse kansa oli antanut minusta arvostelunsa. Ja eiköhän vain tässäkin tapauksessa pitänyt paikkaansa vanha totuus, että »kansan ääni on Jumalan ääni»?

Mutta runoilijatoiminnallakaan ei elä, jos se ei tuota leipää. Sen olin kokenut. Ajelehdin jälleen virattomana ja kyynelten vaot rakkaan Santrani kasvoilla osoittivat, ettei hän tuntenut itseään onnelliseksi runoilijan puolisona. Ei siis auttanut muu, kuin ruveta katselemaan uutta »viheriää oksaa», jonka varassa saattaisi tirskuttaa.

Sanomalehdistä huomasin, että Etelä-Suomessa, lähellä pääkaupunkia, oli nimismiehevirkka avoinna.

En ymmärrä, kuinka tuo uutinen erikoisesti pisti silmäni, mutta minä jäin asiaa miettimään. Eihän minulla ollut koulutodistuksia, mutta sittenkin arvelin, että minun sopisi yrittää. Olinhan palvellut järjestysmiehenä kymmenen vuotta ja minulla oli siitä virasta hyvät todistukset. Vaikka »Kannon» puulaaki olikin minut erottanut, ei inspektori ollut viitsinyt »papereitani pilata», niinkuin hän sanoi. Rakensin myös toiveeni sille pohjalle, että puheenaolevan läänin maaherra oli mieskohtainen tuttavani. Hän oli aikaisemmin toiminut lauttauspäällikkönä Ison Väylän varsilla ja minä olin joutunut monta iltaa viettämään hänen kanssaan tukkikämpillä. Näihin seikkoihin luottaen panin paperini postiin.

En ollut maininnut Santralle mitään koko puuhasta. En halunnut turhan vuoksi tehdä häntä levottomaksi.

Kun hakijat oli lehdissä mainittu, piiloitin Santralta sen kappaleen »Ristiniemen Sanomia», jossa uutinen oli. Mutta saihan hän sen tietää kylällä.

»Mitä sinä nyt taas olet ruvennut hulluttelemaan? Vai nimismieheksi! Miksi et jo yhdellä tiellä hakenut maaherraksi?» raivosi hän.

Minulle muistui kansakouluvihosta mieleen lause: »Xantippa, Sookrateen vaimo». En kuitenkaan puhunut siitä, vaan lausuin tyyneesti:

»Ei ole auki sellaisia virkoja nykyjään.»
Siitä hän kiukustui yhä enemmän ja tällöin taisi tapahtua toisen kerran avioliittomme aikana, että minun oli mentävä sängyn alle.

Muutamana päivänä juoksuttaa sitten lennätinkonttorin poika minulle sähkösanoman. Onneksi ei Santra sattunut sillä kerralla olemaan kotona.

»Osaatteko ruotsia?» seisoi paperissa kaikessa lyhykäisyydessään.

Jaa-ah — siinä oltiin. Kaksikielisyyden kirottu kummitus ratsasti selässäni ja tiukkasi, osasinko »venskaa».

Kirosin hengessäni. Miksi piti tässä maassa vallita niin kurjat olot, että virkoihin pääsemiseksi vaadittiin vieraan kielen taitoa? Eikö rakkaassa Suomessa tultu maan omalla kielellä toimeen, kun virkamiesten piti osata »venskat» ja »vassokuut», ennenkuin leipä lähti? Hyvää päivää, Aatami Kuuskoski, osaatko kiinaa?

Minua suututti. Vörpannate venska Folkbardiet. Voor te loov at vara?

Mutta sitten minua rupesi asia huvittamaan. Ehkä tämä ei niin mutkallinen juttu ollutkaan, kunhan tarkemmin mietti. Annapas olla. Olihan sitä toisinaan venskaakin viskely, kun oli sattunut pari runoilijaryyppyä päähän. Mahtoiko tuo niin vaikea taito olla?

Rupesin miettimään. Leipä oli ruotsiksi »pröö» ja sitä hän minun ei tarvinnut ruotsiksi pyytää, jos se kerran viran mukana seurasi. Hyvää päivää oli »kutaa» ja hyvästi »atjöö». »Kan tu laanu finska?» sisälsi taas taas selvän ja suoran kysymyksen asiamiehelle, joka esiintyi ruotsiksi. Kohteliaana henkilönä hänen oli pakko kääntää keskustelu suomeksi, ja sillä oli asia autettu.

Ja — muuten, eikö nimismiehen virassa ollut sittenkin pääasia, että pystyi ottamaan miestä kauluksesta, jos niin tarvittiin?

Totta kai.

Marssin lennätinkonttoriin ja lähetin seuraavan sähkösanoman:

»Maaherra

Helsinki.

'Jos luistakaan ei yhtä loistavasti
ah kieli Svean, kuin tää suomi luistaa.
Ma ruotsalaista kauluksesta puistaa
osannen silti yhtä uljahasti.

Aatami Kuuskoski.»

Palasin kotiin tyytyväisenä. Olin jo hengessä näkevinäni maaherra Tojkanderin hymyilevän naaman, kun hän näyttää sähkösanomaani lääninsihteerille. »Tuota ei taidakaan joka poika! Runomitassa vastaa, jukoliste! Sellaisia nimismiehiä ei joka oksalla kasva.»

Enkä minä erehtynytään. Viikon perästä luin lehdistä, että »nimismiehevirkkaan Kuivalan kauppaan on viidestätoista hakijasta nimitetty ent. järjestysmies Aatami Kuuskoski Ristiniemeltä.»

Vein lehden Santralleni ja sanoin:

»Luehan tuosta.»

»Mitäs merkillistä siinä nyt sitten on?»

»Lue!»

Santra asetti lasit nenälleen ja luki. Pitkään aikaan hän ei puhunut mitään. Sitten puhkesi »myrsky».

»Kuka ilkimys on tuollaista lehtiin pannut?»

Rauhoitin häntä. Ei se ollut ilkityötä; se oli totisinta totta. Minut oli nimitetty nimismieheksi. Hei, Santra, oliko sinulla sopivia leningeitä, kun mentiin maaherran luo ensi visiitille?

Santra ei tahtonut ottaa uskoakseen. Nimismieheksi? Sehän oli ihmeiden ihme.

Niin — ja siitä sain kiittää Pegasustani, sillä sehän ratsasti vaikka itse presidentin linnaan. Tiesi vain, vaikka vielä ministerinä pohottaisi Aatami Kuuskoski. Olihan Odo Hillbingerin koulutoveri Eero Yrjö Putikkakin päässyt ministeriksi ja kirkkoherran kertoman mukaan hän oli kouluaikanaan ollut täydellinen Nummisuutarin Esko. Miksi en sitten minä, joka olin tunnetusti etevä ja lahjakas mies. Eero Yrjö Putikka ei tietääkseni ollut esim. kirjoittanut yhtään ainoata runoa. Mitähän kustantajat silloin sanoisivat?

»Jassoo . . . se on herra kulkulaitosministeri? Ja yhäkö herra ministeri on yhtä uskollinen muusain palvelija . . . ? Tota noin . . . »Runoryijy» . . . se on erittäin kaunis nimi . . . harvinainen . . . hieno . . . esteettinen. Kyllähän . . . me, tota noin . . . mielellämme, jos vain herra ministeri suvaitsee kirjoittaa . . .»

Muistan erinomaisesti tuon ilonpäivän jälkeisen aamun. Tuntui niin omituiselta . . . aivan kuin en olisi ollut oma itseni. Edellisestä illasta oli kulunut niin mahdottoman pitkä aika ja unissani minä olin häärännyt nimismiehevyrässä vallan vimmatusti ja syyttänyt ihmisiä joukkokaupalla. Kun Santra toi minulle aamukahvini, lausuin hymyssä suin:

»Tämä nimismies herää ensimmäistä kertaa.»

Santrakin hymyili.

»Sinä et sitten koskaan muutu, vaikka sinusta tehtäisiin keisari.»

»En», ajattelin. Siinä oli Santra aivan oikeassa.

Asia herätti paikkakunnalla suurta huomiota. Se ei ollut vallan jokapäiväinen tapahtuma. Naapurit kävivät onnittelemassa, mutta minä vastasin naurussa suin:

»Alkua tämä vasta on, rakkaat ystävät.»

»Se aikoo vielä korkeammalle kiivetä!» kirkui Santra. »Hulluksi se on tullut koko ukko!»

Mutta minä ajattelin Parnassoa, runoilijoitten taivasta. Se oli päämääräni.

Meille tuli tavaton kiire myydä mökkimme ja laittautua lähtökuntoon.

Lähtöpäivän aattoillaksi olivat tuttavat laittaneet meille pienet kahvikekkerit. Kirkkoherra Hillbinger piti minulle puheen, Raamatullista kieltä käyttäen hän vertasi minua Daavidiin, josta tuli kuningas. Hän kehoitti minua muistamaan, että valta on edesvastuullinen lahja, jota on taiten käytettävä.

Eikä Odo-papin — sikäli kuin hän on minun kohtaloitani seurannut — ole kertaakaan tarvinnut punastua puolestani. Minä olen käyttänyt valtaa, mutta hillinnyt ruumiilliset voimani tässä niinkuin puulaakin aikuisessa järjestysmiehen virassakin. Sillä vielä nytkin viisikymmentä täytettyäni nostan miehen seinää vasten koska ja missä tahansa. Ja kun kerran olen vetäytyvä vanhuuden ansaittuun lepoon, olen vakuutettu, ettei ruotsalaisilla paremmin kuin

suomalaisillakaan tule olemaan mitään mielikarvautta minua kohtaan. Sen todistaa minulle parhaiten viisikymmenvuotispäivänäni saamani lahja, hopeiset kirjoitusneuvot, joihin molemmilla kotimaisilla kielillä on kaiverrettu: »Nimismies Aadam Kuuskoskelle humanisesta käyttäytymisestä. Kuivalan kauppalan asujamisto.»

Me siis muutamme. Matkasta en rupea kertomaan. Sen vain tunsin, että runouteni kultaiset maat, joilla olin puolivälin viidettäkymmentä vuotta vaellellut, jäivät nyt. Ja kyynel silmänurkassa minä toisen luokan vaunun portailta katselin, kuinka Ristiniemen vaarat häipyivät näköpiiriin taa.

Joulukuun ensi päivänä otin viran vastaan. Syyskäräjät olivat tänä vuonna lykkääntyneet tavallista myöhempään. Ne sattuivat heti kuukauden alkuun.

Ruskea, vastaostettu salkku kainalossa ja nimismiehen uuden uutukainen virkapuku päällä minä marssin käräjätalolle. Saavuttuani avaraan eteiseen, joka oli käynnä kansaa, loin majesteettillisen katseen yleisöön ja huomasin, kuinka kaikkien päät paljastuivat.

»Hyvää päivää!» lausuin aryokkaasti. »Minä olen uusi nimismies ja vaikka kohtaammekin täällä, toivon, että voimme veljinä kohdata toisemme.»

Katseeni ylhäisyys ja ääneni lempeä kaiku tuntui tekevän hyvän vaikutuksen, koska väkijoukosta kuului hyväksyvää hyminää. Eräs nuori mies vain virnisteli, mutta minä musersin hänet katseellani siihen paikkaan. Arvelin hänen kuuluvan siihen

joukkoon, jolla syytettyjen penkille joutuneena oli hiukan vaikea uskoa »veljeyteen». Enkä erehtynyt-kään, sillä ensimmäinen, jonka »ruuattoman pöydän» ääressä kohtasin, oli äskeinen virnistelijä.

Käräjät onnistuivat erinomaisesti. Minä, jolla tällä alalla oli jo entuudestaan mitä monipuolisin kokemus Ristiniemen ajoilta, hoidin tehtäväni loistavasti. Syytin ponnella ja peräänantamattomuudella, mutta — milloin vain ilmeni hiukankin lieventäviä asianhaaroja, — olin ensimmäinen alleviivaamaan niitä. Ja niitähän ilmeni joka jutussa. Saavutin heti ensi esiintymiselläni sekä istuvan tuomarin että lautakunnan yksimielisen tunnustuksen.

En mahtanut mitään sille, että parikymmentä henkilöä pääsi viettämään joulua lukkojen taakse. Mutta — jos he vain olivat puoleksikaan panneet merkille, millä inhimillisyydellä minä olin syyttäjänä esiintynyt, he varmaan söivät joulupuuronsa yhtä tyytyväisinä kuin minäkin.

Minulla olisi paljon kertomista tältä ensimmäiseltä vuodelta nimismiehenä ja toimeenpanevan vallan edustajana. Mutta kun mieleni ja harrastukseni ovat aina pyrkineet suuntautumaan runouden purppuraista taivasta kohti, sivuutan virka-asiat ja kerron vain sellaista, mikä tavalla tai toisella on yhteydessä näiden harrastusten kanssa.

Jo ensimmäisenä vuonna tutustuin melkein kaikkiin Kuivalassa asuviin taiteilijoihin. Niitä oli suuri joukko. He olivat hyljänneet pääkaupungin humun ja vetäytyneet maalle taidetta palvelemaan. Vanhoja veteraaneja kuluneissa puvuissa, sellaisia kuin esim.

Jouko Touko ja Rietin-Kaapo. He olivat näppäilleet lyyraansa Suomenmaassa jo kolmisenkymmentä vuotta, mutta en huomannut heitä missään suhteessa itseäni etevämmiksi. Kaipa juuri tästä syystä he heti ensi tutustumiselta liittyivät seuraani, sillä runoilijoilla on herkät vaistot: he haistavat Horatiuksen jo pitkän matkan päästä. Ja vaikka minusta kohtalon pakosta ei ole tullut Horatiusta paremmin kuin Virgiliustakaan, olen heidän seurassaan istuessani tuntenut edustavani näitä klassillisia ukkeleita. Sillä — kun olen toisinaan lukenut heille esim. »Henkivakuutus-asiamiehen» tai »Sankarisielun» — ovat he käyneet sanattomiksi hämmästyksestä. Mutta minä, jonka pääkoppa on monessa liemessä keitetty, olen ystävällisesti taputellut heitä olkapäälle ja sanonut: »Ei yhtään hätää, veljet! Runoilkaa te vain rauhassa! Se kun minä vain näin illan kuluksi näytän, minkälaista taukkaa minun pöytälaatikkoni sisältää.» Johon Touko on useamman kuin yhden kerran huomauttanut: »Mutta, saakuri! Siellähän on ruokaa Suomen kansalle ja sinä säilytät sitä pöytälaatikossasi naulojen ja patruunanhylysyjen parissa. Se on huono skafferi niin delikaattisapuskoille, piru viekoon!»

Reitin-Kaapo on ainoa, joka tavallisesti on ruvennut panemaan vastalauseita, kun käteni ratkaisevana hetkenä on sukeltanut pöytälaatikkoon. »Pois käsi sieltä!» hän on huuaissut minulle kuin vanha tantti lapselle, joka pyrkii sokuripaloja varastamaan. »Minä en halua yhtään runoa. Tämä kuminaviina on paljon parempaa. Nauttikaamme siitä!»

Mutta minä en tavallisesti ole antanut perään,

vaan olen itsepintaisen lapsen lailla varastanut sokuripalasen. Silloin on Rietin-Kaapo päätänsä heilutellen kuin pökkäämään valmistautuva pässi ruvennut hokemaan: »Liirum laarum, tiirum taarum», johon Jouko Toukokin toverinsa esimerkin rohkaisemana on yhtynyt: »Litsis lätsis, ritsis rätsis». Mutta minä en ole välittänyt heidän liirumlaarumeistaan enkä litsis-lätsis-läpsytyksistään, vaan olen lausunut mahtavan »Perä-Pohjolani» yhä kasvavalla paatoksella, kunnes — päästessäni viimeisen värssyn viime säkeisiin: »Tämä maa minun mieltäni miellyttää, tämä Suomen manteren miehuuspää!» — olen huomannut runoilijaveljien »miehuuspäiden» painahtaneen rintaa vasten ja syvän kuorsauksen tärisyttävän pientä huonettani. Niin valtavan vaikutuksen on »Perä-Pohjola» tehnyt. Se on nukkuttanut nämä Suomen leijonat, joilla muuten on sangen terävät kynnet tassuissaan, jos sille päälle sattuvat. Sellaisina hetkinä olen hiljaa kohonnut pystyyn, hiipinyt Jouko Touon tuolin taa ja, laskien käteni hänen päälle, lausunut murheelisellä äänellä:

»Oi Suomen runous
kuink' oot sa raukea!

Oi taiteen tantere

kuink' oot sa aukea:

vain siellä täällä torkkuu pari päätä

ja kansan sydän täynnä routaa, jäätä.

Oi, Herra, herätä!»

Silloin on Jouko Touko äkkiä nostanut pörröisen päänsä pystyyn ja päästänyt pitkän »kukko kiekuu»-

huudon, johon Rietin-Kaapo on tavallisesti yhtynyt kot-kot-kot-kaakatuksellaan. Se on ollut heidän mielestään vitsiä, mutta minusta on näissä veljieni »lauluissa» joka kerta kajahtanut ilmoille Suomen kuolevan runouden viimeinen hätähuuto ja minä olen painanut kädet kasvoilleni ja itkenyt.

Niin — voinpa siis kerskata tuntevani Suomen suurimmat runoilijat ja kirjailijat, maalareista ja kuvanveistäjistä puhumattakaan. Yksi viimeksimainituista, Paavo Kottu, on hakannut pääni marmorisiin. Se kaunistaa kirjahyllyni päällystää. Mutta minun ei pitänyt kertoa siitä. Minun piti puhua taiteilijaveljistäni. Kirjailijoista olen eniten seurustellut novellisti Kalle Nousun kanssa, joka on sangen hiljainen herra. Istuu puolipäivää puhumatta sanaakaan, mutta on sitä kiitollisempi kuulija, koska hänellä ei Jouko Touon ja Rietin-Kaapon lailla ole taipumusta vastalauseisiin. Taikka — hän on vastalauseetta koko mies — omaa kirjallista suuntaansa vastaan. Sillä on melkein mahdotonta uskoa, että tämä ujo mies on voinut kirjoittaa sellaisen väkevän kirjan kuin »Kuu, kuhilas ja kirjava vasikka». Se on suomalainen Dekameron ja minä olen lukenut sen ainakin kahteenkymmeneen kertaan, vieläpä lainannut sen kirkkoherra Teofilus Tiennäyttäjällekin, vaikka en yleensä harrastakaan kirjojen lainaamista.

Kirjailija Kalle Nousun kanssa olemme mitä parhaita ystäviä. Hän on m. m. lukenut »Runoryijyni» ja antanut siitä hyvän arvostelun. Hän on sanonut: »Jos minulla olisi ollut kaikki nuo aiheet, olisin aikoja elänyt koroillani.» Minä uskon sen. Mutta nyt kun

ne on minulla, en ole saanut edes teostani julkisuuteen. Sellaista on elämä.

Yleensä olen elänyt sovussa runoilijaveljeni kanssa. Ainoastaan kirjailija Saarles Suokuovin kanssa ovat välit pyrkineet rikkoutumaan. Mainittu herrasmies on tavattoman lahjakas, mutta niin oikullinen, että toisinaan suuttuu puolesta sanastakin ja kirjoittaa kymmenen arkin pituisia haukkumakirjeitä. Minä olen kuitenkin siksi jalomielinen, etten tuosta loukkaannu. Pistän kirjeen arkistooni ajatellen, että tulevatpahan kerran tarvituksi, — jolleivät enemminkin, niin ainakin tämän merkillisen kirjailijan kuoleman jälkeen, jolloin hänen runoilijakuvansa Suomen kansalle esitetään.

Tätä kirjailijaa kohtaan tunnen kaikesta välilämmestä sattuneesta kahnauksesta huolimatta mitä suurinta mielenkiintoa, sillä olen huomannut hänet henkiseksi sukulaisekseni: häntä samoinkuin minuaakaan ei oma aika ole ymmärtänyt, vaan molemmat olemme saaneet mitä suurimmassa määrin väärinkäsitystä ja kateutta osaksemme.

Mutta — mitäpä siitä. Luulen, että ystäväni Saarles Suokuovi yhtyy seuraaviin säkeisiin, jotka löytyvät runossani »Runoilijan palkka»:

»Kun alkuaineet avaruuden kuumuuttansa hohtaa
ja raukeapi mailma tulikaaokseen;
kun leimauksessa salaman, — haa! — länsi idän kohtaa
ja taivas kiertyy kun kirja rullalleen,
kas silloin saavat runoilijat väärin ymmärretyt,
ah, lopullisen runoilijaeläkkeen:
he ylimmäisnä istuvat, nuo silloin lepytetyt,
käy enkellaumat etehensä polvilleen.»

XIII.

MINÄ RUPEAN FILMINÄYTTELIJÄKSI JA LASKEN HÄRJÄNKURKUN YHDELLÄ TUKILLA.

»Se ihme, joka viimeks tuli ilmi
ja keksinnöiden pitkän mitan täytti,
mi vanhan suunnan näyttelijöille näytti,
ah, pitkän nenän! —
Se oli filmi.»

Näin alkaa runoni »Viimeinen ihme», jonka kirjoitin kohisevan koskilla muutamana heinäkuun iltana koskenlaskunäytösten jälkeen.

Minusta oli tullut filminäyttelijä.

Filmiosakeyhtiö »Ihanne» oli päättänyt filmata Ville Korpelan »Koskenlaskijan kosinnan». Koska koskenlaskukohtaukset muodostavat teoksen nousupaikat, oli selvää, että näyttelijäseurueen, jonka filmiyhtiö oli palkannut mainittua filmiä näyttelemään, täytyi esittää myös koskenlaskut — luonnossa. Mutta mistä saada mies, joka ryhtyisi yritystä johtamaan?

Yksikään seurueen jäsenistä ei pystynyt siihen — luonnollisesti. Eiväthän nuo Helsingin herrat ja röökinät olleet oikeaa koskea edes nähneetkään — saatikka sitten laskeneet.

Minä olin tuttavapiirissäni kertonut Perä-Pohjan koskenlaskuista. Olin kuvannut heille yhdellä tukilla laskun Pahtakosken kohisevien ha paiden välistä. Minä olin tuon tempun suorittanut ky meniä kertoja.

»Mutta laskeppas Härjänselkämästä, sitten vasta olet mies!» tikaisi ystäväni Jouko Touko.

Tiedustelin, missäpäin Suomea sellainen koski oli. Sain kuulla sen olevan yhden Kohisevan vuolaimpia koskia Kymenlaakson puolella.

»Vaikka katoituksen portista, jos niikseen tuleel!» huudahdin minä ja löin nyrkkiä pöytään.

»Hyvä . . . pannaanpas korvan taa», myhäili Jouko Touko salaperäisenä ja vilkutti silmää.

Hänellä oli silloin jo asia tiedossaan, vaikkei tuo pahus minulle mitään puhunut.

Parin päivän kuluttua sain kirjeen, jossa minua kehoitettiin tulemaan kaupunkiin ja ilmoittautumaan »Ihanteen» johtajalle, herra Martti Murulle.

Olin tämän herran jo aikaisemmin tavannut. Tiesin, että hän oli entinen muurari, joka nyt oli kohonnut Suomen suurimman filmiyhtiön johtajaksi.

Hän esitti minulle asian. Runoilija Jouko Touko oli hänelle kertonut.

Arvasinhan minä.

Asiasta sovittiin ja kahden viikon kuluttua meidän piti tavata Kohisevalla.

Siellä oli suuri joukko herroja ja naisia koolla. He kuuluivat näyttelijöihin. Herra Muru esitteli minut heille:

»Tässä on herra Kuuskoski, joka aikoo laskea Härjänskurkun.»

»Kyllä . . . se on vakava tarkoitukseni, hyvä herrasväki», ilmoitin minä, tehden maailmanmiehen kumarruksen.

Johtaja Muru oli jo teettänyt lautat valmiiksi. Niillä piti minun nyt Helsingin herrojen kanssa hursalluttaa alas Kohisevan kuohuista.

Läksin tarkastelemaan lauttoja ja hämmästyin. Kaikkea pitää nähdä, kunhan kyllin vanhaksi elää! Vai tällaisilla risukimpuilla aikoi johtaja Muru lähettää meidät koskille!

Kieltäysin jyrkästi ja panin lähtöni ehdoksi, että saan itse rakentaa lautat. Muuten en uhannut puuttua koko yritykseen.

»Mutta — ne on vanha ja kokenut koskenlaskija valmistanut», huomautti herra Muru. »Kyllä hän ymmärtää asian.»

Vastasin, ettei mainittu herra ymmärtänyt kerrossaan mitään, olkoonpa sitten vaikka kymmenesti koskenlaskija ammatiltaan. Ei muuta kuin uudet lautat, jos mieli minun olla yrityksessä mukana.

Monien tuumailujen jälkeen suostui johtaja viimein. Minä rupesin kaatamaan puita yhtiön laskuun. Näytin herroille alusta pitäen, miten lautta oli rakennettava, — näytin yksityiskohtia myöten. He levittelivät käsiään ja ihmettelivät.

»Ei meillä ole ollut aavistustakaan lautan kokoonpanosta, ennenkuin nyt vasta», huudahti rouva Korvanen, seurueen etevin naisnäyttelijä. »Tuohonhan uskaltaa ottaa ompelukoneensakin mukaan.»

Neuvoin rouvaa kuitenkin jättämään sen kotiin. Huomautin, ettei meillä nyt ollut aikaa neulomiseen.

Pidinkö todellakin koskia niin vaarallisina?

Joo — vaikka eivät ne sentään Perä-Pohjolan koskille vertoja vetäneet yksikään. Mutta sittenkin oli paras olla varovainen.

Lauttojen lyömiseen meni kokonainen viikko. Sillä välin tappoi herrasväki aikaa, miten parhaiten taisi. Joukossamme oli pianisti, joka illoin töiden päätyttyä rimputteli klaveeria ja me pistimme tansiksi kortteeritalon avarassa salissa.

Minusta oli vähitellen tullut seurueen keskipiste. Taiteilijan herkällä vaistolla nuo helsinkiläiset hem-pukat tajusivat, mikä minä olin miehiäni. Tein uudelleen saman kokemuksen kuin niin monessa paikkaa ennenkin, etteivät naiset voineet minua vastustaa. He suorastaan hurmaantuivat minuun.

»Te olette runoilija, herra Kuuskoski», lausui minulle eräänä päivänä rouva Korvanen, kun olin hänelle kertonut koskenlaskuista Pohjolassa. »Te saatte kuvauksissanne ihan vaahdon pärskymään! Hui, minusta tuntuu, kuin olisin jo yltä päältä märkä!»

Ja tuo pikkuinen rouva katseli vaaleaa kesä-pukuaan nauraen kuin koulutyttö.

»Tiedättekö, herra Kuuskoski, minusta te olette syntynyt näyttelijäksi. Te osaatte jokaisen liikkeen, jokaisen ilmeen. Teille kuuluisi Romeon osa.»

»Kyllä minä rupean Romeoksi, jos te vain suostutte Juliaksi», vastasin minä ja heitin hänelle lentosuukosen.

»Ai, ai . . . mitähän minun mieheni sanoisi?»

Rouva Korvanen nauraa kikatti katketakseen.

Johtaja Muru tuli tarkastamaan työtäni. Hän rupesi minua neuvomaan.

»Minä olen lyönyt lauttoja, ennenkuin te olette syntyneetkään. Jos ei kelpaa, niin saatan muuttaa kauppani Rahtulan päähän.»

Hän ei vastannut mitään, vaan meni närkästyneenä matkoihinsa. Minua nauratti. Tiesin, ettei yrityksestä ilman minua tullut mitään.

Lautat olivat valmiit. Seuraava päivä oli määrätty laskupäiväksi. Edellisenä iltana minä annoin näyttelijä Korvaselle opetusta etumelan hoidossa. Ei saanut missään tapauksessa antaa melan hypätä haaroista pois. Siinä oli ensi kertalaiselle kova paikka. Olimme sitäpaitsi käyneet tarkastamassa koskia, joten tiesimme väylät. Reippaana miehenä hän vakuutti tulevansa toimeen, sillä olihan minun tehtävänäni hoidella perämelaa.

Samalla tavoin opetin toisenkin lautan miehet. Hekin lupasivat parastaan.

Huomispäivä valkeni. Kosken rannoille oli kerääntynyt suunnaton väen paljous katselemaan laskuamme. Monet varoittivat meitä lähtemästä. Rouva Korvanenkin oli aivan suunniltaan. Hän pelkäsi miehensä hukkuvan.

»No . . . jos hän hukkuu, niin kyllä minä nain sitten teidät», ilvehdin minä.

»Hyi teitä, kuinka olette jumalaton!»

Rouva Korvasen kyyneleisissä silmissä väikehti veitikka.

Kun olimme paikoillamme, komensin löysäämään sinkkiköydet irti. Käskyä toteltiin ja tuossa tuokiossa ryösti väkevä virta meidät mukaansa. Toinen lautta irroitettiin heti jälkeen ja yks' kaks' huristimme hyvää vauhtia ensimmäisiä kuohuja kohti.

Hei, kuinka rintani aaltoili! Tunsin olevani omassa elementissäni. Kosken pauhu ja vaahtopääharjat ympäröivät minut joka puolelta. Nyt sain taas näyttää, mihin pystyin. Minä leikkautin lauttani ensimmäisen putouksen suuta kohti ja kajahutin laulun:

»Hei, poiat, tukkilaiset,
 nyt joukoin puotetaan
 nuo kurkut kuohuvaiset
 lautalla oistonaan!
 Niin on, kuin Hiiden kyyti
 tää lasku loistokas!
 'Hei, roiskis, aalto! Syyti!
 Vai kastat, peijakas!»

Aivan kuin edeltäpäin tietäen, että tässä kohdassa piti perämiehen saada ryöppy niskaansa, löi mahtava laine minua vasten naamaa, niin että sain hyvän aikaa töpehtiä, ennenkuin pystyin jatkamaan:

»Hei, poiat tukkilaiset,
 kas, kuinka koski soi!
 Ja kuolon keijukaiset
 tuoll' alhaall' ailakoi:
 Senvuoksi rohki lyönti
 vasempaan, oikeaan!
 On muuten Surman syönti
 ja kulku kuolemaan!»

Hei vaan! Täällä ärjyvien vaahtopäiden keskellä kukki taas »Runoryijyni», sillä tuo palanen kuului tukkilaislauluihini. Tällaisessa ympäristössä ne olisi arvosteltava eikä konttoripulpetin ääressä. Täällä, missä kuolema vaani vesikiven takana, oli oikea paikka niiden voiman ja väkevyyden punnitsemiseen. Mutta mistäs kustantajat tiesivät, milaista oli koskenlasku. Näyttelijä Korvanen sen näytti tietävän, koska seisoj valjuna etumelassa ja puri kalpeita huuliaan yhteen.

»Hyvin mene!» huusin hänelle läpi kuohujen. »Pitäkää vain tuota kalliota kohti. Sen vasemmalta puolelta hursallamme alas putoukseen.»

Virta oli väkevä. Silmäsin rannalle kokoontunutta väkijoukkoa. Se oli lähtenyt juoksemaan Härjänkuilulle nähdäkseen, miten suoriutuisimme siitä. Se oli minustakin pahin paikka matkallamme. Nämä alkuputoukset olivat leikkiä sen rinnalla. Mutta minä olin edellisena päivänä tutkinut sen asian tuntijan silmin ja tiesin, kuinka se leikattaisiin.

Lautta lotisi ja lotkahteli. Tukkien välistä hirsykysi kokonaisia vesipatsaita ilmaan. Oli, kuin olisi kosken haltia vimmoissaan sylkenyt pohjasta käsin ja siten osoittanut halveksumistaan meidän varustuksillemme.

Mutta minä tiesin, että lautat kyllä kestäisivät. Ainoa, mikä saattaisi yllättää, oli joku terävä pohjakallio. Sellaisen kynsissä ei kestäisi lujinkaan lautta. Siitä olivatkin Kohisevan laskumiehet puhuneet. Mutta vielä en ainakaan ollut sellaista havainnut.

Ylikorva ja Keskikorva oli onnellisesti laskettu. Me olimme jokainen märkiä kuin kuikat. Etumelan hoitaja, näyttelijä Korvanen katsahti silloin tällöin taaksensa; miesparkaa näytti pahasti pelottavan. Tämä oli toista kuin tehdä rakkauden tunnustuksia teatterilavalla.

»Katse eteenpäin!» komensin minä. »Ne filmaavat rannalla.»

Jo rupesi kuulumaan Härjänkurkun kumea kohna. Lautta lotisi ja ruskahteli pahasti. Huonosti olisi käynyt, jos herra Murun lautoilla läksimme tuosta kadotuksen kuilusta alas.

»Hei, voimakas lyönti vasemmalle!» hihkaisin minä niin paljon kuin jaksoin, vaikka aallot löivät ylitseni, niin että minun oli vaikea pysyä paikoillani.

Korvanen iski melallaan kuin hullu. Mies taisi teli kuin kuoleman hädässä. Nyt... nyt...! Oikealta kohosi vesi loivasti rantakallioita kohti. Se johtui kosken paineesta. Meidän piti päästä mahdollisimman lähelle tuota loivasti kohoavaa vesimassaa, sivuuttaaksemme sen avulla kosken yläpäässä kohoavan kallion ja paiskautuaksemme sitten täydellä painolla kurimukseen. Se onnistuikin ja tasaisesti kiihtyvällä vauhdilla me rupesimme painumaan Härjänkurkkua kohti.

Huomioon ottaen kosken jyrkkyyden olin rakentanut lautat lyhyenpuoleisiksi. Siten ei sukeltamisen vaara ollut niin suuri. Mutta sittenkin rupesi nyt arveluttamaan, kun tarkastelin veden juoksua kosken niskalta käsin. Se näytti koko lailla toisenslaiselta kuin rannalta katsottuna.

Heti kosken alapuolella rantakalliolla seisoi filmaaja valmiina veivaamaan konettansa, kunhan ehtisimme »mäkeen». Hiuuuu! Nyt alkoi Härjänkurkku vetää. Vauhti kiihtyi kiihtymistään. Vaahto lensi ilmassa kuin savu, piiskaten kasvoja kuin räntäsade. Kävi sellainen jylinä ja pauhu, ettei omaa ääntänsä tahtonut kuulla.

Mutta minua tämä vain virkisti. Käsivarteni lihakset jännittyivät ja minä seisoin suorana perämela korokkeella kuin kapteeni komentosillalla. Koski ulvoi ja raivosi kuin ärsytetty peto. Oli kuin olisi se ollut vimmoissaan, että löytyi yksi mies, joka aikoi sen kuohut voittaa.

»Töppöset lujasti tantereeseen!» huusin näyttelijöille, kun tultiin ensimmäiseen kuohuun. Suuri aalto pyyhkäisi yli lautan ja löi saappaanvarret vettä täyteen. Tuli toinen ja kolmas. Pärske seurasi pärskettä ja ylhäältä satoi niskaan kuin vihmomalla. Nyt kohosi edessämme suuri, mahtava aalto. Se ulottui poikki kosken aivan kuin joku mahdottoman korkea valli. Lautta kiiti sitä kohti kuin vimattu. Hurrrl...! Olimme hetken näkymättömissä ja korvissamme soi ja kohisi, kunnes äkkiä taas sukelsimme näkyviin, vaatteet vettä valuen. Etumelan hoitaja oli menettänyt hattunsa. Se ei kuulunut ohjelmaan, mutta se paransi vain asiaa. Tulihan kuvasta siten elävämpi. Vielä hursallus, voimakas lyönti oikeaan ja me soljuimme suvantoon, josta kauniissa kaaressa ohjasimme rantaan. Matka oli tehty.

Toinen lautta tuli onnellisesti perässä. Se oli vain kerran kolahtanut pahanlaisesti vesikiveen, mutta

lujaksi lyötynä se kesti iskun ja solui onnellisesti viereemme rannalle.

Väkijoukko oli haltioissaan. Se huusi ja hurrasi, heilutti hattuja ja nenäliinoja. Maalle noustuani kohtasin ensimmäiseksi rouva Korvasen. Hän oli aivan hurmioissaan. Kiepsahtaen kaulaani hän huusi silmät loistaen:

»Te olette suurenmoinen mies, Adam Kuuskoski. Te olette nykyajan Napoleon. Tuo teidän laskunne oli kuin joku Austerlitz.»

Ja hän, tuo veikeä olento suuteli minua molemmille poskille ja juoksi sitten syleilemään miestänsä, joka parast'aikaa kömpi rannalle.

Minä olin tietysti hetken sankari. Itse johtaja Murukin irtaantui hetkeksi jäykkyydestään ja tuli onnittelemaan.

»Se oli fiinisti tehty, herra Kuuskoski! En ole ennen sellaista nähnyt. Pakkasi ihan peloittamaan.»

Työ oli siis onnellisesti suoritettu. Emme filmanneet enempää sinä päivänä. Onnellisen laskun kunniaksi söimme kortteeritalossa juhla-illalliset ja joimme maljan Kohisevan kuohujen kunniaksi.

Sunnuntaiksi olin sitten ilmoittanut bravuuri-osani suorituksen: yhdellä tukilla laskun.

Tämä uutinen oli lentänyt kulovalkean tavoin pitkin koko jokilaaksoa. Kaikki halusivat nähdä miestä, joka aikoi uhmata Härjänkurkkua yhdellä tukilla. Sellaista ei oltu näillä tienoin ennen nähty, ei kuultu. Vanhat miehet neuvoivat minua luopumaan yrityksestä, jota he pitivät sulana hulluutena. Mutta minä muistin Jouko Touon sanat: »Sitten

vasta olet mies, jos lasket Härjänskurkun yhdellä tukilla.»

Vahinko vain, ettei tuo runoilijaveljeni ollut katsomassa. Tasan kello $\frac{1}{2}$ 11 aamupäivällä hyppäsin tukin selkään ja rupesin solumaan keskijoen juoksua kohti. Rannat olivat mustana pyhäpukuista kansaa ja minulla vilahti mielessä, että tänä pyhänä taisi pappi saada saarnata tyhjille seinille kolmessa pitäjässä. Tukahutin kuitenkin tuon ylimielisen ajatuksen ja tein hengessäni ristinmerkin, sillä — totta puhuakseni — Härjänskurkku ei ole niitä paikkoja, joita käy yhdellä tukilla laskeminen. Minä olin kuitenkin antautunut leikkiin ja leikki oli leikkittävä loppuun asti.

Kuohut pärskähtelivät kupeellani ja minä sain tavan takaa hypähdellä ilmaan, kun tukki töksäh-teli kiviin. Mutta lyöden vettä vimmatusti keksillä molemmin puolin tukkia minä soluttelin sen taas oikeaan suuntaan ja vauhti lisääntyi.

Alkutaivalta en peljännyt. Sehän oli — kuten edellisestä on ehkä selvinnyt — tasaisenpuoleista koskista taivalta, niin että siinä tavallinen mies sentään tukilla pysyy. Pelkäsin Härjänskurkun alkulaskua, ennen kaikkea kalliota sen niskalla.

Hyvin sujui matka. Olin jo ehtinyt puoliväliin, kun äkkäsin muutaman kiven, jota lautalla laskiesamme en ollut havainnut. Se oli puolittain veden alla, mutta niin sopimattomalla paikalla, että virran pääpaino hyökkäsi sitä vastaan koko voimallaan. En ymmärrä, miten olin sen edellisellä kerralla sivuuttanut. Vai oliko se joku irtonaisista pohjakivistä,

jonka lauttamme oli riipaissut liikkeelle ja pysähtynyt tuohon juuri kuin kiusaksi minulle.

Näin selvään, että tukkini kulki sitä kohti yhä kasvavalla vauhdilla... Koetin lyödä sitä oikeaan, mutta virta painoi sitä itsepintaisesti kiveä kohti. Yhteentörmäys oli välttämätön.

Yks' kaks' se tärähti. Koko tukki vapisi kuin vilutautinen, mutta samassa olin minäkin ilmassa ja hihkaisin hurjasti. Se pahus rupesi vielä vimmatusti pyörimään, joten minä sain tavallista kiperämässä tahdissa antaa tanssinäytännön rannalla seisoville katsojille. Vähitellen se kuitenkin rauhoittui ja minulle tuli kiire pitää silmällä, kummalleko puolelle sen peräpuoli kaartaisi, ollakseni valmis suhtautumaan siihen sen mukaan.

Se kaarsi kaikeksi onneksi oikealle. Minulta pääsi helpoituksen huokaus. Jos se olisi kaartanut vasemmalle, olisin joutunut pahimpiin kuohuihin, joiden keskeltä silloin tällöin tuli näkyviin mustankiiltäviä kallionhuippuja. Se olisi ollut minun viimeinen matkani.

Nyt — kuten sanottu — kaarsi tukki oikealle. Minä pääsin sillä tavoin kiinni sillä puolen juoksevasta päiväylystä ja sain tukkini taas matkaan.

Nyt en enää peljännyt kiviä. Olin varma, että »lientä» riitti. Putouksen jyrkkyys pakkasi vain hermostuttamaan.

Mutta lasku kävi paremmin kuin olin osannut toivoakaan. Ennenkuin oikein osasin tajutakaan, olin jo kosken alla ja Härjänskurkku pauhasi takanani. Vain kerran vajosin vyötäröitä myöten, silloinkuin

tukki suuren aallon puhkaistuaan hursalsi kosken alle. Luisuin suvantoon kuin vedenalaisella hevosella ratsastaen ja hämmensin rannalle hien virtoina va-
luessa.

Jos ensi kerralla olivat suosionosoitukset olleet valtavat, niin nyt ne vasta huippuunsa kohosivat. Tuskin olin päässyt kuivalle ja heittänyt keksin maalle, kun kymmenet käsivarret tarttuivat minuun ja rupesivat heittämään ilmaan, huutaen: »Eläköön Suomen ensimmäinen tukkipoika! Eläköön Aadam Kuuskoski!» Sen jälkeen minut kukitettiin.

Tuskin on Hannes Kolehmainen olympialaisvoiton jälkeen tuntenut itseään niin onnelliseksi kuin minä tuona suurenmoisena hetkenä.

Juhlasaatossa kannettiin minut majapaikkaamme. Haltioitunut väkijoukko seurasi mukana, huutaen ja hoilaten. Minun piti pari kertaa — ennenkuin pääsin vaatteita muuttamaan — käydä portailla näyttämässä itseäni ja kumartamassa. Se oli näytäntö se! Mitä ovat kuihtuvat laakerit sen haltioituneen jumaloinnin rinnalla, jota Kohisevan kansa minulle silloin osoitti. Sinä päivänä oli kansa koskensa arvoinen: sekin kohisi ja kiehui ympärilläni kuin kosken vahto.

Mutta ennen kaikkea olivat toverini iloisia. He tahtoivat ihan syödä minut, seurueen naisjäsenet olletikin. Jokainen heistä tarjoutui auttamaan minua. Yksi veti saappaat jaloistani, toinen väänsi sukkiani, kolmas koppoi vettä valuvat housuni ja juoksutti ne aidan seipääseen kuivamaan. Minä te-
pastelin seurueen keskellä paljain säärin ja tiedustin

nauraen, sallisivatko uskon sisaret minun kiskaista paidankin pois, sillä minun päälläni ei ollut kuivaa lankaa. Mutta silloin he rupesivat protesteeraamaan ja pakenivat kirkuen ja nauraen huoneesta ulos.

Koskenlaskut oli siis filmattu. Me vietimme iltaa juhlallisesti. Taisimmepä maistaa hiukan »miestä väkevämpääkin». Itse rouva Korvanen ojensi minulle lasin ja virkkoi:

»Te ette nyt ole nimismies, te olette runoilija ja tämä malja pitää teidän nyt tyhjentää.»

Mikäpäs siinä auttoi. Minä kilistin läsnäolijoiden kanssa ja esitin lähempää tuttavuutta, johon he kaikki ilomielin suostuivat.

Se oli herttainen ilta, taiteen ja runouden merkeissä vietetty. Sanoin »runouden», sillä siitä puolesta pidin minä erikoisen huolen. Lausuin nimittäin »Runoryijyäni» illan kuluksi ja kerroin lyhyesti, minkä kohtalon se oli kustantajien puolelta saanut. Näyttelijä Korvanen uhkasi ensi näkemässä tappaa kustannusosakeyhtiö »Korukannen» johtajan, sillä hänen mielestään minulle oli tehty sellainen vääryys, että se huusi kosta hamaan taivaaseen asti.

Niin vaikuttaa tosi runous, kun se kohtaa vastaanottavan ja herkän sydämen.

Mutta — se olikin viimeinen ilta, jolloin »Koskenlaskijan kosinta» kokosi meidät sovinnossa ympärilleen. Myöhemmin alkoi riita, niinkuin aina suurten tapausten jälkeen.

Minä kirjoitin »Kuivalan Sanomiin» kuvauksia filmausmatkaltamme. Kerroin totuuden mukaan, niinkuin asiat olivat tapahtuneet. Tosin vedin ku-

vausteni ylle hienon huumorin vernissan. Mutta siitäkö myrsky nousi.

Minulta tahdottiin riistää kaikki kunnia yrityksen onnistumisesta. Toverini, joista veljenkättä lyöden olin eronnut, saivat vielä paikkakuntalaisetkin puolelleen. Minä olin muka välttänyt vaarallisempia paikkoja. (!) Toipa eräs kirjoittaja esiin sellaisenkin hämmästyttävän väitteen, että pianisti Kaiho olisi yhtä hyvin pystynyt ohjaamaan lauttaa kuin minäkin. (!) Herra Jumala! Olisin totisesti halunnut nähdä tuon humalasalon seisovan perämelassa! Takkaan, että tämän matkan jälkeen olisivat pianinot hänen osaltaan saaneet jäädä rauhaan — ikuisiksi ajoiksi. Sillä kalojen ruokaa hänestä olisi tullut — se on varma.

En halua ruveta kertomaan kaikkea, mitä tuosta asiasta kirjoitettiin. Harvoin on painomustetta niin paljon turhaan haaskattu, kuin mitä vastustajieni artikkeleihin on kulunut. Minä vastasin lyhyesti ja arvokkaasti, ehkä hiukan »voiman oikealta puolelta», koskapa viimeisen vastineeni jälkeen tuli syvä hiljaisuus kuin merellä myrskyn jälkeen. Kai vastustajani lopultakin häpesivät, koska olen sen jälkeen saanut rauhassa elää.

Mutta tuo polemiikki ei yhtään vahingoittanut minua. Päinvastoin. Tieto uljaasta koskenlaskustani oli ehtinyt kiertää kaikki valtakunnan lehdet ja moni niistä ryhtyi minua puolustamaan, nähdessään, kuinka minut aiottiin »tappaa». Minusta tuli yhtäkkiä kuu-luisa mies.

Olin jälleen runoillut itseni läpi!

Mitä minun sanomalehtikirjoituksiini tulee, on ystäväni kirkkoherra Teofilus Tiennäyttävä kertonut, että hänelle ne hänen kaukaisessa erämaanpitäjässään tuottivat mitä suurinta nautintoa niin sisällyksen kuin tyylinkin puolesta. Hän oli varta vasten tilannut »Kuivalan Sanomat», saadakseen seurata mainetöitäni. Hän oli näet kuullut minusta paljon kerrottavan, vaikka ei ollutkaan vielä silloin mieskohtainen tuttavani. Ja omasta puolestani minä annan suuren arvon tälle tunnustukselle, sillä kirkkoherra Tiennäyttävä on jonkun verran kirjallisiin asioihin perehtynyt mies. Hän on nim. julkaissut pari runokokoelmaa nimeltä »Kukon laulu» ja »Aatamin omena», joissa hän esittää hiukan omituisia uskonnollisia mielipiteitään.

Mutta — oli miten oli, minä olin jälleen saanut kokea, että maailma vihaa soihdunkantajia. Niitä, jotka se myöhemmin on julistanut merkkimiehikseen, se on kiduttanut ja vainonnut heidän eläessään. Minun tarvitsee vai viitata historiaan. Kolumbus löysi Amerikan, mutta toinen mies, turhanpäiväinen turisti, antoi sille nimensä. Minun koskenlaskuni oli tavallaan Amerikan löytö sekin: se avasi ainakin filmiyhtiö »Ihanteelle» tien rikkauteen. Mutta minä olen jäänyt tästä rikkaudesta osattomaksi. Mainittu yhtiö on näytellyt »Koskenlaskijan kosintaa» ympäri valtakunnan, myynyt filmin Pohjanlahden toiselle puolenkin ja niittänyt sieltä kruunuja ja kunniaa. Mutta minä, joka tein yrityksen mahdolliseksi, saan kitua puutteessa uuden Kolumbuksen tavoin. Olen kuitenkin iloinen, että olen tämän kautta tul-

lut mahdolliseksi saamaan nimeni sivistyshistorian lehdille. Sillä olen varma, että kun kerran kirjoitetaan filmitaitteen historia, minun nimeni mainitaan siinä Chaplinin ja Valentinon nimien rinnalla. Ja se lohduttaa minua.

»Ken ompi runoniekka? Sekö vain,
jot' oma koulukunta kilvan kiittää,
ja jonka eessä tietä aukiniittää
kuuluttajitten joukko kopeain?

Ken ompi kuningas? Se vainko vain,
jok' kultavaljakolla maata ajaa
ja ritarlinnoissa vain pitää majaa
keralla valtaherrain korskeain?

Ei! Runoniekka ompi myöskin hän,
jok' itsens' elämässä laulaa läpi.
Ei kateus häntä kyntysille näpi:
hän toogaan peittää päänsä ylvähän.

Se tooga oman arvon tunto on
ja tieto siitä, että veitsi viiltää.
Sen miehen päässä yksin kruunu kiiltää.
Hän kuningas ja runoilija on!

XIV.

MINÄ TUTUSTUN KIRKKOHERRA TEOFILUS TIENNÄYTTÄJÄÄN JA SOLMIN VELJESIITON HÄNEN KANSSAAN.

Olen elämäkertani kuluessa useamman kerran maininnut kirkkoherra Teofilus Tiennäyttäjistä ja varmaankin tehnyt lukijan uteliaaksi. Pitkin matkaa lienee myös käynyt selville, että hän on minun elämässäni ollut verrattain tärkeä tekijä, koskapa tavan takaa olen häneen viitannut. Eikä lukija tässä erehdykään; asianlaita on niin. Tämä omituinen mies on nim. yksi niitä harvoja, joka on parhaiten ymmärtänyt minun sielunelämäni.

Ei sen vuoksi, että hän runoilijana olisi mikään etevä. Päinvastoin minun täytyy — koska kerran edessäni on valkoinen paperiarkki, jonka runoilijaveljeni Jouko Touko kerran määritteli »kauhistuttavaksi kappaleeksi taivaankannen alla» — totuudessa pysyäkseni todeta, että hän runoilijana oikeastaan on heikonpuoleinen. Olen nim. lukenut hänen runovihkosensa ja minun täytyy sanoa, että ne ovat mitä viheliäisintä sekasotkua estetiikasta, filosofiasta ja teologiasta — jos ne nyt ovat sitäkään. Vai mitä

arvoisa lukija arvelee esim. tällaisesta palasesta, joka löytyy hänen »Aatamin omena»-nimisessä kokoelmassaan:

»Oi, Aadam, mikä onni olikaan,
ett' tarttui kurkkuhun tuo sinun palas!
Nyt juomalla sen koitan saada alas,
mut aina löydän sen taas paikaltaan!»

Ensinnäkin — tämä on sangen omituinen säkeistö pappismiehen kirjoittamaksi. Laskea leikkiä raamatun omenasta ja ylistää sen kustannuksella juopottelua — näin kieltolain aikana. Sillä, mitenkä tätä muutenkaan voisi tulkita. (Selvyyden vuoksi sanottakoon, että on suuri ero »runoilijaryypyn ja juopottelun välillä.)

Ja toiseksi: verrata runoudessa sitä pientä, siroa, punaposkista omenaa, jonka Eeva ojensi Aadamille, miehen kurkunpään — vaikka kansa kömpelyydessään kyllä tuota vertausta käyttääkin — on luvalla sanoen epäesteettistä. Omena ja anatomia ovat silloin kovin kovakouraisesti pakotetut naapureiksi toistensa kanssa.

Ja kolmanneksi: mistä jumaluusopillisesta lähteestä ystävänä Teofilus on saanut sen tiedon, että omena tarttui Aadamin kurkkuun? Mahtoikohan Kuivalan seurakunta ollakaan niin kovin väärässä, syyttäessään kirkkoherraansa harhaoppiseksi?

Ja sellaista on tämän omituisen papin »runous» kauttaaltaan. Täynnä ajatuksia, joiden perille toisinaan on mahdoton päästä, joita ei yksinkertaisesti ymmärrä. Olen joskus kysynyt häneltä itseltäänkin, mitä hän esim. tuolla edellämainitulla värsyllä oikein

tarkoittaa. Hän on silloin pudistanut suurta pörröistä päätänsä ja sanonut: »En mie tiää . . . se on vain sellainen piirto . . .»

Tällaisia »piirtoja» ovat hänen molemmat runokokoelmansa täynnä. »Mie runoilen leppuuttaaksen ajatuksian, tai paremmin: 'Mie viheltelen ajatusten puutteessa', niinkuin Pyyron sanoo». Merkillisiä runoja!

Mutta — palatakseni pääasiaan — kirkkoherra Teofilus Tiennäyttjä ei ymmärrä minua senvuoksi, että hän olisi runoilija, vaan että hänellä muuten on sellainen merkillinen kyky »ryömiä koijuun» — niinkuin hän sen itse tulkitsee. Ja tänä koijuna on kerran sattunut olemaan minun paljonkärsinyt sydämeni.

En silti tahdo sanoa, että hän osaisi erikoisesti lohduttaa, en — (minä haluaisin kerran olla läsnä, kun hän keskustelelee sairaan kanssa) — vaan hän asettuu mukavasti »maata» niinkuin koira koppiinsa ja hänen olemuksestaan saattaa silloin lukea: »Mie oun nyt tässä». Se on jonkinlaista henkisen mukavuuden rakkautta.

»Sinun syämnes, Aatami, on kuin koirankoppi», sanoi hän minulle kerran. »Sinne soppii parahiks tällainen karvaturri kuin mie. Annapas nyt hetken vartioin sinun pihasi turvallisuutta.»

Tällaisilla sanoilla hän houkuttelee minut kertomaan elämästäni. Hän kuuntelee silmät puoliummessa, nojaten mukavasti tuolin selustaan. Ja jokainen, joka vähänkin on kokenut, kuinka hyvältä tuntuu avata sydämensä jollekin ihmiselle, ymmärtää, minkä helppoituksen tuollainen kertominen minulle tuottaa.

Mutta — ennenkuin rupean laajemmin esittämään ystävääni, tahdon kertoa tutustumisestamme. Minä olin jo Perä-Pohjolassa kuullut hänestä. Ja se, mitä olin kuullut, oli melko omituista. Sanottiin hänen kuluttavan aikaansa makaamalla. Kirkosta tultuaan hän lyö maata, nukkuu päivälliseen saakka, nousee sitten syömään ja syö tavattomasti, jonka jälkeen hän heittäytyy jälleen pitkäkseen ja herää siihen, että palvelijatar tuo hänelle iltapäiväkahvin. Sen juotuaan hän ottaa vielä pikku unet, nousee sitten julmasti haukotellen ja lähtee kylälle pitämään raamatunselitystä. Ihmiset kokoontuvat uteliaisuudesta kuulemaan, mitä tällä palloa muistuttavalla pappismiehellä on sanottavana. Ja jotakin hänellä joka kerta on. Kerran hän oli saarnannut jäniksen langoista eikä kuulijakunta ollut käsittänyt hölynpölyä. »Mitä sinä, Teofilus, silläkin tarkoitat?» kysyin häneltä kerran. »No . . . se ol sellainen piirto . . .» Ja hän teki kädellään velton liikkeen kuin näyttääkseen, mitä hän oli tarkoittanut. »Mie saarnaan lepuuttaaksen ajatuksian tahi paremmin, niinkuin Pyyrön sannoo . . .» Siis saarnat samallaisia kuin runotkin! (Millä ihmeen ajalla hän sitten ajattelee, kun hän väliajat nukkuu?) Minä luulen sittenkin, että tuo hänen alituinen vetoamisensa Byroniin tarjoaa minulle tässä tapauksessa sen kriterion, joka selittää asian: ystäväni Teofilus ei ajattele mitään. (Mutta — kuinka hän sitten kykenee ymmärtämään minua? Ei — minä huomaan, etten pysty tätä ongelmaa ratkaisemaan.)

No niin. Minun kotiseurakuntani naapurissa

tuli joku vuosi sitten kirkkoherranvirka auki. Satuain olemaan sielläpäin käräjillä ja silloin kääntyivät pitäjän miehet puoleeni pyynnöllä, että kirjoittaisin kirkkoherra Tiennäyttäjälle ja anoisin häntä heidän puolestaan neljänneksi vaalisaarnaajaksi. (Hänen nimensä on oikeastaan Teofilus Takkunen, vaikka minä olen ristinyt hänet »Tiennäyttäjäksi».) Tämä pyyntö ei suinkaan johtunut siitä, että kirkkoherra Tiennäyttävä olisi ollut erikoisemmin suosittu, ei — vaan siitä, että seurakuntaan oli sattunut hakemaan vähemmän tunnettuja miehiä. Teofiluksesta ei tietty muuta kuin että hän nukkuu ja se ei pitäjäläisten mielestä ollut kovinkaan suuri pahe. Eipähän niin ollen pistänyt nokkaansa joka paikkaan. Minä siis kirjoitin hänelle seurakuntalaisten puolesta ja esitin asian parhaimman mukaan.

»Se sinun kirjees ol oikea runollisuuden purkaus», sanoi hän minulle kerran, puheen johtuessa näihin vanhoihin muistoihin. »Sen hornastako sie sieppasit ne alapasteripylyväät?» jatkoi hän haukotellen.

Minä olin kirjoittanut lennokkaasti. Edellytin nim., että kirjoitin kirjailijamiehelle, joka ymmärtäisi runoutta. Olin kiittänyt tuon pohjoisen pitäjän seutujen kauneutta ja siteerannut »Perä-Pohjolaani», jossa vertaan m. m. kuusia alabasteripylväisiin. Mutta jälkeinpäin olen huomannut kirjoittaneeni melko proosalliselle herralle, joka ei tee muuta kuin syö ja makaa.

Tämä ensimmäinen tutustumisemme tapahtui siis kirjeen välityksellä. Ystäväni Teofilus vastasi, ettei hän viitsinyt hakea, koska oli juuri muuttanut

seurakuntaansa. (Tämä on muuten hänen lempisanojaan — »viitsi, viitsinyt».)

Seuraavan kerran tapasimme Kuivalassa. Oli käynyt niin omituisesti, että Teofilus Tiennäyttäjä pääsi papiksi samaan seurakuntaan, jossa minä palvelin nimismiehenä.

En tänäkään päivänä ymmärrä, millä ihmeen tempulla hän sai äänet tänne. Hänen vaalisaarnansa oli täynnä »piirtoja», mutta harva taisi käsittää, mitä hän tarkoitti. Siksi epäselvää oli saarna alusta loppuun saakka. Mutta hän pääsi kuin pääsikin, — luultavasti sen vuoksi, koska oli niin kaukaa. (Sivumennen sanoen, agiteerasin minä hänen hyväkseen innokkaasti, vaikka en agitatsiooniani osannutkaan perustella muulla syyllä, kuin että hän oli »siivo ja hiljainen mies». Hänen runsaasta unen lahjastaan en luonnollisesti uskaltanut hiiskua mitään.)

Teofilus Tiennäyttäjä pääsi siis Kuivalaan ja me jouduimme paljon tekemisiin toistemme kanssa. Ja minun täytyy sanoa: ensi päivästä alkaen olemme eläneet ystävinä, niin kummalta kuin se saattaa kuuluakin.

Tällä paikkakunnalla ei muuten ole helppo löytää ystäviä. Onhan täällä virkamiehiä paljonkin, mutta sellaista, jonka kanssa voisi keskustella runoudesta ja taiteesta, sangen vähän — lukuunottamatta täällä asuvaa taiteilijakoloniaa. Mutta sen jäseniähän ei tapaa joka päivä, sillä he asuvat hajallaan. Jota vastoin ystäväni Teofilus, asuen aivan naapurissa, pistäytyi luonani harva se päivä. (Tässäkin muuten omituinen seikka. Minä en itse käy koskaan missään,

en lähimmässä naapurissakaan. Mutta minun luonani käy taas vieraita paljon. Mistähän tämä johtuu?)

No niin — Kuivalan virkakunnasta en ollut suuria hyötynyt. Asemapäällikkö Anders Klerck oli kyllä paljon lukenut mies, mutta ei tuntenut harrastusta muuta kuin filosofiaa kohtaan. Uskonnolliselta vakaumukseltaan hän oli ateisti — tahi jokseenkin lähellä tuota kantaa. Mutta — vaikka hän olikin oppinut herra, ei hän pystynyt väittelemään kanssani. Sillä teologian alalla hän on kuin merimies maalla: hän hoipertelee ja hänet on siis helppo kaataa. Monta kertaa olemme iskeneet yhteen tämän herran kanssa jumaluusopillisista kysymyksistä, mutta joka kerta olen minä jättänyt hänet sangen pahasti rusikoituna taistelutantereelle.

Muut rautatien herrat ovat hiljaisia miehiä, joiden kanssa ei juuri voi paljon keskustella. Heille tuntui riittävän vain virka ja sen hoito. Mutta tässä minä erehdyn, kuten etempänä saamme nähdä.

Kuten sanottu — ei ystäväni Teofilus isosti ymmärrä taidetta, mutta kuitenkin sen verran, että hän osaa vaieten paljastaa päänsä suuren runouden edessä. Sen olen havainnut lukemattomia kertoja lukiessani hänelle »Runoryijyäni». Sellaisina hetkinä hän ei ole puhunut »piirroistaan», vaan on kuunnellut hartaana, ja minä olen voinut lukea hänen kasvoistaan, kuinka hänen henkensä on vaellellut siinä mahtavassa tuomiokirkossa, jonka holvikaaria runouden titaanit kannattavat.

Joskus tuollaisten lukuhetkien jälkeen on hän innostunut — varsinkin jos olemme ottaneet pienen

napauksen — ja ruvennut lausumaan »Jerusalemiaan». (Sen hän muuten aina tekee vissillä asteella ollessaan.)

»Mikä liikkeelle noin pani kaupungin, pyhän, mahtavan Jerusalemin?»

Silloin hän on tavallisesti naputellut pörröistä päätään, aivan kuin sijaitisi hänen Jerusaleminsa siellä.

Ja toisinaan, kun hän on oikein innostunut, on hän saattanut hypähtää tuoiltaan ja huudahtaa:

»Peijakas! Oun se minnäi runoilija!»

Se on ollut minulle merkki, ettei Teofilukselle sinä iltana pitänyt antaa tippaakaan enää.

Mutta silloin on jymy nousut kattoon, kun minä olen ottanut esille okarinoni ja ruvennut soittamaan. Teofilus Tiennäyttjä on nim. hyvin musikaalinen. Häneen menee musiikki kuin häkä. Jos olen soittanut surullista, on hän itkenyt, jos taas olen pyöräyttänyt ilon puolelle, on hän nauranut ja tanssinut. Silloin ei häntä ole yhtään haitannut hänen tavaton lihavuutensa. Olen toisinaan nähnyt hänen tanssivan kyyneleet silmissä, kun »Voi äiti parasta» kiepahutin »Eklöfin Aukustiksi». Minunkin on silloin täytynyt nauraa hänen hölkälleen, kun hän on pomppinut tuolin kanssa juuri kuin kumipallo. Hiki virtasi hänen pyöreiltä kasvoiltaan, jotka olivat vääntyneet suloisen tuskalliseen irvistykseen. Hänen naamansa muistutti sellaisina hetkinä kuuta, joka kyynel silmänurkassa nauraa.

»Helekkari, kun on lystiä taas!» on hän sellaisen rytäkän perästä huudahtanut. (Tämä hurskas pap-

pismies napsauttaa joskus pienen voimasanan). »Kyllä sie, Aatami, out suurenmoinen mies! Sie soitat kuin Orfeus! Koulussa mie ajattelin, että mikkään instrumentti tuolla muinaisajan sankarilla oli, kun hän soittosa avulla houkuttel Eurytiiken Manalasta. Mutta nyt mie ymmärrän: . . . sen on täytyynnä olla okarino. Sen avulla nousee immeinen vaikka liejusta».

Hohhoijaa! Monta hauskaa hetkeä olemme Teofilus-veljen kanssa viettäneet. Meidän rouvamme ovat meitä toruneet ja sanoneet epänormaaleiksi. Mutta siihen on Teofilus-ystäväni huomauttanut:

»Emmehän myö normaaleita oukkaan. Sikspä myö ollaanni runoilijoita.»

»Kuinka sinusta, Teofilus, on tullut pappi?» kysäisin häneltä kerran. »Sinä olisit parhaiten sopinut kellarimestariksi.»

Hän teki kädellään liikkeen kuin näyttääkseen, että tällä kertaa olin minä tehnyt »piirron», ja lausahti:

»Siin on tullunna erreys. Maanmittaria minusta on aiottu.»

»Maanmittaria!» huudahdin minä. »Kuinka ihmeessä sinä tuolla ruholla olisit jänkiä tarponut.»

»Kaipa ois ruho muovostunna viran mukkaan.»

Hän imaisi laiskasti sikariaan ja jatkoi:

»Katsohan, kun taivaassa ol luotu virkakunnat, asetti Jumala ne seisomaan taivaan avaralle pihalle pitkään rivviin. Ensimmäisinä seisoivat maanmittarit, sillä — koska maa ol vasta luotu, pit näijen lähteä uutistalon paikkoja mittaamaan ja maata kartottamaan. Heijän perässään seisoj taas pappien

pitkä jono, sillä — kun talot ja asumukset oli kerta saatu reilaan, pit näijen lähteä kansaa opettamaan. Eihän papit ou milloinkaan palijaan taivaan alla kinkereitä pitännä eikähän se kävis päinsäkään, koska ensmäisen satteen sattuessa kirkonkirijat kastuisivat.»

»No niin. Mie olin viimeinen maanmittareista. Siihen virkakuntaan minut ol määrätty. Miten nyt sattuikin, — niin arkkienkel Mikael, jonka käen viittauksella pit lyyä rivi poikki sitä mukkaa kuin kunkin virkakunnan vuoro joutui, tul jostain syystä hajamieliseksi ja kiinnitti huomionsa toisaalle. Hänhän ylimpänä kirjanpitäjänä on sentään meleko jämtti mies. Mutta tällä kertaa käv kuitenni niin, että kun Jumala huus: 'Anna etupään huilata!' hän löi rivin poikki väärästä kohtaa, niin että mie jäin pappien joukkoon. Kun sitten tää virkakunta ol saanna käs-kyn lähteä, huomattiin erreys. Mikael huus: 'Nyt käv hullusti! Tiennäyttäjä joutui pappien joukkoon'. Meijän jono ol jo silloin painamassa etteenpäin mitä tulisinta vauhtia ja lihavat rovasit tyrkkivät minua niskaan, kun en lyhyillä jaloillan kyennä kyllin nopeest pakenemmaan. Jumala huohmas, että jottain ol hullusti ja kysyi: 'Mikä nyt?' Hänelle selitettiin asia ja meitä huuettiin pyssäymään. Mie oisin kyllä totellunna kehoitusta, mutta perässä-tulijat painoivat vain päälle. Heill' ol kiiru kappojen kanton, sillä he olivat kuulleet, että Sinearin maassa parast'aikaa puitiin. Jumala tuumi hetken, kynsäis korvallistaan ja lausui: 'No olokoon . . . ehkäpä hän siellä menettellee' ja antoi mejän jatkaa matkaa. Näin minusta, joka olin viimeinen maanmittareista,

tul papeista ensmäinen. Eikä se ou minun syyni. Mie sanon samalla tappaa kuin mejän nykyinen piispa: 'En mie ou tähän pyrkinnä. Vastatkoot seurauksista ne, jotka minua äänestivät'.»

Teofilus Tiennäyttjä heitti sikaarinpätjän uunin eteen ja jatkoi:

»Siitä saakka on tässä virassa vuovattu ja mikä-päs siinä, hyvinhän se on menetellynnä.»

Minä tarkastelin häntä tutkivasti. Oliko tuo mies runoilija vai oliko hän niin ylenannettu? Mieli-piteeni kallistui jälkimmäisen otaksunan puolelle, sillä sellaisia taipumuksia olin ollut ennenkin huomaa-vinani. Sanoin leikilläni:

»Tuon mukaan sinun pitäisi olla hirveän vanha mies.»

»Niinhän mie ounkin. Minusta tuntuu toisi-naan, että oun istunna ongella Metusalem-äjän kanssa. Ja minua on harmittanna, kun se ei jaksa soutaa.»

En saanut hänestä oikein tolkkua sillä ker-taa. Ystävälläni oli tapana toisinaan heittäytyä. Tämä oli varmaankin taas yksi noita heittäytymis-hetkiä.

Sellainen hän oli tämä ystäväni, tämä omituinen, laiska pappismies. Mutta kaikesta huolimatta minä pidin hänestä paljon ja pidän vieläkin.

Hän on nim. muuttanut paikkakunnalta pois. Hän kyllästyi Kuivalaan ja varsinkin sen ruotsin-kielisiin asukkaisiin, kun nämä moittivat häntä siitä, ettei hän osannut lausua pehmeää p:tä eikä t:tä. Mutta pääsyynä oli se, ettei hän saanut tarpeekseen

nukkua. Senhän ainakin minulle lähtiessään tunnusti. Nyt hän makoilee kaukana Kainuun puolella. Kuulin äskettäin kaupungissa käydessäni, että hän viimeistelee uutta runokokoelmaansa nimeltä »Tuutulauluja». Tällä kertaa uskon hänen osuneen oikeaan, sillä hän jos kukaan tuntee unen suloisen lahjan.

XV.

MINÄ TÄYTÄN VIISIKYMMENTÄ VUOTTA JA JOUNDUN SUURENMOISTEN KUNNIANOSOI- TUSTEN ESINEEKSI.

Kuivalassa oli kulunut jo viisi vuotta. Läheni minun viideskymmenes syntymäpäiväni.

Olin kuullut kylällä, että minua aiottaisiin juhlia. Sen johdosta rupesin miettimään, mitä olisi tehtävä: lähteäkö matkalle siksi päiväksi vai jäädäkö kotiin. Santra kehoitti jäämään.

Niistä hymyilevistä, puolittain salaperäisistä katseista, joita edellisinä päivinä olin saanut osakseni, arvasin, että jotakin erinomaista oli tulossa.

Valkeni syyskuun 13. päivä, valkeni kauniina ja kirkkaana. Omenapuut olivat hedelmiä täynnä. Niiden punaiset kyljet paistoivat ikkunaani. »Kypsiä», ajattelin minä ja tunsin mieleni haikeaksi.

Mutta kauan en ennättänyt surullisia ajatuksiani hautoa, ennenkuin ikkunani alla törähti: kauppalan torvisoittokunta siellä puhalsi juhلامarssia. Avasin ikkunan ja kuuntelin soiton säveleitä, loikoen mukavasti vuoteellani. Kerran sai tunnustusta Aatami Kuuskoskikin, mutta ei sen vuoksi, mitä hän oli

maailmassa tehnyt, vaan sen vuoksi, että täytti vissin määrän vuosia.

Vedin takin päälleni ja menin ikkunaan kiittämään. Pyysin soittokuntaa tulemaan illalla kahville.

Soittokunnan jälkeen tuli kauppalan sekakuoro kanttorin johdolla. He lauloivat muutamia isänmaallisia lauluja ja sitten kanttori kohotti minulle kolmi kertaisen eläköön-huudon.

Heidätkin kutsuin kahville ja ryhdyin pukeutumaan. Olin laitattanut uuden sakettipuvun, ensimmäisen eläessäni. Sen vedin nyt juhlapäivän kunniaksi ylleni.

Alkoi tulvia lähetystöjä ja onnittelijoita. Ensimmäisenä saapui kauppalan hallituksen lähetystö, hallituksen puheenjohtaja etunenässä. He jättivät minulle hopeiset kirjoitusneuvot ynnä kauniin adressin, jossa kauppalan hallitus kiitti minua hyvin suoritetusta työstä järjestysvallan palveluksessa. Olin saanutkin virka-alueellani aikaan mallikelpoisen komennon, kiitos tarmokkaitten toimenpiteitteni. Sitten seurasivat palokunnan, nuorisoseuran, kirkkohallintokunnan ja köyhäinhoitolautakunnan lähetystöt, jotka kukin valituin sanoin esiintoivat onnittelunsa merkkipäiväni johdosta.

Mutta kaikkein uljaimmin esiintyi poliisien lähetystö. Konstaapeli Tuppurainen, tukka sileäksi kammatuna, piti puheen, jossa hän erikoisesti huomautti minun äskettäin julkaisemastani »Poliisimiehen katekismuksesta». Sen avulla kävi nyt päinsä — sanoi hän — kasvattaa ei ainoastaan Kuivalan vaan myös koko valtakunnan poliisimiehiä. Sillä sivistyneistä, tehtä-

vänsä tasalla olevista poliiseista oli meidän maasamme kauan vallinnut puute.

Niin hyvin kuin konstaapeli Tuppurainen puhui-kin, koski minuun hiukan tuo viittaus »Poliisimiehen katekismukseen». Olihan se toistaiseksi ainoa kirjallinen tuote, jonka oli onnistunut nähdä päivänvalo. Mutta — niin ansiokas kuin se alallaan onkin — suretti minua kuitenkin, että »Runoryijy» ynnä monet muut teokseni kellastuivat pöytälaatikossani. Niille en ollut onnistunut raivaamaan tietä suureen maailmaan.

Mutta — nyt ei ollut aikaa murheellisiin mietteisiin. Täytyi olla valmis vastaamaan niihin moniin onnitteluihin ja puheisiin, joita päivän kuluessa tulvi osakseni. Rautatieläisetkin lähettivät oman lähetystönsä asemapäällikkö Klerck'in johdolla. Hän kiitti minua hyvästä järjestyksestä, jonka asema-alueella olin saanut aikaan. Kuivala oli nimittäin ennen ollut viinankuljetuksen ja -myynnin luvattuja maita. Ruotsalaisesta naapuripitäjästä tulvaava väkijuomavuo oli Kuivalan kautta uurtanut yhden suurimpia uomiaan. Kauppala ei siis tässä suhteessa yhtään vastannut nimeään. Kun minä otin haltuuni nimismieheviran, ryhdyin tarmolla taistelemaan viinankuljettajia vastaan ja sain loppujen lopuksi paikkakunnan puhdistetuksi. Yksi päänäyttämöitä, jolla Bakkuksen palvelijat olivat ennen vierailunäytäntöjensä antaneet, oli juuri rautatieasema. Tämän näyttämön valloitin minä poliisieni kanssa muutamalla reippaalla otteella. Viiteen vuoteen ei tällä »näyttämöllä» oltu nyt esitetty muita »kappaleita», kuin

mitä laki ja asetukset sallivat. Kiitollisuuden tästä puhdistustyöstä toi nyt asemapäällikkö puheessaan julki.

Hän esiintyi mitä miellyttävimmin. Ne kauniit käänteet, joilla hän sanansa ohjasi uusille raiteille sen mukaan kuin ajatus vaati, osoittivat, että hän oli perehtynyt puhetaidon salaisuuksiin. Hän esiintyi tässä yhtä varmana kuin virkapaikallaan asemalaiturilla, missä junat tottelevat hänen käden viittaustaan. Eikä hänen puheensa ollut runollisiakaan käänteitä vailla. Puheensa lopussa hän nim. huomautti, että heillä, asemanvirkailijoilla, oli vielä erityinen syy kiittää minua.

»Siitä saakka kuin Te, herra nimismies, olette paikkakunnalle tulleet, olemme me, rautatievirkamiehet, tunteneet uuden elämän sykähtelevän ympärilämme. Teidän lukuisat vierailunne asemakonttorissa ovat olleet omiaan opastamaan meitä sen ehtymättömän lähteen partaalle, jonka nimi on Runous. Lennokkailla puheillanne ja aina sytyttävällä olemuksellanne olette Te saanut runollisuuden kukkimaan huoneessa, jossa sitä ennen edusti vain lennätinkoneen yksitoikkoinen naputus. Samalla kuin me onnittelemme nimismies Aatami Kuuskoskea, onnittelemme myös runoilijaa, joka edelläesitetyllä tavalla on valanut runouden hohteen rahtikirjoja ja tariffitaulukkoja täynnä olevien työpöytiemme ylle.»

Kyyneleet olivat kohonneet silmiini asemapäällikön puheen aikana. Oliko todellakin niin, että olin onnistunut huojentamaan veljeni vaivoja runouden avulla? Silloin en kadu niitä hetkiä, jolloin olen asema-

konttorissa runojani esittänyt. Huomasin, että taiteen ja kauneuden kaipuu oli rautatieläistenkin joukossa suuri. Kuinka väärin ihminen lähimmäistään tuomitsee. Olin pitänyt näitä miehiä tavallisina virkamies-sieluina ja nyt he esiintyivät edessäni taiteen temppelein ovea kolkuttavina pyhiinvaeltajina.

Kiitin asemapäällikköä lämpimästi. Lausuin iloni sen johdosta, että runous, joka ei kustantajille kelvannut, oli osoittautunut hedelmääkantavaksi elämän suuressa Saharan erämaassa, jollainen Kuivalan asemakonttorikin omalta pieneltä osaltaan oli.

Minun on mahdoton kertoa kaikista niistä hyvistä sanoista, joita syntymäpäiväni kuluessa sain osakseni. Maaherra kirjoitti kirjeen, Teofilus Tiennäyttävä lähetti runopukuisen tervehdyksen, ystävät Perä-Pohjolasta onnittelivat sähkösanomilla. Yksin maatalousseurakin muisti minua, Koska sen sähkösanoma oli hiukan erikoinen, jäljennän sen tähän:

»Adam Kuuskoski

Kuivala

Muistaen työtänne Perä-Pohjolan maatalousseuran hyväksi lähetämme sydämellisen onnittelumme Runon kylvä kasvaa.

Sihteeri.»

Tämä sähkösanoma liikutti minua erikoisesti. Se toi mieleen nuo rakkaat vuodet tuolla kaukana selkosten takana. Se loihti silmiäni eteen kansan, nuo yksinkertaiset, sydämelliset luonnonlapset, joiden parissa olin suurimman osan elämäni elänyt. He tekivät saaveja ja pyttyjä ja jokainen astia, joka heidän

käsistään syntyi, oli kuin joku taikaesine »Tuhannen ja yhden yön» saduista.

Illalla kerääntyi luoksemme suuri joukko vieraita. Pieni taloni täyttyi kokonaan. Soittokunta oli ottanut torvet mukaansa ja kajahutti illan kuluessa kappaleen toisensa jälkeen. Minäkin innostuin: otin okarinoni ja lurittelin mukana. Soittokoneeni vieno ääni hukkui kokonaan torvien pauhuun, mutta sittenkin tuntui hauskalta soittaa yhdessä.

Myös runoilijaystäväni Jouko Touko, Rietin-Kaapo ja Kalle Nousu olivat kunnioittaneet läsnäolollaan juhlapäivääni. Näiden veljien parissa aukeni minulle taas runouden kultainen maailma. Saivatpa vieraani illan kuluessa kuulla monta nerokasta sanaa ja säkenöivää sukkeluutta. Varsinkin Jouko Touko on mestari tällä alalla. Me panimme toimeen pienen »miekkailunäytännön», jossa säilinä olivat sanat ja käsivarsien joustavuutta vastasi hengen voima. Kuulijat pidättivät hengitystään. Jos Jouko Touko käytteli »sapeliaan» taitavasti, tehden »terssit» ja »kvartit» kaikkien taiteen sääntöjen mukaan, en minäkään antanut perään, vaan heilutin kalpaani tuimasti. Taisinpa välistä lyödä asean vastustajani kädestä, koska kuulijat toisinaan remahtivat isoon nauruun. Jouko Touko väitti minun rikkovan »pelin» sääntöjä ja vastaavan satiiriin paksulla burleskilla. »Samanlaiset aseet, samanlaiset aseet, rakas veljeni Aatami!» huudahteli hän. »Ei saa käyttää moukaria, silloinkuin toisella on aseenaan hienonhieno ferraralainen.» Mitä sovinnollisimmassa hengessä me jatkoimme »miekkailuamme», kunnes Jouko Touko viimein huudahti:

»No, olkoon menneeksi! Tunnustan itseni voitetuksi. Mutta sinä et saanut sitä aikaan rehellisellä pelillä. Sinä kamppasit!»

Seurasi yleinen nauru. Jouko Touko nousi seiso-
maan, viittasi soittajille viereiseen huoneeseen ja huusi:

»No sitten 'Porilainen' soimaan tämän taistelun
kunniaksi!» Ja »Porin marssin» kaikuessa me mars-
simme kahvipöytään.

Kahvin juonnin aikana nousi Rietin-Kaapo puhu-
maan.

»Arvoisat juhlavieraat!» aloitti hän. »Minä puhun
nyt talon isännälle, koska kerran on hänen merkki-
päivänsä.

»Oli suuri hetki taivaassa: luotiin runoilijoitten
sieluja. Jumala seiso i ylinnä ja hänen alapuolellaan
lukemattomat enkelijoukot. Ja Jumala puhui:
'Maan lasten osa on tukala ja raskas. Me lähetämme
heille lohduttajia, jotka sanoillaan rohkaisevat ja
virvoittavat heitä.' Ja Jumala puhalsi kämmenensä
pohjaan ja katso: kohti taivaan hohtavaa kupu-
kattoa liiteli valkea kyyhkynen, jolla oli punainen,
läpikuultava nokka. 'Se on Dante Allighieri', sanoi
Jumala, 'vaikka maan päällä hänelle riittää vain
etunimensä. Hän tulee olemaan kuuluisa kautta
aikojen ja monen ihmislapsen povesta on kohoava
huokaus hänen liikuttavan rakkautensa vuoksi Beat-
riceen'.»

»Mutta — sinähän aioit puhua talon isännälle»,
keskeytti Jouko Touko, ollen närkästyvinään sen
johdosta, että minulle omistetussa puheessa mainittiin
kuuluisan Danten nimi.

»Odota, odota . . . se tulee, jähkä kerkiää», rauhoitti Rietin-Kaapo häntä ja jatkoi:

». . . Ja Jumala puhalsi uudestaan kämmentensä pohjaan ja kyyhkysiä valkeita ja kirjavia lenteli kohti taivaan kirkasta kupukattoa. Ne tuijailivat siellä kauniissa kaarissa ja niiden moniääninen kuherrus kantautui enkelien korviin kaukaisena kuin metsäpuron solina. Niiden joukossa herätti erikoisesti huomiota yksi: sillä oli musta korpin nokka . . .»

»Se olet sinä», keskeytti Jouko Touko taas, viitaten minuun

». . . Ja Jumala sanoi: 'Se on veli Giovanni . . .»

Jouko Touon suu revähti selälleen ja hän purskahti nauruun.

»En minä tarkoita tätä meidän Veli Giovannia, joka kirjoittaa puolikuntoisia vitsejä», suuttui Rietin-Kaapo. »Anna sinä minun puhua rauhassa loppuun saakka.»

». . . 'Se on veli Giovanni . . . Giovanni Boccaccio, joka tulee kuuluisaksi mustasta nokastaan, sillä siitä nokasta voi odottaa mitä hyvänsä.'»

Tässä Rietin-Kaapo pysähtyi ja katseli hajamielisenä seinäpaperien kirjavia kuvioita. Me huomasimme, että hän oli hienossa »tuulessa» ja odotimme, mihin hän oikeastaan tähtäsi.

»Joo . . . siitä nokasta voi odottaa mitä tahansa», sanoi Jouko Touko ja maisteli kahviaan, johon hän ilmeisesti oli sekoittanut jotakin.

Rietin-Kaapo havahtui. Hän pyyhkäisi pari kertaa otsaansa ja jatkoi:

». . . Taas puhalsi Jumala kämmenensä pohjaan ja katso: kohti taivaan kupukattoa liiteli ihmeellinen lintu. Sillä oli valkoisen kyyhkysen ruumis, peltovariksen pää ja — haukan kynnet. Ja Jumala sanoi: 'Se on Aadam Kuczkowski . . . tavallisesti Aatami Kuuskoskeksi kutsuttu. Häntä ei tule kukaan oksalta pudottamaan . . .»

»Katso, katso, jopa rupesi herjaamaan», keskeytti Jouko Touko taas. Mutta minä hillitsin häntä ja kehoitin Rietin-Kaapoa jatkamaan.

». . . Ja Jumala asetti runoilijoiden sielut kultaisiin häkkeihin taivaan perähylylle ja meni toiseen huoneeseen. Ja enkelit rupesivat syöttämään lintuja ambrosiapalalla. Mutta — Aadam Kuczkowskille he antoivat seitsemän kertaa enemmän kuin muille, sillä he olivat mielistyneet häneen.»

Rietin-Kaapo kohotti kuppinsa.

»Toivoakseni arvoisa herrasväki ymmärtää vertauksen ja yhtyy siihen maljaan, jonka päivän sankarin kunniaksi juon. Eläköön runoilija Aadam Kuczkowski — Aatami Kuuskoskeksi kutsuttu!»

Kajahti huikea eläköön-huuto. Innostuneimmat sieppasivat nojatuolin, istuttivat minut siihen ja juhlararssin kaikuessa kantoivat minua ympäri huonetta suosionosoitusten jatkuessa.

Minä riemuitsin hengessäni. Tämä oli ensi kerta, jolloin minulle osoitettiin julkisesti kunniaa runoilijana. Näillä veljilläni, jotka hikoilivat tuolini alla, oli uskoa tulevaisuuteen; he näkivät aikojen taa. Ja kun he eivät voineet muuttaa olevia oloja, tahtoivat he edes tällä tavalla osoittaa, että he puolestaan antoi-

vat arvon työlleni. He kantoivat olkapäillään Suomen runouden tulevaisuutta.

Mitä herttaisimman tunnelman vallitessa kului ilta. Ei yksikään soraääni häirinnyt sitä, jollen ota huomioon, että minua kesken kaiken käytiin hake-massa muuatta tappelevaa avioparia asettamaan. Mutta Rietin-Kaapo ehätti väliin ja huusi hakijalle:

»Nyt on Runon juhla emmekä me salli, että sitä proosalla häiritään!»

Hän oli vahvasti »hyvällä tuulella» — mistä lie saanutkin. Meidän puolestamme ei oltu väkeviä tarjottu. Mutta — minä olin kiitollinen Rietin-Kaapolle, että hän niin uljaasti puolusti Runotarta keskellä harmaata arkipäiväisyyttä.

Ilonpitoa jatkui myöhään yöhön. Kello kaksitoista läksivät soittajat pois, soitettuaan läksiäisiksi »Kolmikymmenvuotisen sodan marssin». Useimmat vieraat seurasivat soittokunnan esimerkkiä. Mutta minä, Jouko Touko, Rietin-Kaapo ja Kalle Nousu istuimme pikkutunneille saakka ja silloin minä sain tietää, mistä heidän hyvätuulensa oli kotoisin: heillä oli jokaisella pienet »taskumatit» ja niistä he olivat illan kuluessa maistelleet. Ilmankos he silloin tällöin pistäytyivätkin ulkona. Minäkin sain pienen »herneen» ja me keskustelimme korkeista asioista. Kalle Nousu, joka koko illan oli istunut vaiti, avasi nyt ensi kerran suunsa ja esitti, että toimittaisimme jouluksi albumin nimeltä »Lasinpuhaltajat». Siihen yhdyimme yksimielisesti. Jokainen otti kirjoittaakseen määrätyn osan ja kättä päälle lyöden me erosimme.

XVI.

MINÄ KIMPPUAN KÄSIKIRJOITUKSENI JA VIEN NE ULLAKOLLE. OTAN KÄYTÄNTÖÖN ESI-ISIENI NIMEN.

Ensimmäinen ja viimeinen kirjallinen yritys, jossa muiden kanssa olen ollut mukana, on joulualbumi »Lasinpuhaltajat». Se onnistui yli odotusten, sai hyvät arvostelut ja vielä paremman menekin.

Minä olin julkaissut siinä kolme runoa, yhden suorasanaisen kertomuksen ja pienen yksinäytöksisen näytelmän. Arvostelija kiitti kertomustani, moitiskeli runojani ja oli näytelmäkappaleesta sitä mieltä, että siinä olisi aihetta pitempään draamaan, mutta että se nyt vielä oli luonnosasteella. Sellaiseksi sen itsekin olin arvioinnut, mutta kun toverini olivat sen hyväksyneet, olin antanut sen mennä.

»Lasinpuhaltajat» oli joulun kysytyimpiä kirjoja. Sitä myytiin kokonaista kolme painosta ja me paikkasimme kintaamme koko hyvin. Arvostelu lausui toivomuksenaan, että albumi vastakin julkaistaisiin. Toverini tekivät asiasta päätöksen. Mutta — kumma kyllä — minua he eivät ole sen koommin mukaansa pyytäneet enkä minä ole viitsinyt tun-

keutua. He toimittavat sitä nyt kolmissin ja ansaitsevat sievät rahat joka jouluksi.

Mutta — en tahdo olla kateellinen. Olen liian paljon nähnyt maailmaa ja kokenut elämää voidakseni olla matalamielinen.

Sen perästä en ole enää yrittänyt. Olen antautunut lopullisesti. Rietin-Kaapo oli ilmeisesti ampunut yli maalin sanoessaan, ettei minua tultaisi oksalta pudottamaan. Se on tapahtunut — ainakin mitä runojen kirjoittamiseen tulee.

Lapsia ei Jumala ole meille suonut. Poika, josta piti tulla nimeni kantaja, kuoli pois. Mutta ehkä tarkoituksena on ollutkin, että kirjalliset työni täyttäisivät sen tehtävän, joka kuuluu jälkeläisille: viedä kantaisän nimi polvesta polveen. Minun avio-
liittoni rouva Muusan kanssa on nim. ollut sangen hedelmällinen. Kun lasken »perilliset» yksitellen, päädyn täyteen tusinaan.

Siinä ne ovat pöydälläni nuo rakkaat teokset, joiden kirjoittamisessa vuodet ovat vierineet. »Runoryijy», esikoinen, on niistä minulle rakkain. Sitä seilaillessani valtaa minut vieläkin sama aistihurmio, jota runojen syntyhetkellä tunsin. Se on saanut seurakseen »Tuomion vaa'an», joka sisältää käräjärunoja. Tukevaa työtä sekin, mutta — käytyään kaikkien kustantajien luona — on se palannut kuin Nooan kyyhky löytämättä istuinpuuta. Milloin olemme Suomen kirjallisessa keväässä päässeet niin pitkälle, että minun teoksiini voidaan soveluttaa pyhän kirjan sanat: »Ja kyyhkyneen ei enää palannut»? Siihen mahtanee kulua aikaa. Mutta — mitäpäsiitä.

»Arkissa» on hyvä olla ja minä uskon, että teoksenikin parhaiten viihtyvät pöytälaatikossani. Se on se kyyhkyslakka, johon ne maailmalla matkailtuaan ovat aina säännöllisesti palanneet.

Katselen käsikirjoituspinkkojani. Toiset niistä ovat paksuja kuin raamattu, toiset ohuempia. Runoteoksia minulla on kaikkiaan seitsemän. Olen nim. jakanut »Rippeet» neljään osaan — sata runoa kussakin. Olen löytänyt niille kauniit ja sattuvat nimet: »Jänkäkukkia», »Kiveliön kulkija», »Lemmen liekki» ja »Honkaholvistosta». Näissä uusissa asuissa ne ovat tehneet uuden kiertomatkinsa kustantajien luona, niianneet kauniisti ja hymyilleet herttaisesti, mutta turhaan. Ainoastaan »Lemmen liekki» oli keran sytyttää erään nuoren maisterin, joka oli tullut kustannusosakeyhtiö »Apollon» johtajaksi. Hän oli vasta mennyt kihloihin ja eli siis siinä sieluntilassa, jolloin lemmenlaulut herättävät sydämen hienoimmat kielet soimaan. Mutta — hänessäkin oli liian paljon kustantajaa: hän ryhtyi repostelevaan ja arvostelevaan. Hän vaati puolet runoista poistettavaksi ja esitti sitäpaitsi suuren joukon korjauksia. Hyväntahtoisuudessaan hän oli jo lyijykynällä käynyt runojeni kimppuun, siten antaakseen minulle »suunta- viivoja», — kuten hän kirjoitti. Mutta minä nauroin mokomille »korjauksille» ja kirjoitin vastaan, että »lempikin on moninainen, toisilla tulisempi, toisilla viileämpi». Siitä hän mahtoi närkästyä, koska ei vastannut mitään. Hän otti itseensä, arvellen minun salakavalasti viitanneen hänen omaan suhteeseensa.

»Kiveliökertomuksillani» olisi myös ollut mahdollisuuksia nähdä päivänvalo, jos olisin taipunut kustantajien ehdottamiin korjauksiin. Mutta ne tuntuivat mahdottomilta. Sain sen käsityksen, että minua vaadittiin aseineni antautumaan. Saahan linoitusta komentava kenraali upseereineen pitää miekkansa. Mutta — minulta tahdottiin riistää säiläkin kädestä. Tarkoitin sitä erikoista, ytimekästä Perä-Pohjolan kieltä, jota olen teoksissani viljellyt. »Ei», ajattelin, »ennemmin seison ja kaadun kunnialla kuin rupean välipuheille mokomien 'muonitusmestareiden' kanssa.»

Näytelmäkappaleitani olen tarjonnut sekä teattereille että kustantajille, mutta yhtä huonolla tuloksella. Milloin olisi pitänyt muuttaa repliikkejä, milloin tehdä ylioppilaasta talonpoika. »Ei», ajattelin minä, »kun kerran olen herran kouluuttanut, niin vaadin, että hänen on annettava lyyransa pitää.»

Henkivakuutusrunoille olen antanut nimen: »Valkoisen lipun kantaja». Tällä nimellä ovat nekin tehneet vaelluksensa eri kustantajien luona, mutta joutuneet täydelliselle väärinkäsitykselle alttiiksi. »Valkoinen lippu» tulkittiin antautumisen merkiksi minun puoleltani t. s.että minun olisi jälleen ollut alistuttava heidän neuvoihinsa. »Ei, hyvät herrat», olen minä kirjoittanut heille, »antautuminen tarkoitti teitä. Sillä — ennen pitkää te joudutte kuitenkin kapituleeraamaan, mutta silloin sanelen rauhanehdot minä!»

Nyt ne ovat tuossa pöydälläni järjestyksessä kaikki, »Runoryijy» päällimmäisenä. Minä olen kim-

punnut ne yhteen kasaan ja kirjoittanut päälle »Runoilija Aatami Kuuskosken kirjallinen testamentti». Minä aion kantaa ne ullakolle. Siellä on vanha isävainajan aikuinen matka-arkku. Se tulee toistaiseksi olemaan niiden asuntona. Vielä syntymätön sukupolvi löytää ne kerran sieltä ja tekee minulle sen oikeuden, jota nykyjään elävältä olen turhaan odottanut.

— Sillä: kerjätä minun ei sovi! Tunnen olevani suvereeni hengen valtakunnassa ja suvereeineillä on omat traditsiooniin perustuvat tapansa.

Minä menen hautaan nimismies Aadam Kuczkowskina — sillä olen nyt ottanut käytäntöön esiisien nimen — mutta jokin tuleva kevät, jolloin

»taas lähtevät järvistä talviset jäät
ja kirsikin maasta jo sulaa»,

herättää minut eloon runoilija Aatami Kuuskoskena. Sillä niin paljon tunnustan olevani kansalliselle liikkeelle tässä maassa velkaa, että tuon verran kansallistutan nimeäni runoilijana. Sen ovat kyllä kustantajat havainneet, sillä jokaisessa käsikirjoituksessa olen käyttänyt viimeksimainittua nimeä, jota suurimman osan elämäni olen myös yksityishenkilönä kantanut.

Olen nyt suorittanut viimeisen kirjallisen työni: olen kirjoittanut elämäkertani. Tunnen sen tehtyäni itseni melkein tyytyväiseksi, sillä saahan Suomen kansa nyt tietää, millainen on ollut runoilija Aatami Kuuskosken elämä. Olen käsitellyt vain käänteentekeviä tapauksia elämäni varrelta ja kuvannut etu-

päässä runoilijakutsumustani. Sillä jokaiseen työhön, jonka Elämä on käteeni antanut, olen suhtautunut runoilijana. Siinä on elämäni erikoisuus. Luulen siis — lukuisista syrjähyppyistä huolimatta — lukijalle osoittaneeni omaavani jalon keskityksen taidon.

Sillä — vaikka nyt olen lakannut kirjoittamasta, katson runoilijatyöni sittenkin elämäni päätehtäväksi. Nimismiehenvirka kuuluu kuolevaisille: — sen vuoksi ei jälkimaailma tule minua muistamaan. Runoilijan työ kuuluu kuolemattomille t. s. hän itse kuolee, mutta hänen työnsä elää. Tässä lujassa uskossa lasken kynän kädestäni.

Ja mitä sanoisin lopuksi?

Olen kärsinyt, olen taistellut, olen iskuja saanut ja itkenyt. Mutta siitä huolimatta

kannan ma pystyssä hopeisen pään
ja otsani kirkkaana näytän.

Ajast' aikojen taakse, ah, yksin mä nään,
tulevaisten ma toivehet täytän!

SISÄLLYS.

	Siv.
Julkaisijan esipuhe	5
Runoilija Aatami Kuuskosken elämä	11
I. Minä synnyn sekä muutamia tietoja vanhemmistani y. m.	13
II. Menen kansakouluun ja tuotan (ikävä kyllä) opettajalleni harmia. Minut erotetaan koulusta y. m.	22
III. Menen rippikouluun ja pääsen hoitamaan lukkarinvirkkaa	35
IV. Minusta aiotaan lukkaria, mutta tulenkin tukkilaiseksi. Kohoan aikaa myöten »ukko-herraksi» ja saavutan alaisteni täyden luottamuksen	46
V. Minusta tulee järjestysmies	57
VI. Minä menen naimisiin Aleksandra Alan kanssa..	70
VII. Minä rupean henkivakuutusasiamieheksi ja pääsen lopulta tarkastajaksi	79
VIII. Minä otan osaa vapaussotaan, saan Vapauden ristin ja minut huudetaan »Pohjolan Mannerheimiksi»	90
IX. Minä rupean runoilijaksi, mutta saan kokea, että taiteen polku on okainen ja orjantappuroita täynnä	106

X.	Jatkoa edelliseen	128
XI.	Minusta tulee kiertävä konsulentti, mutta saan toimeni loputtua runoilijan nimen	141
XII.	Haen nimismiehenvirkaa ja pääsen Kuivalaan. Tulen ystäväksi runoilijain ja taiteilijain kanssa	154
XIII.	Minä rupean filminäyttelijäksi ja lasken Härjän- kurkun yhdellä tukilla	166
XIV.	Tutustun kirkkoherra Teofilus Tiennäyttäjään ja solmin veljesliiton hänen kanssaan	183
XV.	Minä täytän viisikymmentä vuotta ja joudun suu- remmoisten kunnianosoitusten esineeksi	195
XVI.	Minä kimppuan käsikirjoitukseni ja vien ne ulla- kolle. Otan käytäntöön esi-isieni nimen	205

Arvi Järventaus:

Maan hiljaiset.

Lapinromaani. Hinta 25:—, sid. 40:—.

»Lapin luonto ynnä sen määräämissä olosuhteissa kehittynyt herkkä, heleä, luonnonlapsellinen selun-elämä on tavannut Arvi Järventauksessa yhtä hartaan ja uskollisen kuin koristeellisen ja sanataiturillisen kuvaajansa.

Ne elävät todellakin känen kuvauksessaan kaikki nuo tunturit ja aapat, jängät ja suosilmät, valot ja varjot, sumut ja terhenet. Mutta ennen kaikkea elävät niissä vuodenaikojen vaihtelut varmoine ulkonaisine merkkeineen, päivät ja kuut, tähdet ja revontulet, ynnä kaikki »kauniit kappaleet», Danten sanoja käyttäükseni. Taivaan vahvuus ja maan ihanuus tuntuvat hänen teoksissaan lyövän kättä toisilleen.

Teoksen viehättäviä yksityisseikkoja kävisi liian pitkäksi luetella. Olkoon tässä huomautettu vain kaikessa yksinkertaisuudessaan valtavasta loppukohdauksesta, jota parempaa saa turhaan hakea suomalaisesta kirjallisuudesta. Harva voinee kuivin silmin lukea sitä.

On hauska kaiken nykyaikaisen seikkailu-, jännitys- ja suoranaisen roskakirjallisuuden joukosta löytää ja muillekin luettavaksi suositella teosta, jonka juoni ei liiku vain ulkopuolisten tapahtumien pintakerroksissa, vaan ne puhkaisten vyöryttelee eteemme syvempiä ja sisäisempiä elämänarvoja ynnä niistä kumpuavia ihmiskohtaloita. Sitäkin haus Kempaa, kun tuo tapahtuu asussa ja muodossa, joka täyttää korkeat taiteelliset vaatimukset.

Kirjan sanarikas kieli, huoliteltu tyyli ja kirkas lauserakenne sietävät vielä erikoisen, kiittävän mainintansa.» (Eino Leino.)

WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKE YHTIÖ.

Hinta 20 mk.

Suom. kansok. 1.

Järventaus

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 2031

